

קובץ גליונות

פרשת בחקתי

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

- דברי שי"ח
- דרכי החיזוק
- פניני חשוקי חמד
- מציון מכלל יופי
- תורת רבותינו
- שיעור חומש
- הארה מוסרית
- רביד הזהב
- דברי השירה
- מים חיים
- אזמרה לשמך
- מסביב לשולחן
- פרקי עיון
- דובב שפתים
- גאון יעקב
- דברי אמת
- פנינים משולחן רבינו
- שלמים מציון
- יחי ראובן
- פתח העירוב

מרן רשכבה"ג הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל
בכניסתו לאתרא קדישא מירון

לתרומות והקדשות
ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס':
053-3145900

ניתן לשלם גם במכשירי
'קהילות' ו'נדרים פלוס' ע"ש קובץ גליונות

שחשמחה במעונם

ברכת מזל טוב לירידינו חיקרים
המסייעים רבות בחוצאת ובחפצת הקובץ גליונות
לאלפי הלומדים ברחבי הארץ

הר"ר אלחנן אהרן – בני ברק – להולדת הבן
הר"ר גלעד שלו – תל אביב – להולדת הבת

יחי רצון שחשמחה תשרה בביתכם תמיד
ותזכו לרוות מכולם רב נחת ושמחה עד בלי די

בברכה מרובה
מערכת 'קובץ גליונות'

לעילוי נשמות

הרה"ג ר' משה בן רחל זצ"ל
והרבנית רבקה בת דונה ע"ה
תנצב"ה

מסעי	ב' אב		
דברים	ט' אב		
ואתחנן	ט"ז אב	במדבר	כ"ז אייר
עקב	כ"ג אב	נשא - חג השבועות	ה' סיון
ראה	ל' אב	בהעלותך	י"ב סיון
שופטים	ז' אלול	שלח	י"ט סיון
כי תצא	י"ד אלול	קרח	כ"ו סיון
כי תבוא	כ"א אלול	חוקת	ג' תמוז
נצבים - ראש השנה	כ"ח אלול	בלק	י' תמוז
וילך - שבת שובה - יו"כ	ו' תשרי	פינחס	י"ז תמוז
האזינו - חג הסוכות	י"ג תשרי	מטות	כ"ד תמוז

ייש"כ גדול לירידינו שוקי לרר חי"ו על טוב
זעין במסירת התמונות המתפרסמות בקובץ זה

לכל הלומדים החשובים שליט"א
הקדישו ע"ג חקבצים את יקיריכם
באחת משבתות השנה
ותזכו לחיות שותפים
בזיכוי חרבים הגדול
להגדיל תורה ולהאדירה.

להקדשות ע"ג הקובץ
או המעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם
ובכל עניני הקובץ
ניתן לפנות למס': 053-3145900
פקס: 077-2092005
או במייל: k.gilyonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל
ניתן לשלוח בקשה
למערכת 'קובץ גליונות'
kovetz+subscribe@googlegroups.com

יו"ל בסיוע:

יתדות תשמו
להחדרת ערכי
היהדות ע.ה.

עדיף לשלם ולתרום במכשירי
"קהילות" ו"גדרים פלוס" בבתי
הכנסת,

יש להחזיר על לחצן
'קופות נוספות'
ובחיפוש קובץ גליונות,
או בטלפון:
נדרים פלוס:

486-03-7630585 שלוחה -

קהילות:

4311-073-2757000 שלוחה -

או בהעברה לבנק: מרכזת-ל

17

סניף: 745

מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

גליון זה יו"ל לזכות ידידנו
החשוב שיראה ברכה והצלחה
בכל העניינים

דברי שי"ה

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

פנינים על הפרשה

"ורדפתם את אויביכם ונפלו לפניכם להרב" (כו, ז)

קשה מעיקרא כתיב ונתתי שלו' בארץ וחרב לא תעבור בארצכם וא"כ אויביכם מאן נינהו. וי"ל דקאי אמלחמת ז' עממין ומלחמת עמלק שזה חיוב אף שאין באין להלחם. א"נ דקאי אמשטינים דלמעלה שאם ישראל נוהגין כראוי נופלין לפניהן מעצמן כדאי' במדרשות ועי' ברכות ו' א' יפול מצדך אלף דקאי אמזיקין.

"ואם בחקותי תמאסו ואם את משפטי תגעל נפשכם" (כו, טו)

פשטי' דקרא משמע דדוקא אם מאסו המשפטים ותגעל נפשכם נענשים בעונשים הללו אבל אם אין מקיימין התורה מחמת עצלות והתרשלות ולא תמאסו בהן לא יהו עונשין הללו אלא עונשין קלים להחזירן למוטב וזהו התוכחה בפ' תבא ולכן מתחיל שם רק ארור אתה וגו' שמסלקין הברכה ורק אח"כ אם לא תשמעו לי אעורר אתכם בעונשין הקשים דכתיב אח"כ, אבל חז"ל פירשו (בב"ב פ"ח ב') דהעונשים בפ' תבא קשים יותר ושבעים פנים לתורה.

(טעמא דקרא)

וישבתם לבטח בארצכם, ונתתי שלום בארץ (כו, הו)

שאלה: כבר הקשו כי לאחר שנתברכו "וישבתם לבטח בארצכם", לשם מה יש צורך בברכה "ונתתי שלום בארץ"? (ועיין ב"אור החיים"). תשובה: "וישבתם לבטח בארצכם" היינו שלא תפחדו ממלחמה, אבל יתכן שלפתע פתאום תפרוץ ותבוא מלחמה בלא שיפחדו קודם, ועי' באה הברכה "ונתתי שלום בארץ".

ואכלתם לחמכם לשובע (כו, ה)

וברשי: "אוכל קמעה והוא מתברך במעיו". כבר הקשו, אחרי שיתמלאו אוצרותיהם ויוכלו לאכול כל שבעם, שוב מה צורך בברכה זו? (ועיין בחת"ס).

תשובה: בפחות זמן אכילה, יכול ללמוד יותר!

(דרך שיחה)

עלי שי"ה

"תורתו מגן לנו"

השבוע הופיע ספר חדש מקולמוסו המשובח של הרה"ג רבי יצחק אהב ציון שליט"א מירושלים. החיבור, נסוב סביב התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי, עניני ל"ג בעומר, חלאקה, וסביב ימי העומר, מלא וגדוש בתשובות והוראות, הנהגות ופסקים ששמע המחבר במשך עשרים שנה מרבינו שליט"א בכתב ובעל פה.

'כשהדפסתי את המהדורה הראשונה' מספר לנו המחבר, 'אנשים השתוממו, וכי על יום ל"ג בעומר כותבים חיבור שלם? וכי מה יש לכתוב על זה מרב שאינו חסידי, מלבד ההלכה שאין אומרים תחנון? אבל כאשר פותחים את החיבור רואים כי יש הרבה מה לכתוב בכל נושא במרחבי התורה הקדושה, ואין ענין שאין בו חידושי תורת מרן הגר"ח שליט"א.

*

במרכז הספר בולט מדור חדש ומיוחד, של עובדות והנהגות שרובם חדשים, אותם כתב המחבר ממה שראה או שמע מכלי ראשון, לפי סדר ארבעים ושמונה קניני התורה, על כל קנין וקנין הוא מביא מעשה רב, המתאים לאותו הענין. כך למשל בקנין של 'במיעוט דרך ארץ' מביא עובדה נוראה אותה ראה בעצמו.

היה זה באחד הימים בזמן קבלת הקהל, אל הקודש פנימה נכנס המקובל הרב יחזקאל בינג, מבני ברק, ובידו ספרי קבלה חדשים אותם הוציא במסגרת מכון הוצאת הספרים שלו. רבינו שליט"א פותח את הספר ומעיין בעמוד השער, מדפדף לאחור, והנה הוא רואה כי 'ניתן להשיג את הספר ברחוב מהרש"ל בבני ברק'.

איפה זה רחוב מהרש"ל? שאל רבינו.

הרב בינג עונה כי ברחוב מהרש"ל נמצא בית המדרש שלו, והרחוב סמוך ונראה לכולל חזון איש (הכולל ברחוב סימטת האר"י) בו למד רבינו עשרות בשנים.

רבינו משך בכתפיו, והשיב כי אינו מכיר את הרחוב.

נורא נוראות. רחוב שסמוך ונראה ליד בית המדרש בו למד עשרות שנים והוא אינו יודע כלל היכן ממזקם!!

נברך את ידידנו המחבר שיזכה להוציא עוד הרבה ספרים חשובים, לתועלת כל בני התורה ולומדי ההלכה והאגדה, ויזכה להיות כעין שתול על פלגי מים אשר פריז יתן בעיתו ועליהו לא יבול.

בברכת שבת טובה
81607810 חקנ3'

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com

ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"ג, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, ושו"ת מרבינו.

מעניי הפרשה

פרשת הקללות

הגאון רבי חיים קניבסקי סיפר על יהודי אחד שאמר לגבאי בית הכנסת שלו שלמרות המנהג להעלות לפרשת התוכחה את הבעל-קורא, הוא מבקש לקבל את העלייה הזו "כי אינני מפחד". הגבאי אכן נתן לו את העלייה, ובאותה שנה... התעשר האיש עושר גדול מירושה שנפלה בחלקו, אבל בשל כך עזב את כולל האברכים שבו למד. וזה כידוע ההפך מברכה... ובהקשר לכך מובא בספר 'טובך יביעו' ביאור מרבינו הגר"ח שליט"א מדוע בברכות המובאות לפני התוכחה בפרשתנו לא מוזכרת עשירות, ואילו בברכות בפרשת 'כי תבוא' מציינת התורה בין אחת הברכות גם את העשירות, וכמו שכתוב שם שעם ישראל ילווה כסף לאומות העולם וכו'. והסביר רבינו שליט"א, שהברכות בפרשת 'בחוקות' נאמר ובעיקר לבני תורה המקיימים את 'אם בחוקותי תלכו', ולידם העשירות היא ההיפך מברכה, שכן אדם שהתברך בכסף וזהב לא יהיה מסוגל כבר לשבת בנחת ובשלווה על מבועי התורה והיראה. אבל הברכות בפרשת 'כי תבוא' נאמרו לאלה שאין תורתם אומנותם, ולכן נימנית שם העשירות בין כל יתר הברכות.

עלי הדף

בדין נאמנות המוכר במה שמכר

בכורות ל"ז א' מתני' השוחט את הבכור ונודע שלא הראהו מה שאכלו אכלו ויחזיר להם הדמים ובגמ' ת"ר המוכר בשר לחבירו ונמצא בשר בכור כו' ויחזיר להם הדמים. כ' הרמב"ם (פ"ב מהל' מעשר ה"ח) המוכר פירות לחבירו ואחר שיצאו מתחת ידו אמר ללוקח פירות שמכרתי לך טבלים הן הבשר בשר בכור היה היין יין נסך שורת הדין שאינו נאמן אפי' היה המוכר חבר והזריז מחמיר ע"ע כו'. וראיתי בס' יין המשמח על הל' יין נסך (מהגרא"ל מפלאצק) סי' קכ"ז סק"ג שהק' מדאמר' בגיטין נ"ד ב' מתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך אתה נאמן להפסיד ס"ת וא"כ ה"נ נימא מתוך שנאמן להפסיד שכרך יהא נאמן לאסור ובשלמא בטבלים י"ל כיון שאין מפסיד כולו דדמי טבלים ישלם לו דמי להא דאמר' שם גבי אזכרות דכיון דאין מפסיד אלא דמי אזכרות ולא דמי כל הס"ת אינו נאמן אבל ביי"נ ובכור שאסור בהנאה ומבו' במתני' מה שאכלו אכלו ויחזיר להם הדמים וא"כ מפסיד כל שכר וולמה לא יהא נאמן, ולע"ד י"ל דכל הטענה מתוך שנאמן להפסיד שכר אינו אלא בנשתכר לעבוד ועתה נמצא שיפסיד על עבודתו וטרחתו ה' לשוא דוגמת אין אדם טורח בסעודה ומפסידה ולכן אמר' אי לאו דקושטא קאמר לא ה' עושה כן אבל במכירה כשמוכר חפץ לחבירו אין כאן שום טירחא שיפסיד וחברו יחזיר לו את החפץ, ואע"ג דהדין בבכור יקבר ויחזיר את הדמים מיהו י"ל שהוא חושב שחברו יחזיר לו את הבשר דוגמת הא דאמר' בגיטין שם שחושב גבי אזכרות שאין מפסיד אלא דמי אזכרות ואפי' נימא שידע שהשני יקברנו וישפוך היי"נ י"ל דלא בכל הפסד ממון אמרו סברא זו דלא אמרו אלא בטירחא אבל לא בגרם סתם הפסד ממון וצ"ע.

(דרך אמונה פ"ב ממעשר ה"ח בה"ל ד"ה שורת ועי"ש עוד)

יפה מראה

ל"ג בעומר

'אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל' (יומא דף פ"ה ע"ב)

רבינו אמר כמה פעמים בשם רבו הגדול מרן בעל החזון איש זצוק"ל, כי בימינו המצוה והזכות הכי גדולה שאפשר לעשות עם ממונו והיא קודמת לשאר צדקות, היא לסייע לבניית מקוואות טהרה בישראל, ואכן הוא עצמו שליט"א טרח בזה הרבה בכמה אופנים וגם עודד מאוד את העסקנים שיחיו' להרבות בזה.

וכבר נתפרסם העובדא המפליאה שהיתה עם רבינו לפני כשלוש שנים, עת בנו מקוה מפואר באחד האזורים החרדיים, והכל היה כבר גמור ומוכן, דא עקא שעונת הקיץ היתה ולא היה מי גשמים למלאות את הבור, ובאו לפני רבינו שיעתיר בתפילה שיתמלא הבור במי גשמים, ואכן הוא בירך והעתיר בתפילה, ולא עברו ימים מועטים והחל לרדת גשם עד שנתמלא הבור ממי הגשמים, והמקוה נפתח לרווחת ישראל טהורים. והדבר גרם בזמנו לקידוש השם נורא.

כל הזכויות שמורות

בתמונה: (חודש אלול שנת תשס"ח)

רבינו הגיע לסנדקאות בפתח תקוה, ולאחר מכן נענה לבקשתו של הרב יחזקאל מוצפי, יו"ר ארגון 'טהרת הבית', והגיע במיוחד לראות את המקוה טהרה שבנו שם לא מזמן, ועמד על הידורי המקוה (יש"כ להרב עוזיאל שמש).

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

053-3145900 ☎ 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 7630585-03 שלוחה-1586

קהילות 2757000-073 שלוחה-4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחה ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת כמו שהוא דומה בשבת (ועיין תוס' בכתובות ז, ב, ד"ה והוא).

ואותו האדם שהיה ניכר עליו בשבת שיש לו פנים אחרות, היה אדם פשוט, שבערב שבת היה מגיע מוקדם לבית הכנסת, לפני קבלת שבת, והיה אומר את הסדרה שניים מקרא ואחד תרגום במתיקות, ובשבת היה ניכר עליו שיש לו פנים אחרות ואינם אותם הפנים, כי הפנימיות משתנה בשבת, וקדושת הנשמה היתירה משפיעה על הפנימיות שתהא פנימיות אחרת, ומכוח הפנימיות משתנה גם מראה הפנים [כידוע כי פנים הם לשון פנים].

ובאמת האדם הפשוט הזה, היה איתו עוד מעשה, שפעם פרצה שריפה בבית הכנסת, והיו ספרי תורה בארון הקודש שהיו עלולים ח"ו להישרף, והוא חרף נפשו ונכנס סמוך וקרוב לאש כדי להציל את ספרי התורה, ושאלוהו שהרי זה פיקוח נפש ואינו מחויב לסכן נפשו על כך, והשיב ואמר "הרי זה ספר תורה", וכיצד אפשר לעמוד מעד בזמן שספר תורה עלול להישרף. זו הייתה מדרגתו, אדם פשוט עם מסירות נפש להצלת ספר התורה, ועליו היה ניכר שיש לו פנים אחרות בשבת, כי הפנימיות היא אחרת.

רושם התורה על הפנים

ופעם אמר מו"ר הגר"א דסלר זצ"ל כי הוא מכיר על הפנים של אדם אם הוא למד תורה היום, ושאל אותו אחי רבי יעקב זצ"ל האם אני למדתי היום? והביט בו הרב דסלר ואמר, הן, אמנם למדת תורה היום, ואמר לו אחי, הרי אני יודע שלא למדתי, כי לאחר תפילת שחרית מיהרתי לצאת לבני ברק ולא הספקתי ללמוד, והשיב לו הרב דסלר, עצור רגע והתבונן לזכור כל מה שעשית מהבוקר עד עתה, וחישב וזכר כי אכן היו כמה רגעים שדיבר בלימוד עם מישהו, ואמר לו הרב דסלר אם כן הנך רואה שנכונים דברי, כי באמת זה נחשב שעסקת בתורה, וזה כבר השאיר רושם על הפנים.

זהו כוח התורה, שאפילו משהו דברי תורה משפיע על הפנימיות, שמכוח זה נשתנו גם הפנים, ועלינו לדעת להעריך את מעלת התורה, מה היא ההשפעה של תורה, בכל רגע שאדם לומד!

השלמות בעסק התורה – בלי בטלה

ומאידך מי שאינו לומד הרי זה חסר לו. וכבר דיברנו פעם כי השלמות אינה תלויה כמה שאדם לומד, אלא כמה הוא "לא לומד", כי יתכן שאדם ילמד ויעסוק בתורה הרבה שעות, אבל יש גם זמנים שהוא מתבטל ואינו לומד, ובזמן שאינו לומד הרי זה ביטול תורה, והשפעת התורה יורדת ונחלשת.

ולעומתו יכול להיות אדם אחר שלומד פחות שעות, אבל כמה שהוא יכול הוא לומד, בלי בטלה, ויתכן שאף חלק מן הזמן הוא מוכרח לעסוק לפרנסתו או בדברים אחרים שהוא אנוס בהם, ואין בידו אפשרויות ללמוד הרבה זמן, אבל בכל הזמן שהוא יכול הוא עוסק בתורה בלי בטלה, והוא יותר בשלמות מן הראשון, כי כל היום שלו מנוצל בשלמות בלי ביטול תורה. ואין זה תלוי כמה **לומדים** אלא כמה **מתבטלים**. זהו הענין של עסק התורה.

הכרה ושמחה בחשיבות המצוות

וחשוב מאד לדעת את מעלת עסק התורה, וכן כל המעשים הטובים שאדם עושה, צריך לדעת את חשיבותם, ולשמוח בהם שמחה של מצוה, יש חיוב לשמוח בקיום המצוות, והכרת חשיבות המעשים הטובים מביאה לשמוח בהם.

הדרך להשפיע חיזוק שמירת השבת

שבת קודש, שמירת השבת, איך אפשר להשפיע על מי שלא שומר שבת שישמור שבת. מעשה שהיה במקום שלא היו בו חילולי שבת, והיו שם תושבים שאינם שומרי שבת, אבל רק בצנעה ולא בפרהסיא, ולא ראו שם חילולי שבת בפרהסיא, ופעם אחת קרה שאחד חילל שבת בפרהסיא, ושאלו את מרן החזון איש זצ"ל מה הסיבה לזה, כיצד זה קרה ומה העצה לזה.

ואמר החזון איש, כי **אנו צריכים להקפיד יותר בשמירת השבת, זה קרה מפני שאנחנו גם כן מזלזלים בשבת**, שבמקום שיש עירוב מטלטלים על סמך העירוב, ובעלי מדרגה צריכים שלא לטלטל, ובאותו המקום שהיה חילול השבת היו אנשים בעלי מדרגה שהיו מטלטלים בשבת, וסמכו על העירוב בזה, ואין ראוי לבעלי מדרגה לעשות כן, מפני שיש חששות בעירוב, ואם בעלי המדרגה לא יטלטלו בשבת גם לא יהיה חילול שבת אצל הרחוקים!

אם כן הסיבה לחילול השבת היא מפני שבעלי המדרגה לא החמירו כראוי בשמירת השבת. כך אמר החזון איש.

מעלת השבת ועסק התורה בשבת

ובמעלת השבת כתב באגרת הגר"א כי השבת "קודש קדשים", וכתב כי "בשבת ויום טוב אל תדברו כלל מדברים שאינם נצרכים מאד, וגם בדברים הנצרכים למאד תקצרו מאד, כי קדושת שבת גדולה מאד, ובקושי התירו לומר שלום בשבת", היינו שאפילו אמירת שלום שהוא ברכה, והוא שמו של הקב"ה, אף על פי כן בקושי התירו לאומרו בשבת (ירושלמי הובא בתוספות שבת דף ק"יג), כלומר שיש מדרגות כאלה שבשבת אין אומרים שלום. עד כדי כך גדולה היא קדושת השבת.

ועל עסק התורה בשבת, מובא בשם המקובלים (בן איש חי שמות שנה ב') "גדול הפועל הנעשה מעסק התורה ביום שבת אלף פעמים יותר מן הנעשה מעסק התורה של ימי החול", וכפי הנראה זהו על פי קבלה, שעסק התורה בשבת חשוב פי אלף ממה שעוסקים ביום חול! כי בשבת יש את קדושת השבת, וקדושת השבת משפיעה שגם עסק התורה בשבת הוא במעלה גדולה יותר, והתורה של שבת היא תורה אחרת לגמרי, ונחשבת פי אלף מאשר ביום חול.

נשמה יתירה ופנים של שבת

ובשבת יש גם נשמה יתירה, כמו שאמרו (ביצה טז, א) נשמה יתירה נותן הקב"ה באדם ערב שבת ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו שנאמר שבת ויינפש כיון ששבת ווי אבדה נפש, ומטעם זה מברכים על הבשמים במוצאי שבת (עיין תוס' ורשב"ם פסחים דף ק"ב), וענין הנשמה יתירה הוא תוספת קדושה שיש בנשמת האדם מחמת השפעת קדושת השבת.

ומו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל אמר כי אפשר להרגיש את הנשמה היתירה בשבת, ומי שהוא בעל נשמה יתירה מרגיש בזה [עיין מכתב מאלהו ח"א עמוד 72: "יושמעתי מרבי ומורי הצדיק והקדוש ז"ל, כי אם לא ירגיש האדם בעצמו קדושה יתירה ביום השבת, זה לאות כי אין בו אותה הנשמה היתירה"].

ואאמור"ר זצ"ל הראה לי פעם בבית הכנסת ברמת השרון על יהודי פשוט מאד, שלא היה תלמיד חכם, אך בשבת ראו עליו שיש לו פנים אחרות, פנים חדשות בשבת, וכלשון המדרש (בראשית רבה יא, ב) ויברך אלוקים את יום השביעי וגוי' ברכו באור פניו של אדם, לא

וכבר דיברנו הרבה פעמים, שאם לומדים בספר מוסר שמעניין זה משפיע, ובמשך הזמן האדם מושפע לקיים את מה שכתוב, על ידי שעוסק בזה בהתעניינות, ואף אם אינו מרגיש את ההשפעה, לאט לאט זה משפיע. זוהי הדרך, וזו העצה הכי טובה.

הצורך בסייעתא דשמיא ותפילה

ועל הכל צריכים סייעתא דשמיא ותפילה. הנה בארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם לא כתוב תפילה, ומוזכרים שם הרבה עניינים כגון בתלמוד, בעריכת שפתיים, בענוה וכו', שהם כל מיני הנהגות ומידות טובות, אבל תפילה לא מוזכרת שם.

והטעם לזה, כי כל קנייני התורה הם מעשים של הצלחה בתורה, כגון בתלמוד – ללמוד, ובשמיעת האזון, בעריכת שפתיים, בבית הלב, וכן באימה ביראה, ללמוד מתוך יראת שמים, ובענוה, והם דברים הנותנים שלמות והצלחה בתורה. אבל תפילה אינה קנין אלא בקשת סייעתא דשמיא, שצריך לבקש כדי לקבל, ואם אינו מבקש למה שיתנו לו, והתפילה היא אמונה שהכל בידי שמים, וגם ההצלחה בתורה וכל הרוחניות זה בידי שמים, ומי שאינו מבקש חושב שהוא יכול בעצמו, ולמה שיתנו לו...

וזה לא פשוט, שאדם ירגיש שהוא צריך לבקש, למרות שיש לו כישרונות והוא לומד ורואה שהוא מבין, אף על פי כן צריך להתפלל ולבקש על זה, ועם תפילה יוכל לזכות להצלחה בתורה גדולה יותר, בדרך כלל לא מבינים את זה כל כך, ומי שמבין זאת שההצלחה תלויה בתפילה ומתפלל באמת מעומק הלב תפילה על תורה, אין לשער את ההצלחה הגדולה שזוכה בזה.

כל אדם יכול לזכות למדרגות גבוהות

ולכל זה מגיעים על ידי חיזוק האמונה ולימוד ספרי המוסר, וזה דבר שאין לו שיעור, כי יש הרבה מדרגות בזה, ואין סוף למדרגות, וצריך תמיד להתעלות במדרגות, וכל אחד יכול להגיע למדרגות גבוהות מאד, אפילו האדם הפשוט ביותר, כמו שכתב המסילת ישרים בסוף הספר "וכבר יכול להיות חסיד גמור איש שמפני צרכו הוא בעל מלאכה פחותה כמו מי אשר לא יפסוק מפיו הלימוד", יכול להיות אדם פשוט מאד והוא בעל מדרגה, מדרגה באמונה, ומדרגה בתפילה, עם עסק התורה כפי כוחו.

ופעמים שצריך גם דברים בטלים, כמו שידוע מהגר"א על מה שאמרו שהתורה נקנית "במיעוט שיחה", שהכוונה בזה שיש צורך לאדם במעט דברים בטלים, ואפילו בשבת, אם לא ידבר דברים בטלים כלל הוא יסבול מאד, וזה יזיק לו לבריאות, וצריך זאת בתור "תרופה", והמיעוט הנצרך אינו ביטול תורה.

אך כאמור הכל תלוי בסייעתא דשמיא, לדעת איך שהנהגה תהיה הנהגה המתאימה להצלחה בכל מה שצריך.

ושכר השמחה על המצוות גדול מאד, כמו שכתב בשערי תשובה (ד, ט) "כי יגדל וישגה מאד שכר השמחה על המצוות", יגדל, וישגה, מאד! עד כדי כך הוא שכר השמחה, והיא מדרגה גדולה מאד, כי אדם ששמח במצוה זה מפני שהוא מחשיב את המצוה בפנימיותו, והפנימיות שלו היא פנימיות מיוחדת ומקודשת.

ברוך השם אנחנו עושים מעשים טובים, ומתפללים, ועוסקים בתורה כל אחד כפי יכולתו, אך צריכים לדעת את החשיבות של זה, חשיבות התורה, וגם חשיבות התפילה, **תפילה בכונה, כל מחשבה וכל כוונה, אפילו רגע אחד של כוונה בתפילה, להתבונן להרגיש לפני מי אתה עומד, רגע אחד! הרגע הזה הוא רגע שנותן קדושה ומקדש את האדם הוכה בו לקרבת אלוקים.**

החיוב לשמוח אך להיזהר מגאווה

וכן כתב המסילת ישרים (פרק ג') שאדם צריך לדעת את מעשיו הטובים, כדי שזה ייתן לו חיזוק להמשיך הלאה.

ובמעלת השמחה של מצוה יש גם בארחות צדיקים שער השמחה, וכן בחובות הלבבות שער הכניעה פ"ט שצריך לשמוח במעשיו הטובים, אך להיזהר שלא יבוא מזה לגאווה, שמחה בלי גאווה, שהגאווה זה דבר מסוכן, ויש הבדל דק בין השמחה והגאווה, האם הוא שמח במעשים הטובים, או שמח בהרגשת חשיבותו, וצריך לשמוח בלי להרגיש חשיבות עצמית.

תבלין היצר הרע בלימוד המוסר

והעצה לכל זה היא לימוד ספרי המוסר, שהמוסר משפיע על האדם והוא התבלין ליצר הרע, כמו שאמרו (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, ובאגרת המוסר לרבי ישראל סלנטר כתב "ואין חילוק באיזה דבר תורה שיהיה עסקו, תצילנו מחטא. אם יעסוק בענין שור שנגח את הפרה, תצילנו גם מלשון הרע וכיוצא, הגם כי אינם שייכים זה לזה, רק רוחניות התורה תשמרנו", אבל "הנשגב והעיקר בשימוש רפואות התורה לתחלואי היצר הוא ללמוד בעוז ועיון עמוק היטב דיני העבירה עצמה ההלכה עם כל סעיפיה", עיין שם במה שהאריך בזה.

והיינו שכל לימוד התורה הוא תבלין מצד סגולת קדושת התורה, אך בפרט מועיל ללמוד את ההלכה עצמה הנוגעת למעשה בענין שצריך חיזוק בו, וכגון אם לומד חושן משפט איך להיזהר בדיני ממונות, זה משפיע זהירות בדיני ממונות, ואם לומדים ספרי מוסר זה משפיע חיזוק בכל הדברים הצריכים חיזוק.

וכמו שהביא המשנה ברורה בסימן א' מקדמונים כי התבלין ליצר הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל, והיינו תורת היראה, דברי תורה על יראת שמים, שהיראה היא גם כן תורה כמו שכתוב (איוב כח, כח) יראת השם היא חכמה, והתורה נקראת יראה כמו שכתוב יראת השם טהורה עומדת לעד (תהלים יט, י), וזהו התבלין של לימוד תורת העבירה עצמה – תורת היראה שבספרי המוסר.

מתוך ההספד בהלוויית האשה הצדקנית מרת רחל ולדמן ע"ה

מה זאת עשה אלוקים לנו, אלוקים זה מידת הדין, מה זאת, מה המטרה, מה רוצים מאיתנו, עשה אלוקים לנו, זה לנו, לכל הציבור, אבדה גדולה לכל הציבור, אשה גדולה עם הרבה זכויות, מהני נשי דזכיין באקריוי ובאתנווי, זכות התורה של בעלה, האדם הגדול ומרביץ תורה הרבה, הכל בזכותה, כל הרבצת התורה וזיכוי הרבים בתורה, בזכותה, כאלו זכויות שיש לה, ובודאי הייתה לה השפעה טובה על כל הציבור, אדם גדול משפיע, אשה גדולה משפיעה, ועכשיו חסרה ההשפעה שהייתה, מה זאת עשה אלוקים לנו, מה רוצים מאיתנו בזה.

כנראה שאנחנו לא בשלמות וצריכים חיזוק, להוסיף שלמות בהרבה פרטים, בהרבה כללים, שלמות בעסק התורה, ביראת שמים, במידות טובות ואהבת הבריות, בהרבה מעלות ודברים טובים שאנחנו צריכים להשתלם ואיננו בשלמות, להתחזק ולהוסיף שלמות, צריכים חיזוק תמיד, ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב, ב) ופירש רש"י שיתחזק אדם בהם "תמיד ובכל כוחו", ואין זה פשוט להתחזק תמיד ובכל כוחו, זו מדרגה, אבל זה מה שצריכים, הציבור, אנחנו, יותר ויותר להתחזק במה שאנו חייבים, וכל מה שנתחזק כעת הוא זכות לעילוי נשמתה.

לעילוי נשמת

מרת **רחל** בת ר' **נחמיה** ע"ה
נלב"ע י"ד אייר תשע"ז
ולע"נ ר' **יהודה** ב"ר **יוסף** ז"ל

לעילוי נשמת הרה"ח

רבי **יצחק מאיר** ב"ר **עזריאל לוי** זצ"ל
נלב"ע ח"י באייר תשכ"ב - תנצב"ה
הוקדש על ידי בנו שליט"א

לעילוי נשמת הגאון הגדול

רבי **שמואל יעקב בורנשטיין** זצ"ל
בן הרה"ח **יששכר דב** זצ"ל
נדבת יד ימינו הבה"ח שמעון פרץ שיחי

לעילוי נשמת מרן גאון ישראל

רבי **יחיאל מיכל פיינשטיין** זצ"ל
בן רבי **אברהם יצחק** זצ"ל
נלב"ע ט"ז אייר תשס"ג - תנצב"ה

נגיד תהלתך

ליקוטים הדרכות ועובדות ממדן רבן של ישראל הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

שתהיו עמלים בתורה

רצף בלימוד

אומרת הגמרא במסכת חגיגה שכל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו גחלי רתמים ואמרו גם שתורתו נעשית קרעים קרעים זה מהלימוד פעמים רבות וכי אי אפשר כמה שעות בלא שיהיה המכשיר בכיס. אי אפשר לזכות לתורה כשיש היסח הדעת בכל רגע מהלימוד גם אם יש הכשר על המכשיר אין זה אלא הכשר שאין שם דברים אסורים אבל על ביטול תורה לא שייך שום הכשר.

מעשה שהיה עם בעל אור שמח זיע"א שבאמצע לימודו דפקו על דלת ביתו וקם לפתוח את הדלת והחזיק בידו עם אצבעו במקום שאחז שם בלימודו שאלוהו מדוע הוא עושה כן והשיב הרי אמרו חז"ל על הפסוק התעיף עיניך בו ואיננו שעל דברי תורה נאמר פסוק זה אם כן ברגע אחד שעוזבים את הלימוד כבר זה בגדר איננו.

אמרו חז"ל ברכות ל"ב ארבעה דברים צריכים חיזוק ופרש"י שיתחזק אדם בכל כוחו הנה בימינו יש מכשיר שימושי מאד הנקרא פלאפון ויש כאלה שזקוקים לזה לעסקים או לצרכי ציבור אבל אברכים ובני ישיבה שיושבים ולומדים אם מחזיקים בכיסם את מכשיר הפלאפון זהו יצר הרע לביטול תורה. לפעמים מתחשק להתקשר באמצע הלימוד ומחמת זה לא שקועים בלימוד כמו שצריך או שאחרים מתקשרים אליו ומפסיק באמצע הלימוד ונגרם ביטול תורה שלא לצורך זהו ההפסד במכשירי פלאפון וחופץ מזה הרי אנו מבקשים בתפילה השיבנו אבינו לתורתך מבקשים סייעתא דשמיא לתורה ועושים דברים הפוכים, מבקשים מן השמים סייעתא לתורה ועושים דברים שהם

סייעתא לביטול תורה וכן קרבנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניך כיצד אפשר לבקש ולעשות דברים שבהם ההיפך מעבודת השם וההיפך מתשובה שלימה. וכן בברכות השחר מבקשים ואל תביאנו לידי ניסיון ואנו בעצמנו מחזיקים מכשירים המביאים לידי ניסיון ומבקשים והרחיקנו מחבר רע ומשכן רע ומפגע רע והפלאפון יש בו שלושתם חבר רע לביטול תורה שכן רע וגם פגע רע כיצד שייך לבקש דברים ולעשות ההיפך ממה שאומרים (מי המלך)

וטוב לך לעולם הבא

בדברים שנשא מרן שליט"א בפני נדיבים ותומכי תורה התמקד בדברי הברייתא אבות ו' ד', כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וחיי צער תחיה ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא. וכך האירם אשריך בעולם הזה מובן שכן כל אנשי העסקים חינם מוטרדים בדאגות יום וליל מרבה נכסים מרבה דאגה, ורק בני התורה הם המאושרים עלי אדמות אבל אם כך יש להבין מדוע מגיע לבני התורה שיהיה להם גם בעולם הבא, וזהו חידוש של המשנה שיש להן גם עוה"ב.

הרמב"ם הציל את המצב

מרן שליט"א סיפר בשמו של גאב"ד פוניבז הגרי"ש כהנמן זצ"ל סיפור מופלא מחייו של הגאון מטווריג במלחמת העולם הראשונה שהה הגאון מטווריג בעיר שאוול שנכבשה על ידי הגרמנים אבל כאשר פתחו הקוזקים במתקפה נסוגו הגרמנים באשמורת הבוקר הבחינו הכובשים בבית מואר היה זה האור היחיד בכל העיר שנמה עדיין את שנתה החיילים הביטו בעד החלון והבחינו באדם עומד

אם הסוגיא התבהרה להם ותמיד חזרו להודיעני שהבינו בעצמם ברבות הימים חדלו לגשת אלי כי לכתחילה למדו כל סוגיא פעמיים והבינוהו כדבעי זמן אחד. כשלמדו נדרים הגיעו לדף מז ובאו אלי וביקשו הסבר על דברי הר"ן במקום שלא הבינוהו הם הדגישו שזו הפעם השניה ללימודם עיינתי בר"ן ולא הבנתי את דבריו אמרתי להם שאולי ענין זה צריך ללמדו שלש פעמים וביקשתי מהם להודיעני התקדמותם למחרת שבו ובישרו לי שהר"ן פשוט מאד.

פעם נפגשתי עם אברך שניחון בשכל ישר ודיבר לענין בדברי הגמרא רק שהיה מתאמץ יותר מדי להבין את הסוגיא אמרתי לו מדוע הינך מתאמץ כל כך הרי אתה יכול ללמוד בצורה קלה יותר מה שלא ברור כעת תעזבנו ותמשיך הלאה ואח"כ תחזור ותלמדו ובסוף יהיו הדברים ברורים לך, האברך נענה לדברי והתחיל ללמוד בשיטה זו כשנפגשנו לאחר זמן אמר לי שבעקבות שיטת לימוד זו חייו השתנו לבלי היכר ונהיו שמחים ומאושרים.

חסרון בידיעה

יש טעות אחת שמזלזלים מאוד בידיעות וקוראים לזה בקיאות ומחשיבים יותר את ההבנה והעמקות מאשר את הבקיאות, ואמנם נכון שההבנה והעמקות זה דבר גדול מאוד וכמו דאיתא בגמ' בגיטין ו' דמי שלא ידע איזה מימרא הוא גם גברא רבה אם הוא בעל סברא נכונה אמנם החסרון בידיעה הוא גם חסרון בהבנה דהרי דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במק"א וממילא חסרון הידיעה גם מחליש את שיקול הדעת הנכון בסברא וביותר דכשלומדים לאט ומתעכבים על דברים שלא צריך להתעכב ואומרים סברות שלא צריך לומר זה מקלקל את ישרות ההבנה וזה דבר הניכר שההבנה מתקלקלת ע"י עיון יותר מדאי. ולמעשה ההספק הנצרך ביבמות בסדר א' לגמור עד החולץ ואם לא גומרים עד החולץ זה לא טוב דלא ידעו את יבמות כי ביבמות הכל קשור אחד בשני יותר מכל המסכתות ובלי הידיעות לא יודעים כלום. (מתוך שיחת הדרכה לבחורי ישיבת קטנת אב תשנ"ד)

מתנועע מחווה בידי ולכאן ולכאן ומדבר בקול רם, היה זה ביתו של הגאון מטווריג אבל החיילים היו בטוחים שמדובר במרגל גרמני המאותת למפעיליו המסתתרים בקרבת מקום ומגלה את סודות המערכה כמה גדודים הם מונים והיכן התפרסו ובנו ביצורים הם פרצו אל הבית פנימה והפריעו לגאון בעיצומה של הסוגיא והודיעו לו שהוא מואשם בריגול בשעת מלחמה ודינו מוות ביריה פניו של הגאון התעצבו על שהופרע באמצע הסוגיא אבל הוא לא איבד את עשתונותיו ופנה לחיילים באומרו הרי לכל נידון שמורה זכות הבקשה

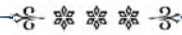
משניתנה לו הזכות הסביר לחיילים שהוא אינו מרגל, וברגע שנכנסו לחדרו היה עסוק בקושיה עצומה ברמב"ם ולכן הוא מבקש שיניחו לו לסיים את העיון ההוא ואז יעשו בו כרצונם החיילים לא הבינו מה זה ומי זה רמב"ם אבל הניחו לו להמשיך ללמוד. אז או נהרו פניו של הגאון והוא התעלם מנוכחותם כליל והמשיך להתעמק בסוגיא תוך שהוא שוכח עולם ומלואו כך במשך כמה שעות והחיילים עומד עדיין לצידו וממתינים לאות שהסוגיא הסתיימה והם יהרגוהו השחר הפציע והגרמנים פתחו במתקפה עזה כל הקוזקים שהיו בעיר נמלטו על נפשם וגם אלה שהיו בחדרו של הגאון מיהרו לברוח, מי אם לא התורה הצילה בפועל את חייו של אותו גאון. (מדברי הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א)

צורת הלימוד

מן שליט"א סיפר שני אברכים למדו בחברותא בסדר ב' השנים לא התעכבו על סברות הגמרא מדוע כך ולא כך אלא למדו את הפשט ואת החשבון ולא התביישו ללמוד כמו בישיבה קטנה מיד פעם ניגשו אלי לשאול שאלה בחשבון הסוגיא ופעמים רבות לא ידעתי להשיבם רק אמרתי להם שימשיכו הלאה ומחר יתחילו ללמוד שוב מתחילת הסוגיא ואפשר שיבינו זאת בעצמם המציאות מוכיחה שכשלומדים לראשונה דבר מסוגל הוא נקלט במוח רק בחלקו ואח"כ מתווספים חלקים נוספים אבל הענין בכללותו לא מסודר במחשבה וכשלומרים פעם שניה מה שחסר מתברר וכל הענין מתבהר ומסתבר. ביקשתי מהאברכים שיודיעוני אחר כך

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
 חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

חולה שאכל פחות מכזית ושבע היברך ברהמ"ז?
והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע ואכלתם
לחמכם לשבע וישבתם לבטח בארצכם (כו-ה).
 רש"י: ואכלתם לחמכם לשבע. אוכל קמעה, והוא מתכרך במעיו.

שאלה: חולה שאכל אחר ניתוח פחות מכזית פת, והוא כדי שבעו שאינו צריך ואינו יכול לאכול יותר, האם חייב בברכת המזון?
תשובה: הדבר תלוי בפלוגתא דרבוותא. וטוב שאחר יוציאו ידי חובתו.

בדברי החתם סופר (א"ח מט) מבואר, שקרוב לודאי דאי שבע בפחות מכזית חייב בברהמ"ז, אבל מדברי השערי תשובה (סימן קצ"ט ס"ק ח), דמי שאכל כזית והוא כדי שבעו, כגון שהוא זקן או חולה האם מוציא אחרים. משמע דבעינן על כל פנים כזית.

ובשו"ת הכ"ס (א"ח סימן לא) כתוב בשם ה"הפלאה" בספרו "פנים יפות" (ריש בחוקות), דבשעת ברכה בעולם, דאוכל קימעא ומתברך במעיו, חייב לברך אפילו בפחות מכזית כיון ששבע. אבל מי שמקולקל במעיו ואינו יכול לאכול אלא מעט ואין לו תאוה לאכול, בודאי פטור מלברך, משום דאין דרך אכילת בני אדם ששבעים במעט פחות מכזית.

והנה הפרי מגדים (רי"א א"א א) כתב, דאם אכל עד שבע חייב בברהמ"ז אף שאכל מעט מעט. ולעומתו סובר ה"מנחת חינוך" (במצוה תל) דאם לא אכל בשיעור של כזית בכדי אכילת פרס, פטור מברהמ"ז משום שנאמר ואכלת ושבעת לכן בעינן שיעור אכילה. ויעוין בציץ אליעזר (ח"א סימן יג) דמסיק לדינא, דאם אכל על כל פנים כדי שיעור כזית אליבא דחד שיטה יוכל לברך מספק.

עוד אפשר ליעצו שישרה את הפחות מכזית במרק וכדומה, עד שיתפח ויעמוד על כזית. ודומה לציר שע"ג ירק ופת השרוי במשקה או ברוטב, דמבואר במשנ"ב (סימן ר"י סק"א) דמצטרף לכזית. (שו"ת ע"ס ספר המצות הקצר).

השראת השכינה אצל הצדיקים
ופניתי אליכם והפריתי אתכם והרביתי אתכם והקימתי את בריתי אתכם (כו-ט).

שאלה: כדאי להמצא אצל הצדיקים, כי שם שורה השכינה. מהי השראת שכינה?

תשובה: נקדים בלשון הנודע ביהודה (א"ח תנינא סימן קז): מה ששאל, שמבואר שיש לקונן על גלות השכינה. מהי, ואיך שייך גלות השכינה? והשיב:

אמנם לגלות בזה אי אפשר, ואעפ"כ אפשר לו דברים המתיישבים... ראיתי בדברי הרב המורה (ח"א פכ"ד) ח"ל: "שכן" היא התמדת העומד במקום אחד. "והוא שוכן באלוני ממרא" וכו', וענין השכינה, היא התמדת העומד במקום אחד. ולפי זאת... התמדת שכינתו או השגחתו (במקום אחד) באיזה מקום שהתמידה בו השכינה, או לכל דבר שהתמידה בו השגחה, ונאמר "וישכן כבוד ה'", וכל מה שבא מזאת הפעולה מיוחס לבורא יתברך, הוא

בענין התמדת שכינתו, כלומר אורו הנברא במקום, או התמדת ההשגחה בדבר אחד, כל מקום לפי ענינו, ע"כ דברי רבנו הגדול (הרמב"ם). ומכאן ואילך דברי התלמיד קטן כמוני, ואני לוקח מתוך דברי רבנו הגדול שנתן ב' פירושים לשכינה, אור נברא, או ההשגחה...

והנה לפי רצון הבורא, בזמן שישראל עושים רצונו, עיקר השגחתו בישראל, ולזה משפיע כל שפע טוב, אלא שמחמת רבוי הטובה, מגיע גם למקומות אחרים. והדבר מפורש בפרשת בחוקות, "ופניתי אליכם", ופרש"י אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם, וכן בפרשת עקב, "ארץ אשר ה' אלוקיך דורש אותה", ופרש"י והלא כל הארצות דורש, אלא כביכול אינו דורש אלא אותה, ועיי' דורש כל הארצות, ששם הוא מקום התמדת ההשגחה.

וזה הפירוש שהשכינה שורה בישראל, שההשגחה שקרויה שכינה היא רק בישראל, (עכ"ל הנוכח).

ונאמר ברבותינו שכיום עיקר השראת שכינה היא אצל הצדיקים. אך לפעמים ייענש אדם כי על ידו נענש הצדיק, וכמו שכתב המטה לוי (בקינת ת"ב) ויקונן ירמיהו על יאשיהו "איכה אלי קוננו מאליו", וכתב: ויש שפירשו הכוונה במילת "מאליו", לשון מזוזת הפתח, כי דורו של יאשיהו ציירו צורת עכו"ם במזוזות הבית ויאשיהו לא ידע מזה, כי הם ציירו בשני חצאי הדלת מבפנים, וכשנפתח לא נראה דבר, רק כשסגרו היה צורה שלימה, ובאותו עוון נהרג יאשיהו. (עכ"ל מטה לוי).

נורא ואיום כל מי שצייר, לא רק שחטא בע"ז אלא גם בשפיכות דמיו של יאשיהו ר"ל. (שו"ת ע"ס ספר המצות הקצר).

לנתץ אבן מכותל בית

המדרש כדי לקבוע שם קופת צדקה

ונתתי את עריכם חרבה והשמותי את מקדשיכם ולא אריח בריח יתיחכם (כו-לא).

שאלה: בית מדרש ששכחו לקבוע בשעת בנייתו קופת צדקה, ורוצים כעת לנתץ אבן מקיר בית המדרש, ולקבוע שם את קופת הצדקה, כי בכל מקום אחר ישלטו בו גנבים, והסתפקו הגבאים, אם אין בנתיצת האבן אישור של "לא תעשו כן לה' אלוקיכם"?

תשובה: כתב הרמ"א (א"ח סימן קנב ס"א): ...אסור לסתור דבר מבית הכנסת, אלא אם כן עושה על מנת לבנות. וטעם האיסור מבואר במשנה ברורה, דהוי כנותץ אבן מן ההיכל, דאסור משום שנאמר את מזבחותרם תתצון וגו' לא תעשו כן לה' אלוקיכם.

וביאר הטורי זהב (סימן קנא סק"ג) שמותר רק כשיחזור ויבנה וימלא מקום הנתיצה, אבל אם רוצה לנתץ קצת במקום אחד שיהיה שם גומא, אף על פי שהיא לו לצורך, אסור. על כן יש ליזהר באותם שעושין דף שקורין שטענדר, ומדבקים בכותל ועושין גומא בכותל, שיוכל להחזיק שם על ידי עץ אותו דף, לאו שפיר עבדי, ע"ש.

ולפי דברי הטורי זהב לכאורה הוא הדין בענינו אסור לשבור את הקיר לעשות את הקופה, אפילו שהיא לצורך בית הכנסת, מכל מקום הוא אינו ממלא את מקום הנתיצה ואולי אסור.

מאידך האליה רבא (סימן קנב סק"ז) חלק על דברי הטורי זהב, ודייק את לשון הרמב"ם (פ"ו מיסודי התורה ה"ז, ופ"א מבית הבחירה ה"ז), דהנותן מן המזבח דוקא דרך השחתה אסור, וכן מוכח ברא"ם (דברים יב, ד), ע"ש.

ולענין הלכה, כבר האריכו בנידון זה באחרונים, ולמעשה המשנה ברורה (סימן קנב סי' יב) כתב שרבים מהאחרונים מקילים דלא כהטורי זהב. ובערוך השלחן (שם ס"ה) כתב שכן עיקר וכן המנהג פשוט דכל שהוא לא דרך השחתה מותר.

והנה בניירות שמשון (סימן קנא) חלק על דברי הטורי זהב, וכתב: ולא ידענו מנא פירש זה, דאם כן אפילו לעשות חלון או פתח חדש אסור, והביא ראיה להיתר מדברי הגמרא בזבחים (דף לג ע"א) שאומרת הגמרא שמצורע לא יכול לסמוך סמוך לשחיטה כי אסור לו להיכנס בעזרה, ומקשה הגמרא דאם נאמר שביאה במקצת לא שמיא ביאה, יש למצורע עצה, שיעשו פשפש כלומר שיעשו פתח קטן בכותל צפוני של עזרה כנגד המזבח, ויעמוד מצורע בחללו ויכניס ידו ויסמוך, יעו"ש מה שתירצה הגמרא. עכ"פ לכאורה מבואר בגמרא שמותר לשבור את קירות המקדש כדי לעשות פתח, והוסיף הנזירות שמשון דדוחק לפרש דמקשה הגמרא דבתחילת בנין בית המקדש יעשו כך, ואם כן יש ראיה דאינו אסור אלא כשעושה דרך השחתה ובזיון, ע"ש.

מאידך בשו"ת חבצלת השרון (אור"ח סימן א) הביא את דברי הנזירות שמשון וכתב על כך ח"ל: דברי ספר נזירות שמשון נפלאים אצלי, דקושיית הגמרא היא, דמעיקרא בשעת בנין העזרה היה להם לעשות פשפש לצורך המצורעים, דאטו סמיכת מצורעים הוא דבר שנתחדש אח"כ, או שענתה נתחכמו ויתר מדוד ושלמה שיסדו הבנין, אלא בע"כ דקושיית הגמרא הוא על מעיקרא מהתחלת הבנין, אמאי לא עשו פשפש לצורך המצורעים, [נמצא שנחלקו הנזירות שמשון והחבצת השרון אם זה דוחק להעמיד את קושיית הגמרא שיעשו פשפש בתחילת הבניה, או שיעשו אותו אח"כ].

ובהמשך דבריו האריך החבצלת השרון בדברי הט"ז, ולמעשה העלה דכל שעושה כן לטובת הקדושה, מותר, ולכן כשעושה קופת צדקה בקיר בית הכנסת, מותר, כי עושה כן לצורך בית הכנסת, כי יש מצוה לתת צדקה לפני התפילה, אם כן הוא צורך התפילה, ע"ש. ולכאורה היה נראה דאפילו אם נאמר ששאלת הגמרא היתה שיעשו את הפשפש אחר כך, אין ראיה משם לענינו, ויתכן שאף הט"ז מודה שמותר לעשות חלונות ופתחים בבית הכנסת, ואין בזה איסור נתיצה, דיש חילוק בין עשיית גומא לצורך סטנדר, לבין עשיית פתח, דעשיית פתח לא נחשבת לסתירה כלל, אלא הוא "בנין", שעושה פתח, ומיד בשבירת הקיר נעשית הדלת, שהרי כל אבן היא תחילת הדלת.

ואין זה דומה לסותר בית וכד' על מנת לבנות על מקומו, דשם הסתירה היא סתירה גמורה, אלא שעושה כן כדי לבנות דלת טובה יותר, אך כאן הוא כלל לא סותר אלא בונה, ויעוין ברמב"ם (פ"י משבת ה"ד) שהעושה נקב כל שהוא כלול של תרנגולים כדי שיכנס להם האורה, חייב משום בונה, ולא משום סותר, וכמו כן נראה שאם עושה פשפש בשבת עובר על איסור בונה,

ולא על סותר, כי התועלת היא מיד, כי כך בונים דלת קבועה, וגם דומה למסיר גבשושית בבית בשבת דהוי בונה להשביח את הבית כמבואר בשבת (דף עג ע"ב), ולכן פתחים וחלונות מותר לעשות אף לדעת הטורי זהב.

אבל נתיצת אבן כדי להכניס במקומה קופת צדקה, היא לא מביאה תועלת לבנין, ולפי הטורי זהב לכאורה אסור לעשות כן. אכן כאמור לעיל, הכרעת האחרונים שכל שהוא לצורך בית הכנסת, הדבר מותר.

ויעוין עוד במור וקציעה (סימן קנא) שכתב על דברי הט"ז: ולפי דברי הט"ז צריך להיזהר מלקבוע נרות של מתכות הקבועים בכותל ע"י מסמרות, ואינו מתקבל על הדעת. מ"מ נכון להיזהר במאי דאפשר לעשות באופן אחר, כגון הסטנדר שיוכל לעשותו כדמות תיבה העומדת על עצמה ושוליה, או על בסיסה המונח בארץ בלי סמיכה לכותל, כאותן הנהוגין במקומותינו. ולא יקבענו כיוון בכותל, הואיל ויצא מפי אותו צדיק, ע"ש. ולפי דבריו אם היה אפשר לעשות את הקופה בלי לסתור את הכותל, ראוי לעשות כן, אך כאמור לעיל, אם יעשו כן הכסף יגנב, ולכן למעשה יש להתיר. (חש"ח זבחים לג ע"א).

שאלה: למי לתת בכור תם שנפל בו מום?

ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אתו ויסף חמשיית כסף ערכך עליו וקם לו (כז-ט).

תשובה: בכור הוא ממתנות כהונה, ולכן בכור שנפל בו מום וראוי לאכילה בזמן הזה, יש לתת אותו לכהן תלמיד חכם, וכמו שמבואר בחולין (דף קל ע"ב) אמר רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מנין שאין נותנין מתנה לכהן ע"ה, שנאמר ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנת לכהנים וללויים למען יחזקו בתורת ה', כל המחזיק בתורת ה' יש לו מנת ושאינו מחזיק בתורת ה' אין לו מנת. וכן נפסק בשולחן ערוך (יר"ד סימן סא ס"ז).

ויעוין עוד בפירוש המשניות לרמב"ם (חלה פ"ד מ"ט) שכתב: שאין להעדיף בהם תלמיד חכמים מעם הארץ אלא על דרך היותר טוב לפי שאמר יתעלה ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן ואמרו בספרי מה אהרן חבר אף כל חברים, מכאן אמרו אין נותנין מתנות כהונה אלא לחבר. ודין זה שייך במקצת המתנות כמו שיתבאר בפרק זה, ובשאר יותר חשוב ורצוי אבל אין איסור ליתנם לעם הארץ.

ונראה שבענינו יש טעם נוסף להביא את הבשר לכהן תלמיד חכם, והוא על פי הנאמר בתורה (ויקרא כז ט): ואם גאול יגאלנו את השדה המקדיש אותו, ויסף חמשייתו כסף ערכך עליו וקם לו. וצריך ביאור מה פירוש המילה "וקם לו"?

וביאר ההעמק דבר לשון "הקמה" הוא במעלה, והוא דאותה שדה שנקראת לשעה הקדש, אע"ג שנגאלה, שם הקודש עליה לענין שאם גדל בה תבואה, ראוי לעשות החיטים למכרם בשביל קדושת הגוף למנחות, והרי היא "בהקמתה" אלא שהיא שלו, והיינו "וקם לו"

[ע"ש שכתב שזה דוקא בשדה ולא בהקדיש בית שנאמר שם יהיה לו].

ונראה דהוא הדין בבכור תם שהיה קדוש אף שנפל בו מום, יש לו תקומה, כשמחלקו לאחר שחיטה לכהן תלמיד-חכם שיאכל בשרו ויאמר סברות נכונות, ויעוין בבא קמא (דף עא ע"ב) והאי דלא אמרי לך באורתא, לא אכלי בשרא דתורא, ואם הת"ח אוכלים בשר הבכור, הם מתעלים מקדושת הבכור, ולכן ראוי לקדשים להתעלות על ידי האכלת כהן ת"ח. (חש"ח זבחים לו ע"ב).

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

בקשו ממנו להדליק מדורת ל"ג

בעומר והוא חושש שחלק מהקרשים גנובים

שאלה: מעשה בתלמיד חכם אחד שהזמינו אותו ילדים להדליק מדורה בל"ג בעומר, ועלה מחשבה בליבו אולי יש בזה חשש איסור, שהרי הילדים שהכינו את המדורה הביאו עצים וקרטונים מכל מיני מקומות, ולפעמים הם לקחו את הקרשים מאתרי בניה שהקבלנים שלמו עליהם כסף רב, וכן קרשים [משטחים] מחנויות שהם צריכים להחזיר זאת למפעלים, דברים שלא היו הפקר כלל, ואולי יש בזה חשש גזל. שהרי הילדים דעתם קלה ולא חוששים כל כך לברר למי הקרשים שייכים.

ואם כן כאשר הוא מדליק את המדורה נמצא שהוא מזיק ממון בעלים או גזל מהם, וכמבואר בגמרא בבא קמא (דף סה ע"א) שתשלום הגזילה הוא כשעת השבירה, שהרי מקודם היה אפשר להחזירו לבעלים, ונמצא כשהוא הדליק את המדורה הוא הגזלן. או שמא אין לו לחוש לכך, ואפילו אם הילדים גזלו את הקרשים, יש לומר שהבעלים נתייאשו, ואין על המדורה שם של גזל? **תשובה:** על המדליק את המדורה יש לבדוק את הקרשים, האם יש שם קרשים המשמשים קבלנים, או חנויות, ואם יש שם קרשים כאלו, לא ידליק את המדורה, אלא אם כן יהיה שם עד אחד על כל אחד מהקרשים שאינם מן הגזל.

ואף שמסתבר שהבעלים נתייאשו, מכל מקום יאוש לחוד אינו קונה, אלא אם כן יש עמו שינוי רשות או שינוי מעשה כמבואר בשולחן ערוך (חור"מ סימן שנג), ואף שעיקר הטעם שיאוש אינו קונה משום שבאיסורא אתא לידיה, והכא שהקטן גנב כיון שאינו בר עונשין, אולי אינו נחשב לאיסור וגם יאוש קונה. זה אינו כי גם קטן הגונב, הרי זה מעשה עבירה ובאיסורא אתא לידיה, אלא שאינו בר עונשין.

ואפילו אם היה כאן יאוש ושינוי שיצא מרשות הבעלים, או שדינו כזוטו של ים, שהרי אי אפשר להחזירו לבעלים, מכל מקום נראה שאסור להדליק את המדורה, שהרי כתב בשולחן ערוך (סימן שנו ס"א) אסור לקנות מהגנב החפץ שגנב, ועון גדול הוא, שהרי מחזיק ידי עוברי עבירה וגורם לו לגנוב גנבות אחרות, שאם לא ימצא לוקח אינו גונב. והוסיף הרמ"א וכן אסור לסייע לגנב בשום דבר כדי שיגנוב. וכתב בים של שלמה (בבא קמא פ"י סימן נח) שדברים אלו נאמרו גם לאחר שהגנב קנאו בשינוי, שהרי הוא חולק עם הגנב. ואם כן אם התלמיד חכם יסרב להדליק את המדורה, ידעו הילדים שצריך להקפיד על עצים כשרים ללא חשש גזל.

עוד טעם נראה שאסור להדליק את המדורה, מהמבואר בבבא קמא (דף קיג ע"א) אין נוטלין צדקה מתיבת מוכסין. וכתב המאירי שטעם האיסור שזה כחזוק ידי עוברי עבירה. וכמעט שהם [העבריינים] סבורים שתהא צדקתם

עדות גוי או קטן לספירת העומר

שאלה: אדם הנמצא בבית חולים וביקש מנכרי שיברר לו אצל ישראל את מספר היום בעומר, האם אפשר לסמוך בכך על הגוי? ומה הדין כאשר קטן אומר לו את היום האם אפשר לסמוך עליו?

תשובה: כתב הרמב"ם (סוף הלכות גרושין) ח"ל: "אל יקשה בעיניך שהתירו חכמים הערה החמורה בעדות אשה או עבד או שפחה או גוי מסיח לפי תומו, ועד מפי עד, ומפי הכתב, ובלא דרישה וחקירה, שלא הקפידה תורה על העדת שני עדים ושאר משפטי העדות, אלא בדבר שאין אתה יכול לעמוד על בוריו אלא מפי העדים ובעדותם, כגון שהעידו שזה הרג את זה או הלוח את זה, אבל דבר שאפשר לעמוד על בוריו שלא מפי העד הזה, ואין העד יכול להשמיט אם אין הדבר אמת, כגון זה שהעיד שמת פלוני, לא הקפידה תורה עליו, שדבר רחוק הוא שיעיד בו העד בשקר..." עכ"ל. [ויעיין ביבמות דף

צג ע"ב נאמר טעמא דעד אחד משום דמלתא דעבידא לגלוי לא משקרי].

ואם כן לכאורה הוא הדין לגבי ספירת העומר, מאחר שהוא מלתא דעבידא לגלוי לא משקרי אינשי. ויתכן דהוא הדין בגוי על פי המבואר בש"ך (יורי סימן צח סק"ב), ועיין עוד בשו"ת המבי"ט (ח"ב סימן קיט).

ולגבי קטן, נראה שאם הוא בר דעת, ודאי שמהני עדותו למ"ד שספירת העומר בזמן הזה היא מדרבנן, דהנה הגמרא בכתובות (דף כח ע"ב) מסבירה שלכן אלו נאמנים להעיד בגדולן מה שראו בקוטנן, משום שקיום שטרות דרבנן, וחכור הייתי שפלוגית יצאה בהינומא משום דרוב נשים בתולות נישאות, ולכן קטן נאמן לומר איש פלוני כהן הוא בתרומה דרבנן. לאור זאת גם קטן נאמן רק בדרבנן, אבל אם הספירה דאורייתא, חייב להביא עד כשר. ואם קטן אומר לאביו ספרת את העומר, לכאורה לא נאמן אם נחליט שהוא דאורייתא.

ונראה שגם למ"ד שספירת העומר בזמן הזה היא מדאורייתא, אם הקטן בר דעת ואביו מאמין לו, אפשר לסמוך עליו, על פי המבואר בכתובות (דף פה ע"א) שהיתה אשה שהתחייבה שבועה בבית דינו של רבא, ואשת רבא [בת רב חסדא] אמרה שהיא יודעת שהאשה חשודה ואינה יכולה להישבע, ורבא סמך עליה אפילו שאינה כשרה לעדות, כיון שבת רב חסדא קים לי בגויה. ויעיין ברמב"ם (פכ"ד מהלכות סנהדרין ה"א) שכתב ח"ל: יש לדיין לדון בדיני ממונות, על פי הדברים שדעתו נוטה להם שהן אמת והדבר חזק בלבו שהוא כן. שהוא דן

כפי שהוא יודע... [ואמנם לדינא כתב הרמב"ם (שם בהלכה ב) שמשרבו בתי הדינים שאינם הגונים, הסכימו שלא... אלא בראיה ברורה, (כלומר אין לסמוך על מה שדעתו נוטה), מ"מ למדנו מכאן שבדיני איסור וחיתור אדם יכול לסמוך גם על עד פסול אם ברור לו שהדבר אמת], והדבר דומה למש"כ בסוף הלכות גירושין, המובא לעיל שכל דיני ראיות הן בסתמא, אבל כאשר הדעת נוטה שיש להאמין לעד נאמן, הוא לא מדיני ראיות ועדות, כי אם בגלל כך שדעתו נוטה להאמין. (חשי"ח שבת סט ע"ב. ע"ש).

כפרת גזילתם. ואין מזיקים עצמן להשבון נוכעין זה כתב
הרמב"ם על אתנן ומוחיר כלב].
לאור זה נראה שאם חושש שהילדים לא בדקו את
העצים מגול, מאחר והם להוטים אחר הגדלת המדורה,
הרי זה דומה לקופת מוכסין, שחושבין את הגול למצה,
ואין להדליק את המדורה. (חש"ח עירובין ז ע"א).

חולה שצריך לעבור ניתוח ולא יוכל לספור לילה ויום, האם עד הניתוח יכול לספור בברכה

שאלה: חולה שמוכרח להתאשפז בבי"ח ולעבור ניתוח
ל"ע, ועקב ההרדמה לא יוכל לספור ספירת העומר
לילה ויום אחד מימי הספירה. האם עד אז יכול לספור
בברכה?

תשובה: בשולחן ערוך (או"ח סימן תפט ח) נאמר, דמי שלא
ספר פעם אחת בלילה ואף לא ממחרת ביום, סופר
מכאן ולהבא בלא ברכה. ולכן נראה שיספור בלא
ברכה, וישתדל לשמוע הברכה מאחר.

ודומה הדבר למה שכתב המשנה ברורה (סימן תפט-ג),
דאשה הסופרת לא תברך מאחר ובדאי תטעה ביום
אחד. ויש לדחות, דאולי כוונתו דתספור בטעות ותאמר
ז' על יום ח', ובוזה ודאי הוי ברכה לבטלה.

והנה ה"אורחות חיים" (סימן תפט ה') הביא משו"ת "מור
ואהלות", הזקן בן מאה שנה שהוא חולה מסוכן, חייב
לברך ולמנות ספירת העומר [נמצאה על בני ביתו שיזכירוהו]
ואעפ"י שספק גדול הוא אם ישלים את ימי הספירה.
וכך כתב בשו"ת צל החכמה (ח"ה סימן מה) דאעפ"י שלדעת
הרופאים שעותיו ספורות יברך. אפשר לחלק - דשאני
זקן שיש לו חזקת חיים ואולי יחיה ויבריא, ועכ"פ מידי
ספיקא לא נפקא, ושוב הו"ל ספק ספיקא, מה שאין כן
בענינו, שבוודאי ידלג על יום אחד, ואין כאן אלא ספק
אחד, שמא הלכה כמ"ד דכל יום הוא מצה לעצמה,
וכה"ג שאין אלא ספק אחד - לא מברכים.

עוד אפשר לומר שהזקן המסוכן, סופר בכל ימיו
שהשי"ת נותן לו, ולא מחסיר מימיו כלום, ועושה כל
מה שבידו לעשות, וממלא כל חובתו בעולמו, אך
בשאלתנו - כאשר יחיה ולא יספור משום שיהיה תחת
הרדמה, הרי הוא בבחינת אונס - כלומר, הוא נמצא
בעולם ולא סופר, בכה"ג לא יכול לברך.

וכעין זה כתב מהר"ש ענגיל, שקטן הנעשה בר מצה
בתוך ימי הספירה, אעפ"י שלא מנה בהיותו קטן, יכול
למנות ולברך, ודומה למה שמצינו לר' אליעזר בסוכה
דף כ"ז הסובר שאין עושים סוכה בחה"מ למי שלא
ישב בסוכה ביום הראשון, מאחר ונאמר חג הסוכות
תעשה לך שבעת ימים - עשה סוכה הראויה לשבעה,
ובכל זאת מודה ר' אליעזר שגר שנתגייר וקטן שהגדיל
בחה"מ חייבים בסוכה, מאחר והוא יושב בכל הימים
שהוא יכול לישב. ע"ש. כך גם בענינו.

אלא שצריך עיון, שהרי ר' אליעזר קרא מצא ודרש,
שנאמר: "כל האזרח בישראל ישב בסוכות" וזה בא
לרבות שכל האזרח - כלומר אפילו זה שלא ישב כל ז'
הימים משום שהיה קטן והגדיל, אבל עדיין לא שמענו
לגבי ספירת העומר. ואולי סבר שאנו למדים משם במה
מצינו, וצ"ע. ובעיקר דברנו הם שלא כ"חמדת ישראל"
שכתב דלא כייפין ליה לספור העומר שמא ימות,
ולדברינו אפילו אם ימות, הרי שעד שימות קיים
מצוותו בשלמות ולא חסר בזה מידי.

וכע"ז כתב בשו"ת "יד יצחק" (ח"ב סימן מה אות ב), דאין
לחוש שמא ימות ח"ו דאין לחוש לספק כזה בלי
ריעותא. ועוד יש לומר דאין חסרון ב"תמימות", אלא
אם מפסיק בעצמו, ולא אם מן השמים עכבוהו.
לדברנו, מי שבית דין דנהו למות, אך ממתינים עד
אחר השבת להמיתו, סופר ספירת העומר בברכה. (שו"ת
ע"ס המצות הקצרה).

באמצע תפילת העמידה נזכר שעדיין לא ספר ספירת העומר

שאלה: מעשה שהיה ביהודי שהתחיל להתפלל תפילת
מנחה, דקות ספורות לפני השקיעה, והנה, כשהגיע
ל'אתה חונן', נזכר לפתע שלא ספר אמש ספירת
העומר, וגם במשך כל היום לא נזכר לספור, ואם ימתין
לסיום תפילתו, יהיה זה כבר בבין השמשות, כך שיש
אומרים שלא יוכל להמשיך לספור את העומר בברכה
בכל הימים הבאים [נעוץ בשולחן ערוך (או"ח סימן תפט ס"ח) ובכף
החיים (שם ס"ק פג)].

לפתע עלתה הברקה מעניינת במוחו. מה עשה, לפני
שחתם 'ברוך אתה ה' חונן הדעת', [במקום שניתן לפנות אל
השי"ת בתפילה אישית על דעה והבנה בלימוד התורה הקדושה, כמבואר בשולחן
ערוך (סימן קיט)], פנה האיש אל בוראו, והתחנן מקירות
ליבו: 'רבונו של עולם, היום כבר ארבעים יום לעומר,
ואני אוחו רק ביבמות דף ו', אנא, פתח ליבי והאר עיני
בתורתך'.

כשסיים את תפילתו, מיהר לשאול: האם עלתה לו
הספירה ויכול להמשיך לספור את שאר הימים בברכה?
תשובה: נאמר בחינוך (מצוה שו): "משרשי מצוות ספירת
העומר, על צד הפשט, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו
אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל,
והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי
שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה, והיא תכלית הטובה
שלהם... ומפני כן, כי היא כל עיקרן של ישראל
ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה, נצטוינו
למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה,
להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף
ללכנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת
הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המניין מראה לאדם כי
כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא".

למדנו אפוא, ש'ספירה' פירושה ספירה של השתוקקות
לדבר מסוים, וכפי שאדם שהרוויח ממון, סופר מתוך
תענוג ושמחה את שטרותיו, שטר ועוד שטר, וכשם
שילד סופר משחק אהוב עליו, כגון גוגואים, אחד ועוד
אחד, כך להבדיל, בספירת כל יום ויום, מתוך ציפייה
דרובה, אנו מבטאים את הגעגועים שלנו לקבלת
התורה, מתי כבר נגיע ליום הנפלא של מתן תורה.
ויעוין גם במשנה ברורה (סימן תפט ס"ה) שכתב, שאם אינו
מבין את לשון הספירה, אפילו ספר בלשון הקדוש אינו
יוצא, דכיון דלא ידע מאי קאמר אין זה ספירה.

לפי זה, יתכן לומר בשאלתנו, שהאיש לא יצא ידי חובת
הספירה, כי ספירתו אינה מבטאת כלל תשוקה ליום
הנכסף של קבלת התורה, אלא אלו דברי תחנונים, בהם
ציין כ'סימן' בעלמא את משך זמן לימודו, אך זו לא
'ספירת' העומר.

לסיכום: יתכן שהספירה לא עלתה לאיש, כי אין זו דרך
'ספירה', אלא 'סימנים', ובתורה נאמר 'וספרתם לכם

(חש"ח יבמות קה ע"ב).

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת רבותינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

בחוקתי תשע"ט

עמל התורה

אם בחוקתי תלכו ואת מצוותי תשמרו וכו' (כ"ו ג')

וברש"י (תו"כ): יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר ואת מצוותי תשמרו הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים אם בחוקתי תלכו- שתהיו עמלים בתורה. **תמה מרן ראש הישיבה רבי שמואל רוזובסקי זצוק"ל**, דהא תינח שהפסוק מדבר על לימוד התורה, אכן היכן רמוז בפסוק דהכוונה דווקא על עמל התורה. וביאר- דהלשון 'תלכו' הכוונה לעלות ולהתקדם במעלות התורה, וזה אי אפשר כי אם ע"י עמל, וע"כ שפיר דרשו חז"ל דווקא שתהיו עמלים בתורה (זכרון שמואל עמ' תק"צ).

אם בחוקתי תלכו ואת מצוותי תשמרו (כ"ו ג')

ובתורת כהנים איתא: מלמד שהקב"ה מתאוה שיהו ישראל עמלים בתורה. ובביאור דברי המדרש **אמר מרן ראש הישיבה רבי שמואל רוזובסקי זצוק"ל** דהקב"ה הוא טוב ומטיב, ואשר באמת ע"כ ברא הקב"ה את הבריאה כדי להיטיב עם בראיו, ואם כן פשוט דהקב"ה מתאוה שיהו ישראל עמלים בתורה (זכרון שמואל עמ' תק"צ).

הולך ממקום למקום

זמן קצר לפני פטירתו על הפסוק ויקרא כ"ג ג' אם בחוקתי תלכו כי אדם העמל בתורה הקדושה כאשר נפטר מן העוה"ז הרי הוא בבחינת הולך ממקום למקום עכ"ד [וכן הוא באור החיים שמו] (מהגר"ד דן סגל שליט"א)

אם בחוקתי תלכו

מפרש רש"י שתהיו עמלים בתורה ובתורת בחנים הלשון שהקב"ה מתאוה שיהיו עמלים בתורה והנה בגמרא מגילה

ו' ב' יגעת ומצאת תאמין נאמר לענין להדורי משמע שיגיעה הוא הדרך והאופן לזכות לתורה ואם כן התכלית הוא השגת התורה אבל כאן במדרש נראה שהעמל בעצמו הוא תכלית כן מדקדק **מורי מרן הגאון ר' משה הלל הירש ר"י סלבונדקה שליט"א** ורגיל לומר שמבואר כאן שיש בעמל התורה תכלית לעצמו והוא כבוד הקב"ה שהוא כמכריז ואומר שיעשה הכל לברר דברי המלך היקרים לו וביאר שעמל כזה מועיל לתורה דרך סגולה שאם מייקר תורה ומכבדה הקב"ה נותנה לו וכמו שאיתא במנחות י"ז שהרב הלך אל התלמיד לשמוע תורה משום יגעת ומצאת תאמין וביאר בשם רבו הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל שעבודת המרות של ההליכה לתלמיד זהו היגיעה הגדולה והרי עמל זה של הרב לא היה התאמצות להבין אלא הליכה גרידא אלא מוכח שיש ענין של עמל כתכלית לעצמה ואז יש יותר סייעתא דשמיא. (באר החיים)

עמל התורה

שיחת מרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל בישיבת כפר סבא ש"ק פ' בחוקתי כ"ז אייר תש"ז: בפרשת היום כתוב: אם בחוקתי תלכו ופירש"י כתיב להלן ואת מצוותי תשמרו הא מה אני מקיים אם בחוקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה. ולכאורה תמוה הרי לימוד התורה ג"כ מצוה, ומה תרץ רש"י ומדוע שנה בלשון וכתב עמלים? אלא שכך הוא: ללמד חומש או לקרא תהלים זו מצוה גדולה מאד, אך לילדים צעירים שיש להם כח ואפשרות אינם יכולים להסתפק בזה, הם מחויבים להתעמק בגמרא ותוספות לעמל בהם וזהו הבאור שתהיו עמלים בתורה. ומי שחושב שדי לו במה שילמד תהלים וחומש ובזה ישאר יהודי חרדי אינו אלא טועה, מי שאינו מתעמק ועמל בתורה לא ישאר חרדי. ורא"י ממה שנאמר להלן: ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצוות האלה,

רבים.

עוד יש להבין, דהנה הכתוב בכללו מדבר על לימוד התורה מתוך עמל (רש"י), ועל קיום המצוות. ויש להבין, מדוע כל זה נקרא 'חוק', ומה זה נוגע לנו שיש בלימוד-התורה ובקיום-המצוות - 'חוק', עד שאנו נדרשים לעמוד בתנאי החוקתי הזה.

נאמר בתהילים (ב, ז-ח): אֶסְפָּרָה אֶל חֶק ה' אֶמַר אֱלֹהֵי בְנֵי אֶתָּה אֲנִי הַיּוֹם יִלְדֶּתִיךָ. שְׁאֵל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גִּוִּים נִחְלָתְךָ וְאֶחָזְקֶךָ אֶפְסִי אֶרְצֶךָ. כתב הסבא רבי שמחה זיסל מקעלם (חכמה-ומוסר חלק ב מאמר קנג) הנה, מצד השכל לא שייך להשיג תורה, בלתי אם מכוון ומייחל אל השיא שבתורה ותכלית הטובה - שזהו עצם-הטוב. וזה ישיג רק על ידי לימוד תורה לשמה, בלא שום פנייה לקבל פרס, לא בעולם-זהה ולא לעולם-הבא. וישמח בהשיגו את הטובה השלימה.

אבל יש בתורה יכולת השגה, במצב שיהא ראוי לכל, כנאמר על קבלת משה רבנו (תהלים סח, יט): עָלִיתָ לְמָרוֹם שְׁבִיתָ שְׁבִי לְקַחְתָּ מִתְּנוֹת בָּאָדָם וְאֶף סוֹרְרִים לְשָׁכֵן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, וכפי המתואר בגמרא (שבת פח: פט.). ועוד של לשון יש השגה "בא משה והורידה לארץ" (מדרש שיר השירים רבה פרק ה). או בלשון: "בא משה והורידה מלמעלה למטה" (מדרש בראשית רבה יט, ז). וזה אומר ה' אל דוד המלך, שמספר דבריו שעדיין לא הגיע לזו המדרגה להשיג את עצם-הטוב על ידי לשמה בלא שום פנייה. אבל ה' אמר לו, "בני אתה אני היום ילדתיך". שזהו מכח סגולת-התורה אשר בא משה והורידה למטה, שנתן בה ה' כח סגולי גם לאנשי מטה. לאנשים קטנים. ואין זה אלא 'חוק' בלי טעם להבין לאדם.

ומוסיף כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל (בספר מוסר-ודעת חלק ג מאמר נט), ומה שאמר דוד המלך, שה' אמר לו: בני אתה. בדוקא אמר 'בני אתה' כי זה דרגת התורה. כמו שכתב הגר"א (בסידור הגר"א על ברכת השיבנו אבינו לתורתך), כי העוסק בתורה ובתעלומותיה, ומחפש כל גנזי מטמנותיה, הוא כ'בן' אשר בידו כל מפתחות מטמוני אביו, כש"כ בזהר עכ"ל.

יצב ונכון

והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלוקים.

פירש רש"י, אטייל עמכם בגן-עדן כאחד מכם, ולא תהיו מזדעזעים ממני. יכול לא תיראו ממני, ת"ל והייתי לכם לאלוקים.

ואולם התרגום יונתן בן עוזיאל כתב: ויהי מימרי לכון לאלהא. מבואר בדבריו, שעל ידי התורה אשר היא עמהם, יהא הקב"ה - בבחינה יתירה ונוספת 'אלוקיהם'.

האדם הנועד - כתכלית ברייתו, להשגות-גבוהות ולהתפשטות-הגשמיות שבו. ככתוב אודות טיבעו (תהילים ח, ו) ותחסרהו מעט מאלוקים.

ואכן מצינו על בר-אנוש, על משה רבנו, שהיה ראוי מצד

ופירש"י שלא תהיו עמלים בתורה והבאור שלא תתעמקו בלמוד, תרדו ז' מדרגות לא תשארו חרדים ואף תמאסו לבסוף באחרים העושים. כי רב החפשים כיום הן בילדותם היו חרדים מבית חרדי ואיך באו לכך? מפני שלא עמלו בתורה וחשבו שלקרא דבר קל כך גם ישארו חרדים. הגמרא מספרת: שר"ע הקהיל תלמידיו ולמדם תורה למרות גזרת המלכות. שאלו פפוס בן יהודה איך אינו ירא והמשיל לו משל: השועל אמר לדגים בהיותם במים הנכם מפחדים כל הזמן שמא יצודו אתכם הדיגים או שמא תטרפו ע"י דגים גדולים צאו ליבשה ולא תהיו בסכנה. ענו לו: שמענו עליך שאתה הפקח בחיות, אף שבמים אנו מפחדים מ"מ שם הם חיינו אבל אם נצא ליבשה הן נמות מיד. כך - התורה היא חיינו היא הנותנת לנו חיים ובלעד' אנו מתים. אבל בתורה לא די שילמדו דבר קל תהילים או חומש אלא צריך לעמל ולהתעמק. וכ"ת הן רבים האנשים החרדים היום המסתפקים בלמוד קל ובכ"ז הם חרדים? לא, אין זה מספיק בילדותם כשכל הרחוב ה' חרדי, העתונות חרדית, כל פנה בקדושה ואז למדו והתעמקו ומאז נשארת ההשפעה להיום אבל עתה שכל פנה חילונית צריך להתעמק. ואנו מסתפקים שרק בא אחד לביה"כ והתפלל אבל באמת אין זה מספיק צריך לעמל בתורה, ועתה כשאנו בישיבה אל נחמיץ אף רגע, אנו צעירים ויש לנו כח ללמד ולהתעמק כדי לקיים אם בחוקתי תלכו.

*

ובש"ק פ' בחוקתי כ' אייר תש"ח שח הגר"א זצ"ל בישיבה: כתוב בפרשה ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדפו ושואל רש"י וכי כך הוא החשבון והלא אם חמשה מאה, צ"ל ומאה אלפיים, ומדוע רבבה ומתרץ אינו דומה מועטים העוסקים בתורה לרבים העוסקים בתורה היינו שאם רבים עוסקים בתורה, אין חשבון כמה מאה רודפים, אפשר אפילו פי חמש ואם מעטים העוסקים בתורה, אז חמשה מאה מכ"ז אנו רואים שאין שעור למה שעוסקים בתורה יכולים אפי' מעט יכולים לנצח הרבה וע"י כל מלה שלומדים וכל מצוה שעושים אפשר לעשות הרבה מאד גם כיום, שמצב עמנו חמור נלחמים רשה שלא נחשב שהנצחון תלוי בנשק או בחולים רק במדה שנלמד בזה אנו עוזרים להם וא"כ אסור שיה' בטול בסדר אסור שיהי' זלזול בתפלה, שלא להתפלל מעוסק הלב, צריך להרבות בלמוד בסדר, ומחוץ לסדר, ולהתפלל בכונה, ומתוך הלב, לא רק כעת בתפלת מעריב, אלא גם בכל התפלות.

חוק התורה, חוקי השגתה

אם בחקתי תלכו.

יש להבין מדוע כתוב "בחקתי" לשון רבים. ורש"י מפרש שזה מדבר על עמל-התורה, ועדיין צ"ב, מה שייך בזה לשון

גם בעת שהינה יושב ולא הולך, כי זה רגלו...

לכן אמרו חז"ל בגמ' (ברכות ת.) אין לו להקב"ה בעולמו, אלא ד' אמות של הלכה בלבד. כי חכמינו ז"ל בחנו את יכולת צמצום השראת שכינתו בישראל, ומצאו שהיא תימצא, אך ורק - בתוככי ד' אמות של הלכה.

ולמה בהלכה? כי יסודות-ההלכה המה יהוו את "קביעותן" של כל דברי-התורה. שיועדו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, וזהו האור הגדול שבתורה. (עיין גמ' סוטה כא.).

כפי שאמר תנא דבי אליהו (גמ' מגילה לב. נדה עג.) כל השונה הלכות בכל יום, מובטח לו שהוא בן העולם הבא. שנאמר הליכות עולם לו, אל תיקרי הליכות, אלא הלכות. ההלכות - קבועות המה להאדם, כאשר המה מהוות את ההליכות שלו. עד שהוא מובטח ללכת על ידם מן העולם-הזה, אל העולם-הבא.

ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם.

הנה, אם כבר הבטיח ה' שיהא המשכן בתוכם, הרי פשוט וברור שלא תגעל נפשי אתכם.

אלא אומר הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל כתוב כאן ב' דברים. א' על בית המקדש שלא יחריב אותו ה' מהם ויהא בתוכם על אף רעתם.

אבל המצב הנוסף שהיה במשכן ובמקדש שתשרה השכינה בתוכם של כל אחד ואחד, כפי הנלמד בכתוב: ושכנתי בתוכם, בתוכם של כל אחד ואחד, לזה נזקקים להבטחה נוספת, שלא תגעל נפשי אתכם.

וזה מוטל עלינו, לעמוד על המשמר בכל עת ובכל מצב, שלא נביא את עצמנו לידי מצב שהקב"ה לא ירצה לשכון בתוכנו בגיעול הנפש שלו מאיתנו ח"ו, שלא יחפוץ לשכון בתוכנו.

ואכלתם בשר בניכם.

מן החזון איש זצוק"ל (קובץ אגרות ג, קצד) כותב: בענין אכילת בנים במצור ובמצוק, נראה דאין הקללה המצור והרעב, והשאר הוא תולדה טבעית. דנראה, דזהו רחוק בחק הטבע תכלית הריחוק. אלא זהו קללה בפני-עצמה, לעשוק בחטאם על ידי מצוק, את רגשי האנושי היותר חזקים ולהפכם כחיות, וזהו עונש היותר גדול.

הנהגת מידותיו הטובות, שלא היה גדול ממנו בישראל, והוא 'בעצמו' היה חכם-לב ולקח את המצוה להתעסק בעצמות יוסף ולהעלותם מארץ-מצרים, ועל כן מצד ההנהגה של 'מידה-כנגד-מידה', היה ראוי שיהא מי שהוא אין כמותו, וגדול ממנו, יתעסק בקבורתו. והיה זה הקב"ה בעצמו שהתעסק בו (עיין כל זה במשנה ובגמ' סוטה ט: ואילך).

וזה האדם הנבחר במעלותיו ישיג במימוש מעלותיו, קירבה להקב"ה. כפי שדרשו חז"ל בגמ' (סנהדרין ה:) על הפסוק (משלי ז, ד) אמור לחכמה אחותי את. ועוד אמרו בגמ' (שם יט:) כל המלמד את בן חברו תורה, כאילו ילדו. הקירבה היא שיהא הקב"ה שוכן בקרבו ובעצמותו ממש.

על דרך המובא במדרש (שמות רבה א, ח) עה"פ ובני ישראל פרו וישרצו. אע"פ שמת יוסף ואחיו, אלוקיהם לא מת. כי גופם מת, והם המשיכו להיות קיימים כאילו אלוקי יוסף גלוי עמיהם.

כך ישיג האדם, הכרה ברורה מגילוי-האלוקים הקרוב אליו. כפי הבחינה והדרגה שיש לו, עד שלא יזדעזע ממראה-אלוקים, כמו לא מסערות ומאורעות נפלאים.

יראה לפניו, אחיזה קבועה

וביותר תהא בחינתו בשייכותו אליו ית', קבועה כל כך, כאילו הוא 'הולך' עם-הקב"ה, כביכול.

ואמנם אצל האדם הגשמי לא תיתכן אחיזה-קבועה ובלתי משתנית, בגלל היותו גוף הנתון לשינויים תמידיים וחולפים. ועל כן אל החומר, ימשך תדיר. ואולם היראה-מלפניו - היא הינה האחיזה הקבועה שיתכן בו. כנאמר (תהילים יט, י) יראת ה' טהורה עומדת לעד.

וכבר אמר **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** שהכרה-שיכלית תתחלף, בעת חלוף-הידיעה. או בעת התגלות-הכרה יותר ברורה, עד שתישכח ההכרה הקודמתה. כך הוא מהלכו של השכל, שמה שמבין היום יותר, ישכח לגמרי את מה שהבין ברור שנים רבות קודם לכן. אבל היראה לא תשתנה לעולם.

וכך על ידי לימוד-התורה, יאחוז האדם אחיזה-קבועה מלפניו, באשר היא - הוראתו ומכוונתו. וממנה לא ימוט, כמו איש זקן, השעון על מקלו, אשר לא יסירנה מידו לעולם,

המקור בפרשה: וכי תמכרו ממכר לעמיתך (כה ד,)

מסביב לשולחן

עורך - הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא ספרה פרשה בעיון בהלכה באגדה ובמסור

הרב מאיר שולביץ

עיקרי העניין

א) עיקרי העניין. בפסוק פרשת בהר (יד) וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לְעַמִּיתְךָ אוֹ קֶנֶה מִיַּד עַמִּיתְךָ אֶל תּוֹנוֹ אִישׁ אֶת אֶחָיו: ובגמ' בכורות דף יג עמוד א, אלא אמר אביי: בדיניהם שפסקה להם תורה, וכי תמכרו ממכר לעמיתך, לעמיתך - במשיכה, הא לעובד כוכבים - בכסף; ואימא: לעובד כוכבים כלל כלל לא! אמרי: לאו ק"ו הוא? אם גופו קנה, ממונו לא כ"ש? אימא: לעובד כוכבים עד דאיכא תרת! לאו ק"ו הוא: גופו - באחד, ממונו בשנים? ואימא: או בהא או בהא? דומיא דעמיתך, [עמוד ב] מה עמיתך - באחת, אף עובד כוכבים נמי - באחת. אמרי: ולאמימר דאמר משיכה בעובד כוכבים קונה, הניחא אי סבר לה כר' יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות משיכה לא, אהני לעמיתך, לעמיתך - בכסף, לעובד כוכבים במשיכה; אלא אי סבר לה כר"ל דאמר משיכה מפורשת מן התורה, לעמיתך - במשיכה, ולעובד כוכבים - במשיכה, לעמיתך למה לי? אמרי: לעמיתך אתה מחזיר אונאה, ואי אתה מחזיר אונאה לכנעני עכ"ל ד הגמ' שבהם נתבאר דין הקנינים בגוי.

ב) קניינים שגוי מקנה או קונה בהם. לדוגמא, גוי קונה ומקנה בקניין כסף (בבא בתרא נ"ד ע"ב). לקנות ולהקנות - משמע מתוס' שאין חילוק בין גוי שמקנה לגוי שקונה, ולצד שלא יכול לקנות בו (תוס' קידושין יד: ד"ה הואיל, שמוכחים מכך שגוי לא מקנה בשטר (בבא בתרא נד:) לכך שלא קונה בשטר).

ג) ישראל שקונה מגוי - חידש הגר"ח קניבסקי שליט"א בפירושו קנין פירות (מסכת עבדים פא לגבי שטר וחזקה) שכל מה שיש קניינים שלא מועילים בגוי הוא רק שהגוי יקנה מאדם אחר, אבל ישראל יכול לקנות מגוי בכל קניין שמועיל בישראל, משום שהישראל כן בר קניין, וממילא פוקעת בעלות הגוי כיוון שגמר בדעתו להקנות לישראל, דלא גרע מאבדית גוי שישיראל יכול לקנותה.

הקנאה או הסתלקות - חידש הרוגאצ'ובר שכאשר ישראל קונה מגוי, הגוי לא מקנה לישראל אלא רק מסתלק מהחפץ [צפנת פענח כללי התורה והמצוות ח"ב ד"ה קניין מעכו"ם]

ד) בקניינים רבים נחלקו הראשונים והאחרונים האם גוי מקנה וקונה בהם - שטר, חזקה, חליפין, משיכה, אגב, יד, שטר בקניין עבד עברי, שטר ביציאת עבד עברי, שטר בעבד כנעני, חזקה בעבד כנעני, חליפין בעבד כנעני, משיכה בעבד כנעני [פירוש קניין פירות מסכת עבדים פ, פא דן בזה באריכות (ונפרטס כעת):

כסף - גוי מקנה בו וקונה בו [ע"פ הגמרא שם]. וחידש הרוגאצ'ובר שכאשר הוא קונה בכסף הוא קונה רק את השווי אך לא את

העצם [כללי התורה והמצוות ח"ב ד"ה קניין כסף].

שטר, לחלק מהראשונים דעות במאירי קידושין כב; דעה ברמב"ן יבמות מה; טור ושו"ע י"ד רסז-כג, [דן בדבריהם קניין פירות מסכת עבדים פ, פא. וכן דעת הרמב"ם מכירה א-י, והכסף משנה שם דן בזה שצריך גם כסף מועיל גם בגוי, אך התוס' בכורות יג. ד"ה מה, בבא בתרא נד: ד"ה עכו"ם. וכן ר"ת בקידושין יד: בתד"ה הואיל (בפירושו השני), ובתוס' הרא"ש ובמאירי כתבו שגוי לא מקנה ולא קונה בשטר.

קניין חזקה לא מועיל בגוי [רמב"ם מכירה א-י, ספר המקנה על מסכת קידושין יד: ובית הלוי ח"א כא]. ובטעם לזה ביאר המגיד משנה שם שאם נתיר לו לקנות בחזקה אנו חוששים שיקנה בה באלומות. והכסף משנה שם הקשה שטעם זה מסביר רק מדוע גוי לא קונה מישראל בחזקה, אך אינו מסביר מדוע ישראל אינו קונה מגוי בחזקה. אך הקניין פירות [מסכת עבדים פ, פא (הביא תוס') עבודה זרה עא. ד"ה רב] שגוי כן קונה בחזקה - אמנם ישראל יכול לקנות מישראל ע"י מעשה חזקה של גוי, כגון שגוי נעל את החצר בשביל הישראל הקונה [קובץ שיעורים בבא בתרא רלח, והביא שם גם שו"ת אבני מילואים שכתב כך]

חליפין, ר"ת [בתוס' קידושין ג. ד"ה ואשה] כתב שמועיל בגוי (לקנות ממנו ולהקנות לו), אך הוא דעת יחיד ורוב הפוסקים חולקים עליו וסוברים שאינו יכול להקנות ולקנות בחליפין [ש"ך חו"מ כג-ל. וכן המהרשד"ם חו"מ נט חלק על ר"ת, האריך בזה בשדי חמד ח"ד עמוד 407 ד"ה ואם, וכן דן בזה קניין פירות מסכת עבדים פ, פא].

משיכה לרוב הפוסקים [שו"ע י"ד שכ ומגן אברהם תמח-ד. לרש"י קידושין יד: (ד"ה הואיל) לא מועילה, ולר"ת בתוס' שם (ד"ה הואיל) מועילה (לא מועילה בגוי, לא להקנות ולא לקנות) קניין פירות מסכת עבדים פ]

חצר - גוי קונה בה [קהילות יעקב בכורות יד, ומביא רש"י, רא"ש ומהר"ט אלגזי].

קניין אגב - חלקו האחרונים האם גוי קונה בו [דן בזה ספר המקנה א-ט] (התומים) קכג-יב (סובר שאינו מועיל, משום ש"ויתן להם אביהם וגו'") נאמר רק בישראל. הקצוה"ח (קצד-ג) (סובר שלדעות שאגב מדרבנן אינו מועיל בגוי, כי לא תקנו לגוי. השדי חמד [מערכת חמץ ומצה ט-ל] סובר שגוי כן קונה באגב.

קניין יד נחלקו האם גוי קונה בו [נתיבות המשפט ר-טו (או לא) שו"ת נפש חיים י"ד פה]

עבד עברי - לר"ת גוי אינו קונה עבד עברי בשטר, ובטעם לזה הביא שתי אפשרויות: או

שיש מיעוט שגוי לא יקנה עבד בשטר, או שגוי לא קונה בשטר אפילו קרקע, ששטר לא נאמר כלל בגוי [תוס' קידושין יד: ד"ה הואיל. אך מהרמב"ם עבדים ב משמע שגוי כן קונה עבד עברי בשטר [מנחת חינוך מב]

ולשיטת ר"ת [בתוס' קידושין יד: ד"ה הואיל] שאינו קונה עבד עברי בשטר, דנו האחרונים האם יכול לשחרר עבד עברי בשטר: המהרש"א [קידושין טו:] כתב שכן, ובית הלוי [ח"א כא] כתב שדברי המהרש"א הם רק לטעמו הראשון של ר"ת, שיש מיעוט שגוי לא יקנה עבד בשטר. אך לטעמו השני, שגוי לא קונה בשטר אפילו קרקע, ששטר לא נאמר כלל בגוי, פשיטא שגם עבד לא יצא בשטר [במחלוקתם דן בשיעורי ר' שמואל קידושין עמוד קלג]

ה) גוי שמוכר עבד כנעני (לישראל) לכאורה לא יכול למוכרו בשטר, חזקה, חליפין ומשיכה, שהרי לרוב הפוסקים קניינים אלו לא מועילים בגוי (המקורות שאינם מועילים בגוי: חזקה - ספר המקנה על מסכת קידושין יד: ובית הלוי ח"א כא, חליפין - ש"ך חו"מ כג-ל, משיכה - שו"ע י"ד שכ ומגן אברהם תמח-ד. (ויש שלושה הסברים כיצד קניינים אלו כן מועילים בעבד כנעני: א. כל מה שנאמר שעבד כנעני נקנה בהם הוא רק כאשר ישראל מוכרו (לחבירו) (תוס' בכורות יג. ד"ה מה, קניין פירות מסכת עבדים פ, פא ב. יש ראשונים שסוברים שקניינים אלו כן מועילים גם בגוי) שטר - דעות במאירי קידושין כב; דעה ברמב"ן יבמות מה; טור ושו"ע י"ד רסז-כג. חזקה - תוס' עבודה זרה עא. ד"ה רב. חליפין - ר"ת בתוס' קידושין ג. ד"ה ואשה. בכל זה דן קניין פירות מסכת עבדים פ, פא. ג. וכן חידש הקניין פירות) שם פא (שכל מה שקניינים אלו לא מועילים בגוי (לחלק מהראשונים) הוא רק שהגוי יקנה מאדם אחר, אבל ישראל יכול לקנות בהם מגוי, משום שהישראל כן בר קניינים אלו, וממילא פוקעת בעלות הגוי כיוון שגמר בדעתו להקנות לישראל, דלא גרע מאבדית גוי שישיראל יכול לקנותה.

ו) הפקר בית דין להפקיר ממונו של גוי - יש בזה שלוש דעות: א. בית דין יכולים להפקיר את ממונו [שדי חמד ח"ב עמוד 180 ד"ה והיה] ב. אינם יכולים להפקירו [שואל ומשיב ח"א קכד, הובא בשדי חמד שם, דברי ירמיה הלכות עכו"ם פרק ז, הובא בספר המקנה ח-ה ד"ה סנהדרין] ג. אינם יכולים להפקירו בזמן שאין יד ישראל תקיפה בארץ ישראל, כי כל טעם דין הפקר בית דין הוא רק משום שלבית דין יש שררה וממשלה, ועל גוי אינם מושלים. אך בזמן שיד ישראל תקיפה - יכולים להפקירו [דבר אברהם ח"א א-ב ד"ה ולפמ"ש].

קנייני עכו"ם

הרמב"ם בהלכות מכירה כותב: 'הגוי אינו קונה בחזקה אלא בשטר הוא שקונה עם הכסף' ומבאר ה'מגיד משנה': 'הטעם שהגוי אינו קונה בחזקה שאם היה הגוי קונה בחזקה מתוך אלמותו היה מחזיק אבל לכתוב לו שטר כולי האי לא עבד'.

מבאר ה'כסף משנה': 'לא סמכא דעתיה למיקני בכסף עד דאיכא שטר וכיוון שנכתב קנה למפרע בכסף ה"נ המוכר לגוי והקונה מגוי לא סמכא דעתייהו שהמקח או המכר קיים עד שיהא שטר עם הכסף'.

לגבי קנין משיכה כותב הרמב"ם בהלכות זכיה ומתנה: 'גוי שמכר מטלטלין לישראל או קנה מטלטלין מישראל קונה במשיכה ומקנה במשיכה או בדמים אבל הקרקע אינו קונה אותה מישראל אלא בשטר ואינו מקנה אותה לישראל אלא בשטר'. ה'מגיד משנה' מבאר: 'כוונת רבינו היא שהגוי קונה ומקנה בין במשיכה ובין בדמים'.

קניין בהמה או קניין עבד כנעני נעשה על ידי משיכה. המשיכה צריכה להיעשות באופן המורה על בעלות. יש הבדל בדרך המשיכה המועילה אצל עבד כנעני לדרך המשיכה המועילה בבהמה.

הגמרא בקידושין אומרת: 'עבד כנעני נקנה במשיכה כיצד תקפו ובא אצלו קנאו. קראו ובא אצלו לא קנאו'. הקונה צריך 'למשוך' את העבד באופן פיזי המוכיח בעלות, אבל אם רק קרא לעבד והעבד הגיע מרצונו, אין בכך הוכחת אדנות על העבד, שכן הוא בא מרצונו החופשי.

מה שאין כן בקניין בבהמה בקניין משיכה. הגמרא מביאה שם לגבי בהמה: 'כיצד במשיכה קורא לה והיא באה או שהכישה במקל ורצתה לפניו'. בבהמה מספיק לעשות את המשיכה על ידי כך שקוראים לבהמה והיא באה, שכן הבהמה אינה באה על דעתה ורצונה, אין לה דעת, היא באה בגלל שקראו לה ולכן המעשה הזה של הקריאה הוא הוראת בעלות ואדנות על בהמה.

בעולם הישיבות ידוע המעשה בבחור שקם ויצא באמצע השיעור. כששאל אותו ראש הישיבה למה יצאת באמצע השיעור, הוא ענה: קראו לי ויצאתי. שאל אותו ראש הישיבה: האם אתה 'בהמה' שקוראים לה והיא באה. קודם תברר ותחשוב מי קורא לך ולמה קוראים לך ורק אחר כך תחליט אם לצאת מהשיעור או לא.

למעשה, מצאנו חילוק בביצוע קניין משיכה, בין עבד לבהמה. בעבד שקורא לו ובא אין זו משיכה המועילה מפני שסוף סוף בא על פי דעתו. מה שאין כן בבהמה שקורא לה ובאה זו משיכה מועילה מפני שאין לה דעת. מחילוק זה לומד רבנו בעל ה'בית הלוי' יסוד גדול בעבודת השם.

על הפסוק בבראשית: 'התהלך לפני והיה תמים' כותב ה'בית הלוי': 'עניין התמימות הוא שיעשה רצון הבורא ולא יחקור למה ציווהו כן, ואע"פ שהאדם רשאי לחקור אחרי טעמי המצוות, זה בכלל לימוד תורה שמצווה ללומדה ולידע אותה'.

'אבל בעיקר העשייה שלו וכן בהלימוד יעשה רק מפני שכן הוא רצון הבורא יתברך ולא מפני שהוא רוצה לחקור אמאי ציווהו כן'.

ובהמשך הביא את המדרש על הכתוב: 'אדם ובהמה תושיע ד' אע"פ שאדם אנחנו, נמשכנו אחריו כבהמה'. והביא את הגמ' בחולין: 'אלו בני אדם שהם ערומין בדעת ומשימין עצמם כבהמה'. והוא מבאר שכל מה שהאדם עושה זה אדעתיה דנפשיה וגם אם עושה בגלל שחברו אמר לו, זה בגלל שהוא מבין בשכלו שעליו לעשות מה שחברו מבקש בגלל איזו סיבה שלא תהיה. לכן בתכלית זה נקרא רצון עצמו.

לכן 'ישראל נמשכין אחרי הקב"ה כבהמה' שאף על פי שאנחנו 'מכירים מה חובתנו ומה יפה וטוב לנו לעשות רצונו יתברך, אעפ"כ נמשכנו אחריו כבהמה בלא שום צירוף דעת עצמנו, רק בשביל ציוויך ואדעתא דידך קעבידנא'.

למדנו מדברי ה'בית הלוי' כי הליכה אחרי רצון הבורא יתברך צריכה להיות מתוך ביטול הדעה העצמית ואך ורק מפני שזה רצונו יתברך. ועל זה נצטווה אברהם אבינו: 'התהלך לפני והיה תמים' ועל כך נצטוונו אנו 'תמים תהיה עם ה' אלקיך'.

עלינו להאמין באמונה שלימה שרצון השם הוא הטוב האמיתי ואין להרהר אחריו. ה'חינוך' מסביר את טעם הלאו של נקימה ונטירה שהרי מה שנעשה הוא רצון הבורא ומי שעשה הוא רק ההיכי תימצי להוציא רצון הבורא אל הפועל.

לפיכך, העבודה התמימה והשלימה היא שישליך האדם אחרי גבו את כל השיקולים והחשבונות ואין מקום להרהורים אחרי דבר ד' וגזירותיו. כך מתנהג עבד השם אמיתי העושה את רצון אדונו בלי שום חשבון, ומקבל באהבה ובתמימות כל גזירה. אלה הם חיים של 'נעשה ונשמע', כך הם חיים של תורה.

כעת, כאשר נגיע במעגל השנה לחג השבועות זמן מתן תורתנו וכמו שכונת הרמח"ל ב'דרך השם' יתחדש עלינו האור הגדול שהיה במעמד הר סיני שמכוחו הגיעו בני ישראל לדרגת של הקדמת נעשה לנשמע. נוצל יום מסוגל זה להתחזק במידה זו של 'תמים תהיה עם ד' אלוך' נעשה את רצון הבורא יתברך ב'תמימות' רק בגלל שזה רצונו. וזכה להיות 'אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת השם'.

אודיתא בגוי ידוע כי רבים מתלכטים לענין טבילת כלי חשמל בייצור של גוי, משום שטבילתם זוהי מיתתם, דעת רבינו הגדול הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל כי כלים המגיעים מחברות אינן נחשבים בצעלות גוי כי חברה אינה אדם, וראה בזה בספר מועדים וזמנים ח"ג סי' רס"ח, ברם, מנהג העולם לא כן וההוראה המקובלת לטבול כלים, אך את כלי החשמל כאמור אי אפשר, יש המייעצים להפקיר את הכלי בפני שלשה ולא לזכות בו ומעיתה פטור מטבילת כלים, ברם, עצה זו תלויה בהגדרת הפקר אם הוא סילוק גמור כמובאר בקצוה"ח סי' ת"ו.

ואפשר עצה טובה בכל זה להקנות את הכלי לגוי אף שאינו לפניו בקנין אודיתא שיודה בפני שני, ברם, יש בעצה זו כמה בעיות ואילו הם: א, אפשר שקנין אודיתא אינו קנין כמו שכ' המאירי בקידושין, אף כי בקצוה"ח קצ"ד כתב שהוא קנין טוב אף לגוי. ב, נחשב שאל של מדעת בגוי אלא"כ יקנה לגוי שייסכים שיטתמש. ג, יש לחשוש שמה קנין אודיתא אינו מועיל בגוי.

גדר קניינים כתב השו"ע (סי' קצ"ח ס"א) מיה"ת כסף הוא אשר קונה. ונחלקו הראשונים בזה דרש"י בב"מ (ד' מו:) ד"ה "סבר לה" כתב דילפינן מהקדש שנאמר בו "ונתן הכסף וקם לו". והקשה הר"ן שם (ד' מז:) איך ילפינן הדיוט מהקדש ואיך יתכן דקנין כסף בהדיוט ילמוד מהקדש.

וחשבתי לזכר בזה דרש"י ס"ל דיסוד קניינים הוא עצם המעשה, והוא אשר קונה, ולא שהגמר דין יוצר קנין, ומשום כך כמו שהקדש נחשב למעשה קנין, אף בהדיוט כן. אבל הר"ן ס"ל דיסוד הקניינים הוא הגמר דין וא"כ איך אפשר ללמוד הדיוט מהקדש דלא צני גמ"ד.

איך מועילה מתנה לפני מתן תורה והנה רבותינו הראשונים התחבטו בדין זה דא"כ איך מועילים קניינים רבים שאין בהם כסף, ולמשל מתנה איך תועיל קודם תקנת חז"ל שמושיכה קונה. ופרעון חוב היאך יעשה ואיך יזכה המלוה בכסף שהחזירו לו, והלא משיכה לא קונה, וקנין חליפין היאך פועל כמה שהקונה נותן למקנה סודר, והרי המקנה לא זכה בסודר כי רק כסף קונה.

והנה בהגהת רעק"א שם הביא דדעת הראשונים דכל ענין קנין כסף הוא כאשר שי"ך כסף אבל בכל הנ"ל דלא שי"ך קנין כסף קונה במושיכה, וכ"כ בנתיב"מ (שם סק"א). ברם, בקצות החושן (שם) הביא שיטת הרמב"ן בב"מ (דף מז:) דס"ל שגם במתנה כסף לא קונה, ומה שמתנה נקנית, זה רק בקנין חצר או חליפין או אגב.

אגב שקנה הסתפקתי, לענין מי שגנב כסף, והגנב לא התייאש כי ידע מי הגנב, וציפה לקחת את כספו בחזרה, והנה א"כ קנה הגנב חפץ באותו כסף גנוב כמש, והגנב רוצה את החפץ האם זכה שהרי בכספו קנה, או שמה לא, שהרי לא היה הוא הקונה בקנין. (וראה סוגיית הגמ' ב"ק דף ק"ב:)

והנה המחנ"א הלכות שלוחין ט"ו, (והביאו בזה"ל סימן תמ"ח) כתב דהשולח עכו"ם עם הכסף לקנות קנה אף שאין שליחות לעכו"ם, דדל עכו"ם מהכא, הכסף עצמו יקנה מצד עצמו אף שאין כאן שליחות. ולכא"ו גם בזה"ל, דל גנב מהכא, הכסף עצמו יקנה מצד עצמו אף שאין כאן קונה בפועל.

ברם, החילוק ברור, כי בזה דהמחנ"א גם המקנה וגם הקונה חפצים בזה משום הכי קנה הכסף אבל צנדון הגניבה, הרי המוכר מכר לגנב כי לא ידע שכסף זה של הגנב והגנב לא התכוון לקנות, לכאורה לא מהני הקנין והגנב יחלש כסף אחר.

קנין סיטומתא במכירת חמץ לגוי

שמואל סי' מ"ה (עי' אמרי בינה ח"א שו"ת סימן י"ג ובשו"ת מהרש"ם ח"ג סימן שע"ד), אולם דעת החתם סופר חלק חו"מ סימן י"ב ויור"ד סימן שי"ד דקנין סיטומתא הוא קנין דאורייתא ממש, וכן משמע מדברי הרמב"ן בתשובותיו סימן ת"כ, וכתב בהגהות חכמת שלמה חו"מ סימן קכ"ג דיש סמך לזה ממש"כ במגילת רות "וזאת לפניו בישראל שלף איש נעלו", דלכאורה קשה למה מספר מה היו עושים לפניו, היה לו לומר כפשוטו וישלוף נעלו, וממילא נדע שזה הוא קנין מדבועז עשה כן, ובע"כ דקנין חליפין אינו קונה מצד התורה עצמה, רק מכח וזאת לפניו בישראל לקיים כל דבר שלף איש נעלו. הוי קנין מכח דנהגו כן, ומוכח דמנהג סוחרים מועיל מן התורה, ומשום כך אין לחלק בין ישראל לגוי, ולכן אמר וזאת לפניו בישראל דגם קודם שקבלו התורה נהגו כן (עי' ים של שלמה ב"ק פ"ז סי' ו' שקנין סיטומתא הוא מטעם הפקר בי"ד הפקר).

וראו לציון שדעת תוס' בקידושין ג' ע"א ד"ה ואשה דקנין חליפין מועיל בישראל ובנכרי, ודלא כמש"כ בשו"ת מהרשד"ם סימן נ"ט ובפני יהושע קידושין ג' ע"א ובש"ך חו"מ סימן קכ"ג דמועיל קנין חליפין רק בישראל, ובשו"ת שער אפרים סימן מ"ט האריך להוכיח דלא כהש"ך (עי' שו"ת אמרי שפר (קלצקין) סימן י"ח ובשו"ת אבני נזר יור"ד סימן ת"ב ות"ו).

בשו"ת חתם סופר חו"מ סימן י"ב כתב דקנין סיטומתא כאורחא ממש, ועדיף מקנינים שתקנו רבנן שלא ברצון הסוחרים, ורק מטעם הפקר בי"ד מועיל, אבל סיטומתא מנהג שנהגו כן מעצמם ורצונם הוא קנין דאורחא לענין חמץ ובכור, וכ"כ בתשובה המיוחסת לרמב"ן סימן רנ"ה, ובהגהות חכמת שלמה חו"מ סימן קכ"ג שקנין סיטומתא יש לו רמז מהפסוק, ודלא כדעת הים של שלמה ב"ק פ"ז סי' ו' שקנין סיטומתא הוא מטעם הפקר בי"ד הפקר. והנתיבות בחו"מ סימן ר"א סובר דקנין סיטומתא הוא רק קנין דרבנן.

בשו"ת דבר אברהם ח"א סימן א' כתב דקנין סיטומתא דאורייתא, וה"ה לכל קניני המנהג דהם כקנין חליפין, וחליפין ג"כ מנהגא הוא, ויסודם הלכה למשה מסיני דכל שינהגו בו בתגרינ' יהא קנין מן התורה, וכן משמע בירושלמי קידושין פ"א ה"ה, ומציין שכן כתב במפורש בשו"ת הרדב"ז ח"א סימן תק"ג. וכתבו האחרונים במה דמועיל קנין סיטומתא אף שלא עשה מעשה קנין, מפני שעיקר חלות הקנין מצד גמירות דעת הקונה, והמקנה להעביר בעלות למעשה הקנין מועיל אף שלא עשו בפועל קנין, וכ"כ בס' ציונים לתורה מהגר"י ענגיל זצ"ל כלל ל"ט.

האם מועיל לקנות דבר שלא בא לעולם ע"י קנין סיטומתא, עי' שו"ת נודע ביהודה מהדו"ק חו"מ סימן כ"ט שנחלק שם הנוב"י עם חתנו הגאון מפוזנא ובכלי חמדה פרשת חיי שרה אות ד', בספורנו פרשת חיי שרה עה"פ "ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מהו הוא ואת מתן קבור" כתב "מה הוא הלא מצער הוא ומספיק הדיבור להקנות לו מעכשיו באופן שתהיה קובר בתוך שלך אעפ"י שלא נתת המעות עדיין" ומבואר דאף בקרקע במקום דגמור ומקנה מועיל דיבור לבד ונחשב קנין ולא צריך קנין אחר, ולפי"ז בקנין סיטומתא שכל כוחו של קנין הוא הדיבור צריך שיקנה גם בדבר שלא בא לעולם. (עי' בכ"ז קובץ שיעורים ח"א על מסכת בבא בתרא אות ת"ל שערי יושר שער ה' פרק כ"ג שו"ת טוב טעם ודעת (להגר"ש קלוגר) מהדו"ק סימן ר"ע שו"ת מהרש"ם ח"ג סימן קנ"א.

נוהגים כשמוכרים את החמץ לגוי לעשות כמה אופני קנינים, קנין כסף, קנין חליפין (סודר), שטר, קנין אגב וקנין אודיתא (שמודה המוכר שהחמץ שייך לנכרי), תקיעת כף דהיינו הרב נותן את ידו בתוך ידו של הנכרי לשם גמר עיסקה, וזהו קנין סיטומתא שכן דרך הסוחרים, וכך מבואר בערוך השלחן סימן תמ"ח סעיף כ"ב וכ"ח וחי אדם כלל קכ"ד סעיף ג'.

יסוד דין קנין סיטומתא מקורו הוא מדברי הגמ' בבא מציעא ע"ד ע"א "אמר רב פפי משמיה דרבא האי סיטומתא קניא, למאי הלכתא, רב חביבא אמר למיקניא ממש, רבנן אמרי לקבולי עליה מי שפרע, והלכתא לקבולי עליה מי שפרע, ובאתרא דנהגו למיקני ממש קנו". וכתב רש"י לפרש "סיטומתא היינו שרושמים החנונים על החביות של יין שלוקחים הרבה ביחד, ומניחין אותם באוצר הבעלים למכור בחנותו וכו'", וכן כתב הרמב"ם פ"ז מהלכות מכירה ה"ו. ורבינו חננאל (שם) מפרש "היינו כדרך שנהגו הסוחרים בגמר המקח תוקע כפו ליד חבירו וזה נגמר המקח, וכן כל כיוצא בזה באיזה דבר שנוהגין למכור בו המקח נחשב קנין גמור לכל דבר". וכתב הנימוקי יוסף בשם הרשב"א דיוצא מדברי הגמ' שמנהג מבטל הלכה, שכל דבר שבממון עפ"י המנהג קונים ומקנים, ולכן בכל דבר שנהגו התגרים לקנות קונים, יוצא שאף שלא עשו קנין כסף או שטר או חזקה, כיון שעשו פעולה שנוהגים העולם לעשות בגמר הקנין חשוב כקנין גמור לקנות בו (עי' במגיד משנה הלכות מכירה ה"ו).

נפסק בשו"ע חו"מ סימן ר"א ס"א "מכר לו בדברים בלבד ופסקו הדמים, ורשם הלוקח רושם על המקח כדי שיהיה לו סימן ידוע שהוא שלו, אעפ"י שלא נתן לו מהדמים כלום כל החוזר בו אחר שרשם מקבל מי שפרע, ואם מנהג המדינה הוא שיקנה הרושם קנין גמור נקנה המקח, ואין אחד מהם יכול לחזור בו". ובסעיף ב' כתוב: "וכן כל דבר שנהגו התגרים לקנות בו כגון שנותן פרוטה למוכר, או ע"י שתוקע לו כפו וכל כיוצא בזה".

וראו לציון שאין כן דעת הריטב"א בחידושיו לב"מ ע"ד דמפרש את דברי הגמ' בדרך אחרת, וכל גדולי הפוסקים לא ציינו את דבריו ומשמע שלא סברו כמותו, דכתב הריטב"א כיצד אפשר לקנות בקנין שאינו מן התורה, ופירש בשם רבו הרא"ה שאמר בשם אחיו רבי פנחס בלוי דסיטומתא הכוונה למטבע ללא צורה שהתגרים נותנים אותו כסימן שקונין חפץ מסוים, והספק בגמ' האם מטבע זה ניתן בתורת דמים ואין בזה אלא מי שפרע, או בתורת חליפין שהרי אין עליו צורת מטבע, והסיקו בגמ' דבמקום שנוהגים לקנות בו קונה דודאי בתורת חליפין ניתן, ומסיים הריטב"א שאין מנהג זה מכלל הלכה בכלום. יוצא מדבריו דאין מנהג המדינה יוצר קנין, וגם אם כל המדינה נוהגת לקנות בצורה מסוימת אין בכך קנין זה להוסיף על קניני התורה, וכל המחלוקת בגמ' האם במטבע מסוים ששימש בשעתו בלא צורה האם הוא כדמים, אולם כפי שהבאנו מדברי השו"ע והרמב"ם משמע דלא כדברי הריטב"א (עי' שו"ת מהר"ם שיק חלק חו"מ סימן מ"א).

והנה דנו גדולי הפוסקים בקנין סיטומתא האם הוא קנין דאורייתא או דרבנן, דעת נתיבות המשפט סימן כ"א שאין קנין זה מועיל אלא מדרבנן, דהרי קנין דרבנן ודאי לא גרע ממנהגו שנהגו הסוחרים, ואפ"ה לא נחשב רק לקנין דרבנן, וכן כתב במקור חיים בחידושיו לאו"ח סימן תמ"ח ובשו"ת הרמ"א סימן פ"ז ובשו"ת אמנות

הנושאים הבאים

בחוקותי- קניני עכו"ם, וכי תמכור
ממכר לעמיתך (כה יד).

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
בעריכה תמציתית וייחודית
להשית בחנויות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נכתב,
ראשונים, אחרונים, חסידות

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת בחקתי תשע"ט

אמנם ענין היראה, הוא מצוה של יראת השם ד'את ה' אלוקיך תירא', שע"ז לעולם מצווים, ואינו תלוי בשום דבר ובשום מדרגה.

ונראה לפרש דוהו ביאור דברי רש"י, שלא יהיו מודעזעים, אבל יהיו יראים, דהחבטחה והברכה היא דישראל יהיו בכזה רוממות המדרגה, שלא יהיו מודעזעים, אבל עם כל רוממות מדרגתם, מ"מ עדיין יהיו יראים, כי מצות את ה' אלוקיך תירא, היא מצוה תמידית שלא תבטל בשום זמן, ואפילו לעתיד לבא שיהיו ישראל לפני ממוחצת מלאכי השרת.

וזכרתי את בריתי יעקב וגו' והארץ אזכור. והארץ תעזב מהם ותרץ את שבתותיה וגו'. ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם וגו'. וזכרתי להם ברית ראשונים וגו'. (כ"ו, פסוקים מ"ב – מ"ח).

סדר המקראות צריך ביאור, דאחר שנאמר בפסוק מ"ב 'וזכרתי את בריתי יעקב וגו' והארץ אזכור', שהוא בשורת הגאולה מהגלות, שוב חוזר הכתוב לומר בפסוק מ"ג 'והארץ תעזב מהם ותרץ את שבתותיה בהשמה מהם' ואינו מוכן מדוע אחר שכבר נאמר ענין הגאולה, שוב הכתוב חוזר לענין הגלות.

עוד צריך ביאור, שהרי ענין זה שכזה שהארץ תהיה שממה, יהיה ריצוי על עוון ביטול שמיטין, כבר נאמר לעיל בפסוקים ל"ד ל"ה בהרחבה, דכתיב שם, 'או תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה ואתם בארץ אויביכם, אז תשבת הארץ והרצת את שבתותיה. כל ימי השמה תשבת, את אשר לא שבתה בשבתותיכם, בשבתכם עליה'. וכדהארץ שם רש"י לפרש כל החשבון דשבעים שנה של גלות בכל, הן כנגד שבעים שנות השמיטה והיובל, שהיו בשנים שהכעיסו ישראל בארצם לפני המקום, ואם כן למה חזר הכתוב וכפל ענין זה בשנית.

עוד צריך ביאור, מדוע חילקה התורה את בשורת הגאולה דבפסוק מ"ב כתוב 'וזכרתי את בריתי יעקב וגו', ואחר כך בפסוקים מ"ד ומ"ה חוזר הכתוב שנית לבשורת הגאולה, כדכתיב 'ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם וגו'. וזכרתי להם ברית ראשונים וגו'. ולמה לא נכתבו כולם בהמשך אחד.

והנראה לפרש בזה, דהנה במשנה במסכת אבות (פ"ה מ"ט) תנן, גלות באה לעולם על עבודת כוכבים, על גילוי עריות, על שפיכות דמים, ועל שמיטת הארץ. וכן מבואר בגמ' בשבת דף ל"ג דגלות באה על עון שמיטה, ובגמ' ביומא דף מ' ע"ב איתא, דמקדש ראשון חרב מפני ע"ז גילוי עריות ושפיכות דמים. ומבואר שסיבת הגלות היא גם בשביל לכפר על ג' עבירות החמורות, וגם משום ביטול שמיטת הארץ.

ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם. (כ"ו, י"א).

לכאורה צריך ביאור, דאחר הברכה של 'ונתתי משכני בתוכם', מה מקום יש להוסיף שלא תגעל נפשי אתכם, ופירש רש"י, שאין רוחי קצה בכם, כל געלה לשון פליטת דבר הבלוע עכ"ל, והלא כיון ששכנתי בתוכם, כ"ש שאין רוחי קצה בכם. ואמנם בתוכחה נאמר להלן פסוק ל', 'וגעלה נפשי אתכם', אבל בברכות מה צורך יש לומר שלא תגעל נפשי אתכם, אחר שכבר נאמר ששכנתי בתוכם, ועיין ברמב"ן שעמד בכעין זה.

ונראה לפרש עפ"י הכתוב במשלי (פרק כ"ה פ"ז) 'הוקר רגליך מבית רעך פן ישבעך וישנאך', דהיינו שבדרך העולם אפילו ירד ורע, אם נמצא בקרבתו יתר על המדה, אפשר שיגיע לשבע ממנו ולבא לידי שנאה. [ועיין בגמ' בהגינה דף ז' ע"א, דמבואר שם דשייד ענין פסוק זה על הקב"ה וישראל].

ולפי"ז יש לפרש דוהו הברכה דלא תגעל נפשי, דבא לומר דאפילו שישכון בתוכם, מ"מ לא ישבע מהם, ולא תגעל נפשי, ולא יהיה ענין זה שמרוב שיתן משכנו בתוך ישראל ח"ו יגיע שבע מהם אלא אף שנתתי משכני בתוכם לא תגעל נפשי אתכם.

והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלוקים. (כ"ו, י"ב).

וכתב רש"י, והתהלכתי בתוכם, אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם, ולא תהיו מודעזעים ממני, יכול לא תראו ממני, ת"ל והייתי לכם לאלוקים.

הנה מה שפירש רש"י, אטייל עמכם בגן עדן, הוא מבואר עפ"י דהגמ' בסוף מס' תענית, עתיד הקב"ה לעשות מהול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן, וכל אחד ואחד מראה באצבעו, שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלונינו זה וגו'. דמפורש שזהו מדרגה עליונה לצדיקים לעתיד לבא, להיות עם הקב"ה בגן עדן.

והנה מבואר בדברי רש"י, שיש כאן ב' עניינים, מודעזעים, ויראים, ואמר להם הקב"ה, שלא יהיו מודעזעים, אבל יהיו יראים.

ונראה לומר בזה, דהנה הענין של 'מודעזעים' מהקב"ה, הוא דבר התלוי ברוממות המדרגה, וכמבואר בדברי הרמב"ם (פ"ז מהל' יסודי התורה ה"ו) שכל הנביאים יראין ונבהלן ומתמוגגים, וכמו שכתב שם בהלכה ב', שכל הנביאים כשמתנבאים, איברייהן מודעזעין, וכח הגוף כושל, ועשתונותיהם מתמרפות, ומשה רבנו אינו כן, הרי מבואר דאע"פ דכל הנביאים היו מודעזעין, משה רבנו לא היה מודעזע, הרי דענין הזעזוע הוא דבר התלוי ברוממות המדרגה, ולכן משה רבנו לרוממות מדרגתו, לא היה מודעזע.

והנה מפורש בנביא בירמיה ובדניאל, ומבואר בארוכה בגמ' פ"ק דמגילה דף י"א ע"ב, שגלות בכל לא היה כבת אחת, אלא מתחילה היה גלות יהויכין, ורק אחר י"א שנה, היה גלות צדקיהו, שאז היה חרות ירושלים, ומבואר שם בגמ' דלפיכך החשבון של שבעים שנה של הגלות, נשלם ונגמר בשתי זמנים, וממילא גם הגאולה שבאה בסוף חשבון השבעים שנה, היה בשני חלקים ובשני זמנים.

ונראה לבאר בזה, דשתי החשבונות, הם כנגד שתי הסיבות שגלו, דגלות יהויכין הוא בשביל עוון ג' עבירות, וגלות צדקיהו, הוא בשביל עוון ביטול שמיטין ויובלות, דבגמר השבעים שנה מעת שהחל גלות יהויכין, נרצה להם עוון ג' העבירות, ואז כבר היה פקידה ראשונה, אבל בזה עדיין לא נתכפר להם עוון שמיטת הארץ, דעל עון השמיטה נאמר שרק כשהארץ תעזוב מהם הוא דיתכפר להם וכדכתיב 'והיתה ארצכם שממה וגו', או תרצה הארץ את שבתותיה וגו', וכן כתוב והארץ תעזוב מהם ותרץ את שבתותיה וגו', וכיון שבגלות יהויכין עדיין לא נעזבה הארץ לגמרי ולא היתה הארץ שממה, לא החל הגלות ועדיין לא החל חשבון השבעים שנה של השמיטין ויובלות, עד גלות צדקיהו, שרק מאז החל חשבון השבעים שנה לחרות ירושלים.

מעתה מתפרש כל המקרא באופן נפלא, דבפסוק מ"ב מזכיר הכתוב את הפקידה הראשונה בסוף השבעים שנה לגלות יהויכין, ואח"כ בפסוק מ"ג אומר הכתוב שאע"פ שיפקדו לגאולה, מ"מ עדיין לא נשלמה הגאולה, דעדיין יש את חשבון ההשלמה של גלות צדקיהו, שהארץ תעזוב מהם ותרץ את שבתותיה, כדי לכפר עוון השמיטה, ובפסוק מ"ד חוזר לומר שאח"כ תהא הגאולה במלאת שבעים שנה שהיתה הארץ שממה.

והנה פרשת התוכחה נתחלקה לשתי פרשיות, כמבואר בפרק כ"ז פסוק כ"ו.

ולפי המבואר יש לומר, דהטעם שנתחלקה התוכחה לשתי פרשיות, הוא משום דבאמת כן היה, שהגלות נתקיימה בשני חלקים ובשני זמנים, והפרשה הראשונה, היא כנגד גלות יהויכין, והפרשה השניה שבה כתוב 'ונתתי את עריכם חרבה והשמותי את מקדשיכם וגו' והשמותי את הארץ וגו', היא כנגד גלות צדקיהו, דרך בגלות צדקיהו הוא דנתקיימה תוכחה זו.

והשמותי את מקדשיכם. (כ"ז, ל"א).

ופירש רש"י, יכול מן הקרבנות, כשהוא אומר ולא אריה, הרי קרבנות אמורים, הא מה אני מקיים והשמותי את מקדשיכם, מן הגדודיות, שיירות של ישראל שהיו מתקדשות ונועדות לבא שם.

הנה מבואר דמלבד שהרב המקדש ובטלו הקרבנות, עוד יש פורענות במה שנתבטל עצם ההתוועדות לעלות בגדוד, והוא פורענות בפני עצמה, וכמו שהביא רש"י, דסילוק שכינה, ולא אריה קרבנות, ושמומן מקדש מן הגדודיות, הם נמנין לשלוש פורענויות נפרדות כל אחת לעצמה. ומבואר דיש קיום וענין

שהעליה תהיה בגדוד ובהתוועדות, ולא שיהיה כל אחד עולה לבדו.

ומצינו ענין זה במשנה בביכורים (פרק ג' משנה ב') דתנן שם, כיצד מעלין את הביכורים, כל העירות שבמעמד מתכנסות לעיר של מעמד. והיינו שהיו כולן עולין ביחד, ולא כל אחד לעצמו. וועיי"ש בפיה"מ להרמב"ם. הרי דיש ענין מיוחד וקיום במה שעולין בהתוועדות וגדוד, וזה כמבואר בדברי רש"י כאן.

ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' וגו', לא יחליפנו ולא ימיר אותה. (כ"ז, ט' י').

הנה דין תמורה נאמר כאן, ונכפל עוד בשנית להלן בסוף הפרשה (כ"ז, ל"ג) דכתיב ולא ימירנו ואם המיר ימיר אותו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש.

ובמשנה בתמורה דף י"ג ע"א, יליף מזה דיצא מן הכלל, דדין תמורה הוא רק בקרבנות יחיד, וקרבן מובה, לאפוקי קרבנות ציבור, וקרבנות בדק הבית.

ויש לומר בזה עוד, דהנה הכא נאמר דין תמורה בסתמא בכל הקרבנות, ולהלן הוא נאמר בדין מעשר בהמה, וכמו שכתוב שם (כ"ז, ל"ב) 'וכל מעשר בקר וצאן וגו'. ויש לומר דבאמת יש רבותא מיוחדת דיש דין תמורה גם במעשר בהמה, ולכן צריך לאשמעין דין תמורה במיוחד במעשר בהמה, דהרי קדושת מעשר בהמה, חל דוקא ע"י קריאת שם עשירי, וא"כ היה מקום לומר דלא שייך קדושת מעשר בהמה אלא בבמה שנקראה בשם עשירי, אבל בהמה שלא נקראה בשם עשירי, לא יהיה שייך בה חלות קדושת מעשר בהמה, וממילא לא יהא שייך דין תמורה במעשר בהמה, דסו"ס התמורה לא נקראה בשם עשירי, ואינה מעשר כלל, ולזה היה צריך קרא מיוחד לאשמעין דגם בקדושת מעשר בהמה, יש דין תמורה, דחלה קדושת מעשר בהמה על התמורה.

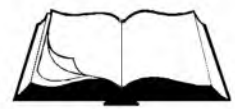
וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא קודש לה'. (כ"ז, ל').

לדעת רבי מאיר דמעשר שני ממון גבוה, ויליף לה מהך קרא, כמבואר בגמ' בקידושין דף נ"ג ע"א, יש לפרש דזהו כפילות הלשון 'לה' הוא קודש לה', דלה' הוא היינו דהוא ממון גבוה, וקודש לה', היינו דיש בו דינו קדושה בגופו, ליאכל בירושלים, ועוד לכמה דינים, שזהו מלבד הדיני ממון.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה" – קרית הישיבה
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
03-6171001-1-1-1-7-5 (מס' חדש)

מִי יֵדָע

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

אייר תשע"ט

שאלות המצויות

גליון 365

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

תשובה: אם דעתו לתקנו, הרי יש בו חשיבות ואסור לצאת בבגד זה בשבת, אבל אם דעתו לבטלו שם ולא להשתמש בו עוד, הרי"ז בטל לבגד ומותר לצאת בו (משנ"ב סי' ש"א ס"ק ק"י), ואם אפשר לתקן את הצד השני באופן שמותר בשבת, כגון ע"י סיכת ביטחון, כיון שבמקרה זה עומד המתלה לשימוש בשבת בטל הוא לבגד, ומותר לצאת בו ("חוט שני" ח"ד פרק פ"ח ס"ק י"ז עמ' קל"ו).

וידוע מעשה הגר"ש ברמן זצ"ל שהיה בבחרותו אצל ה"חזון איש", ונקרע לו המתלה של החליפה ביו"ט, אמר לו ה"חזון איש" שישאיר את החליפה אצלו, ולא יצא עמה החוצה משום הוצאה שלא לצורך ביו"ט.

החזרת שאריות של אוכל לסיר בשבת (הוספה מגליון 361)

שאלה: בשבת לאחר הסעודה נשאר קצת חמין בצלחת, האם מותר להעבירו לסיר קטן (כדי שיהיה מוכן לחימום ביום ראשון) או צריך להחזירו לקערה?

תשובה: סיר קטן כשהוא ריק הוא כלי שמלאכתו לאיסור, ואף לצורך גופו ומקומו מותר להשתמש בו, ורק כשאין כלי היתר ניתן להשתמש בו, וכמבואר במשנ"ב (סי' ש"ח ס"ק י"ג), ולכן בנד"ד שיש לו קערה של היתר שיכול להניח בו את החמין, לכאורה אסור לקחת סיר קטן (הגם שע"י יחסוך לו לרחוץ את הקערה).

אולם יש עצה לזה, שיקח קצת חמין ויניחו בתוך הסיר בלי להזיז את הסיר, ובאותו רגע הפך הסיר להיות כלי שמלאכתו להיתר, היות שנעשה טפל לאוכל, ואז יכול לטלטל את הסיר לכתחילה, ולהניח בו את שאר החמין (ידידי הגר"ר יצחק דני שליט"א בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל).

ומסתבר שזה רק באוכל השייך לקדירה זו, ואפילו אם מניח שם בשבת, אבל אם מכניס סתם פירות חיים אין זה נעשה כלי שמלאכתו להיתר (ספר "ארחות שבת" ח"ב עמ' כ"ב). ויש סוברים שדוקא באופן שבישלו שם אוכל לפני שבת, שנשאר שם מחמת הבישול, אבל אם הניחו שם סתם אוכל מבושל, אפילו מערב שבת, אין זה נעשה כלי שמלאכתו להיתר ("חוט שני" ח"ג עמ' צ"א).

נעילת אופניים חשמליים בשבת

שאלה: שכח את האופניים החשמליים מתחת לביתו, האם מותר לנעול אותם עם שרשרת ומנעול בלי להזיז?

תשובה: מפתח של רכב נחשב למוקצה הואיל ומיועד לנעול דבר מוקצה (הגר"ש אויערבך זצ"ל, מובא בשש"כ פרק כ' הערה נ"ד, וב"ארחות שבת" ח"ב פרק י"ט ס"ק ש"א), וא"כ גם מנעול של אופניים חשמליים הרי"ז ככלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו רק לצורך גופו ומקומו, אבל לא לצורך הפסד ממון, ולפי"ז מכיון שנועלו כדי שלא יגנבו אותם הרי"ז אסור, ואין לטלטל את המנעול בשביל זה.

מעטפה בשבת לצורך מתן תרומה

שאלה: לאחר עלייה בביהכ"נ בשבת בבוקר קיבל מעטפה שעליה מודפס שם וכתובת ביהכ"נ כדי שלאחר השבת יכניס בה את הכסף שהתחייב עליו, האם המעטפה היא מוקצה?

תשובה: יש לדון האם זה מוקצה משום כלי שמלאכתו לאיסור, והאם הוא מוקצה מחמת חסרון כס.

א. משום כלי שמלאכתו לאיסור, ארנק שמיועד להכניס בו כסף הוא מוקצה משום כלי שמלאכתו לאיסור (ע"י רמ"א סי' ש"י ס"ק י"ז), אולם כל זה לאחר שכבר יש בו כסף, אבל בזה שרק מיועד, הרי קי"ל הזמנה לאו מילתא, ולא הוי מוקצה ("ביאור הלכה" סי' רע"ט ס"ק י"ד נ"ר), ולכן מעטפה זו שהיא חדשה ועדיין לא השתמשו בה לכסף לא נחשבת כלי שמלאכתו לאיסור.

ב. משום מוקצה מחמת חסרון כס, זה רק לגבי נייר חלק שמיועד לכתובה (ע"י משנ"ב סי' ש"ח ס"ק ג'), ואילו גם לגבי מעטפה חדשה שמקפיד שלא לתקמט כדי שתהיה ראויה לשימוש, אבל מעטפה שכבר כתוב עליה הכתובת של ביהכ"נ ואינה ראויה לדברים אחרים לא אכפת לו שתקמט (כי העיקר הוא מה ששמים בתוכה), ואין עליה דין מוקצה כלל.

אמר "מוריד הגשם מכלכל חיים..." ונזכר

שאלה: אמר "משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים בחסד..." ונזכר שטעה, וחזר ואמר "מוריד הטל מכלכל חיים בחסד..." וגמר שמו"ע, האם יצא בזה?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' קי"ד ד') שאם אמר "מוריד הגשם" ולא סיים את הברכה חוזר לראש הברכה (ל"א אתה גבור"), וכתב המשנ"ב (ס"ק י"ט) שאם חזר ל"ירב להושיע" וסיים ברכתו לא מהדרינן ליה, ע"י שם. משמע שבלי זה צריך לחזור, וא"כ בנד"ד שחזר רק ל"מוריד הטל" צריך לחזור.

אולם כתב בספר "תהלה לדוד" (שם ס"ק ד') שהמשנ"ב מייירי לפי מנהג הרמ"א שבקיץ לא אמרו "מוריד הטל" ולכן אם חוזר רק ל"מכלכל חיים" אין זה תיקון, אבל לדידן שאומרים בקיץ "מוריד הטל", נחשב לתיקון ויצא.

הצמדת הרגליים בשעת התפילה

שאלה: איתא בשו"ע (או"ח סי' צ"ה סעיף א') יכוון רגליו זה אצל זה בכיוון כאילו אינם אלא אחד, וכתב המשנ"ב (ס"ק א') ובדיעבד אם לא כיוון יצא, ע"י שם. האם אפשר שהרגליים יהיו צמודות רק בעקב? **תשובה:** כתב ה"בית יוסף" בשם רבינו יונה (ברכות י'): שיש נוהגים לעשות כן, ואין זה כלום רק שיעמידם כאילו הם אחד, ע"י שם. וכן פשט המנהג להצמיד את הרגליים לגמרי (שו"ת "אגרות משה" ח"ה סי' ל"ח, שו"ת "אור לציון" ח"ב פרק ז' אות י"ח, שו"ת "באר משה" ח"ה תשי"ט כ"ט), וכן ראיתי את הגר"ח קניבסקי שליט"א שלפני שמתחיל תפילת שמו"ע מדקדק ששתי הרגליים יהיו צמודות זו לזו לגמרי.

בירד "מזונות" במקום "שהכל"

שאלה: בירך על עוגיה ברכת "מזונות" ותוכ"ד נזכר שהיא בלי 'גלוטין' וברכתה "שהכל", וסיים מיד "שהכל נהיה בדברך", אח"כ רוצה לשנות, האם צריך לחזור ולברך ברכת "שהכל" על השתייה? **תשובה:** אם בירך ברכת "מזונות" במקום "שהכל" יצא, וא"כ מה שמוסיף אח"כ "שהכל" לא נתפס (ע"י משנ"ב סי' מ"ב ס"ק כ'), וסי' ר"ט ס"ק ו', הגר"ש אויערבך זצ"ל), וא"כ לכאורה צריך לחזור ולברך על השתייה, אולם היות שיש כאן ספק, עדיף לצאת בברכת "שהכל" ע"י אחר.

ברכה על אדני השדה

שאלה: כתוב בספר "דרך אמונה" (הל' תרומות פרק ב, "ציון הלכה" ס"ק כ"ב) שכשאוכלים בשר של הבהמה אדני השדה, צריך להפריש "תרומה", כיון שהוא מחובר לקרקע, ויל"ע האם יש לברך עליו ברכת "שהכל" או שמא ברכת "האדמה", היות שיונק מהאדמה? **תשובה:** מסתבר שיברך עליו ברכת "שהכל" שהעיקר הוא מן השמים (הגר"ח קניבסקי שליט"א), והכוונה שהרי זה לא יוצא מן האדמה אלא נולד מבהמה אחרת, רק שיש גם חיבור לאדמה ולכן ברכתו "שהכל".

ראייה ע"י מראה לעניו ת"ח. מלך. קידוש לבנה ונגעים

שאלה: אדם כפוף שלא יכול לראות את הלבנה אלא ע"י מראה, או כשמגיע גדול הדור והמקום מאוד צפוף, וא"א לראותו אלא ע"י מראה, האם אפשר לברך בזה?

תשובה: אם רואה דרך משקפת או מראה נחשב כראייה ממש, ויכול לברך כמו דרך משקפים, ובתנאי שהוא בטוח שרואה את הלבנה ולא סתם איזה ענן ("שערי תשובה" סי' תכ"ו, וע"י שו"ת "בצל החכמה" ח' ב' תשי"ז, בשם שו"ת "משיבת נפש" ח"ב תשי"רמ"ד).

לענין ראיית נגעים ע"י מראה כתב בשו"ת "צפנת פענח" (סי' י"ג) שיש דין מיוחד, ענין נגעים שלא מועיל אבל לענין שאר דברים שפיר מועיל, שזו נחשבת ראייה ממש, ע"י שם.

נקרע המתלה של בגדו בשבת (הוספה מגליון 361)

שאלה: נקרע המתלה שעל בגדו בשבת, האם מותר ללכת עם בגד זה בירשה"ר?

הורדת בגד עם כסף מהמיטה

◀ **שאלה:** שכח חליפה שיש בכיסה כסף על המיטה, האם מותר לסלקה משם בשבת?

תשובה: אם כל החליפה נעשית בסיס, הרי אסור גם לצורך מקומו, אבל כיון שבוהק ר' הכיס נעשה מוקצה ולא כל החליפה (רמ"א סי' ש"י סעיף ז', ומשנ"ב סי' ק"ל), הרי מותר לסלק את החליפה שנחשב לטלטול מן הצד של הכסף לצורך דבר המותר מכיון שרוצה להשתמש במיטה.

החזרת תוכי לכלוב בשבת

◀ **שאלה:** הורידו את הכנפיים של תוכי כדי שלא יברח, בימי חול הוא מסתובב בבית וקופץ על בני הבית, ואח"כ מחזירים אותו לכלוב, האם מותר לעשות כן בשבת?

תשובה: התוכי הוא מוקצה ואסור לטלטלו בשבת (ע"י שו"ע סי' ש"ח סעיף ל"ט), אבל מה שהתוכי קופץ עליו, אין זה נחשב לטלטול ומותר. אולם כשהתוכי מסתובב בתוך החדר הרי יכול להישמט ממנו אל מתחת לשולחן או מתחת לספה וצריך לרוץ אחריו, אי"כ נחשב מחוסר צידה (וגם הוא מין הניצוד), ואסור להחזירו לתוך הכלוב, וכן כשהוא פותח את הדלת צריך לעמוד שם באופן כזה שהתוכי לא יוכל לצאת, דאלי"כ שמא עצם סגירת הדלת יש בזה משום צידה.

הכנסת חפץ בשבת מגגון של סוכה לבית

◀ **שאלה:** נפלה מגבת על גגון הסוכה של השכן שגר מתחת, האם מותר להחזירה לתוך ביתו דרך החלון?

תשובה: א. גגון של סוכה, כיון שאין לו דלת ממנו לתוך הדירה נחשב אינו מוקף לדירה, ואע"פ שהוא פחות מבית סאתיים ומותר לטלטל בתוכו, אסור להכניס כלי ממנו חזרה לתוך הבית (שו"ע סי' שני"ח סעיף י', ומשנ"ב סי' ק"ז), וא"כ לכאורה אסור להכניס את המגבת מהגגון חזרה לביתו.

ב. אולם אם הגגון לא בולט מדופני הבית, אמינין גוד אסיק של המחיצות מתחת הגגון, וגם למעלה נחשב שיש מחיצות שהוקף לדירה (שו"ע סי' שמי"ה סעיף ט"ז).

ג. וגם אם הגגון בולט מהבית, ואין כאן גוד אסיק מחיצות, בכל זאת הגגון הוא למעלה מעשרה טפחים מהחצר שלמטה, פליגי אם יש עליו דין למעלה מעשרה בכרמלית שהוא מקום פטור או לא (משנ"ב שם סי' ק"ז), וכן משמע שנקטינן להלכה (שם ומשנ"ב סי' שני"ח סעיף ח'). ואם כן מותר להכניס את המגבת פנימה משום שנחשב מקום פטור.

ד. יש להוסיף, שאם הגגון בולט מן הדפנות פחות מד' טפחים ג"כ אפשר לסמוך להקל ולומר גם בזה גוד אסיק, ולמעלה על הגגון נחשב הוקף לדירה ('ביאור הלכה' שם שמי"ה סעיף ט"ז ד"ה ג).

חלב עם בשר או עוף

◀ **שאלה:** חולה מסוכן שחייב לאכל בשר וחלב המבושלים ביחד, והרופא אמר שאין הבדל אם הבשר יהיה של בהמה או של עוף, במה עליו לבחור?

תשובה: קי"ל כרבי עקיבא שבשר בהמה עם חלב הוא איסור תורה, ובשר עוף עם חלב הוא איסור רק מדרבנן (משנה חולין קי"ג, שו"ע יו"ד סי' פ"ז סעיף ג'), ולכן עדיף לעבור על כמה שפחות, ולאכול רק בשר עוף עם חלב, ועוד שאסור לבשל בשר בהמה בחלב, אבל בשר עוף בחלב מותר לבשל.

ניתוח בלי הסכמת החולה

◀ **שאלה:** הרופאים (המומחים) אומרים שצריך ניתוח, והחולה עצמו לא רוצה, האם מותר לנתחו בלי רשות?

תשובה: אם זה ברור שזוהי טובת החולה מותר לנתח אפילו כנגד רצון החולה (וכמבאר בהדיא בתוספתא שקלים פרק א' הל' ב', הגר"ח קניבסקי שליט"א).

לווה מחליף כסף למלווה

◀ **שאלה:** ראובן ביקש הלוואה משמעון על סך 3,000 ₪, ושמעון אמר שיש לו רק דולרים וצריך קודם להמירם לשקלים. אמר ראובן שהוא ילך לחלפן הכספים לעשות כן, האם מותר לו לעשות כן או יש בזה משום רבית, שהרי ראובן מוסיף טרחה עבור שמעון בגלל ההלוואה?

תשובה: יסוד של רבית הוא שהלווה עושה טובה למלווה משום שהלווה לו, וזה אסור (אגר נטר), אבל בזה שהולך לחלפן הכספים אינו עושה טובה למלווה אלא רק לטובת עצמו, שיהיה מצוי הכסף אצל המלווה להלוות לו, ואין זה אגר נטר כלל, ומותר.

הוצאות של המלווה לגביית חובו

◀ **שאלה:** הלווה עבר לגור בעיר אחרת, והמלווה היה צריך לנסוע לשם כדי לחפשו ולגבות את חובו, האם יכול לתבוע מהלווה את דמי הנסיעה?

תשובה: כתב השו"ע (ח"מ סי' י"ד ה') המתחייב בדין אינו חייב לשלם לכשנגדו יציאותיו אע"פ שהזיקו לדון בעיר אחרת, וכתב שם בש"ך (סי' ק"י) בשם היש"ש שה"ה שאר הוצאות שכרוך עם גביית חוב אינו

חייב לשלם לו (ע"י "פתחי חושן" דיני הלוואה פרק ב' סעיף מ"א).

תיקן מרצפות ושבר צינור

◀ **שאלה:** הזמינו פועל להחליף מרצפות בבית, והפועל פגע בצינור המים המונח מתחת, מי צריך לשלם על תיקון הצינור?

תשובה: אם זה מקום רגיל שבכל בית יכול להיות שם צינור וזוהי צורת הבנייה, על הפועל להזהר בזה ונחשב פשיעה, וחייב לשלם. אולם אם זה צינור שלא רגיל להיות שם (וכך היה המעשה שלפני כמה שנים שינו את קו הצינור דרך שם), הרי"ז נחשב כאונס גמור, ופטור מלשלם, דלא ה"ל לחשוב כלל על צינור זה.

רשות לבנות בחצר

◀ **שאלה:** האם מותר לבנות בחצר במקום שרוצה או צריך להתחשב בשכנים?

תשובה: מדינה דגמרא צריך להרחיק בנייתו משכן כשיעור ד' אמות (בבא בתרא ב' :) וכל מקום לפי מנהג המקום, וכמו כן הרוצה לבנות בחצר צריך לבקש רשות מהשכנים משום שהחצר משותפת לכל הדיירים.

שימוש בכלי עבודה של שכנים

◀ **שאלה:** לבנין יש כלי עבודה שמשתמשים בו לנקות את החצר ולגזום את האילנות שבחצר, האם דיירי הבנין השכן יכולים להשתמש בכלים אלו, או שהם צריכים לבקש רשות מכל דיירי הבנין?

תשובה: ברור שבלי רשות בודאי אסור להשתמש בהם, אלא שאם זה דבר שלא עלול להתקלקל בשימוש רגיל, מספיק רשות של 'ועד הבית', אבל אם זה דבר שעלול להתקלקל, אסור להשתמש מבלי לשאול רשות מכל דיירי הבנין, היות שהכל שותפים בזה.

החזיר עט לתא חברו

◀ **שאלה:** בחור נתן עט לחברו, לאחר כמה ימים אמר השואל שכבר החזירו לתא של המשאיל לפני כמה ימים, אבל העט לא נמצא שם, מה הדין?

תשובה: מכיון שנעשה שואל על חפץ לא נפטר מחיובו עד שמחזירו למשאיל, ואם המשאיל היה אומר לו שמספיק שיחזיר את העט לתא, יצא בזה ידי חובת החזרה, אבל אם המשאיל לא אמר לו כן, הרי התא הוא מקום שאינו משומר, ואין זה נחשב חזרה, והשואל עדיין חייב באחריות כל זמן שלא הגיע העט בחזרה לידי המשאיל.

שאילת רכב או השכרת רכב

◀ **שאלה:** ראובן שאל את הרכב של חברו לנסוע לירושלים, ה'ביטוח' מכסה תביעות רק אם זה בהשאלה, לכן סיכם ראובן שהוא לוקח בתורת שואל אבל יתן לו אח"כ סכום כסף כ'מתנה', האם זה עדיין נחשב לשאילת שיוכל לתבוע את הביטוח במקרה הצורך?

תשובה: זה פשוט שבענין ה'ביטוח' זהו פירוט מילי בעלמא, ואם הם היו יודעים על ההסכם בודאי לא היו משלמים את דמי הביטוח, ולכן יש על זה שם 'שוכר' ואי אפשר לתבוע את הביטוח, וגם בדיני תורה נחשב שוכר היות שלמעשה נותן לו מתנה בגלל ההשאלה, נחשב שמקבל שכר (וכע"ז כתב הרמ"א, חו"מ סי' ש"ג ס"א, שאם שלח איזו מתנה לשומר חנים נעשה שומר שכר), ולכן אם התאונה ארעה משום שהתקלקל הרכב או החליק בגשם, הרי"ז פטור משום אונס וכן מתה מחמת מלאכה, אבל אם היה שם פשיעה ואפילו ספק פשיעה חייב לשלם כל זמן שלא יכול להוכיח שהיה אונס.

הגיע מלצר אחד במקום שנים

◀ **שאלה:** הזמין סעודת ברית מקייטרינג, וסיכמו ביניהם שאם יבוא מלצר אחד ישלם לו 200 ₪, ואם יגיעו שני מלצרים ישלם 400 ₪ (200 ₪ לכל אחד), לבסוף ביקש בעל השמחה שיבואו שני מלצרים כיון שיש הרבה אורחים, אבל הגיע רק מלצר אחד, הוא תובע 400 ₪ בטענה שעשה עבודה של שני מלצרים. מה הדין?

תשובה: אם המלצר היה צריך לעשות את כל הניקיון באולם, הרי באמת זו עבודה כפולה, והוא עבד קשה יותר, ואפילו אם צריך רק לערוך את השולחן, לחלק את המנות בסעודה ולסדר את השולחנות בסוף, גם בזה יש הרבה עבודה, שאילו היו שני מלצרים היתה קלה יותר, לכן יש לפשר ביניהם ולהוסיף איזה סכום על התשלום של המלצר היחיד שהגיע.

בניית 'טיפ' לפועלים

◀ **שאלה:** לאחר שנגמרה עבודת הובלה רהיטים מדירה לדירה, הפועלים ביקשו 'טיפ', האם חייב לשלם להם או פטור היות שזה לא סוכם מראש עם בעה"ב?

תשובה: מעיקר הדין לאחר שסוכם מחיר על עבודה לא שייך להוסיף שום חיוב בלי להתנות מראש, רק במקומות שמקובלת הוספה זו. לכן בבניית 'טיפ' אי אפשר לבקש בכל מקום רק אם מקובל וידוע שנוהגים לתת 'טיפ', והכל לפי הענין. למעשה הכי טוב לסכם מראש, ואם מתנה עם בעה"ב שלא נותנים, בודאי אי אפשר לתבוע אח"כ.

פרקי עיון

גליון י' שנה א'

אייר ה'תשע"ט

מרבתינו לבית בריסק זיע"א

ונתתי פני בכם ונגפתם לפני איביכם ורדו בכם שנאיכם ונסתם ואין רודף אתכם (ויקרא כו יז).

לכאורה יש להבין עניין תוכחה זו ד'נסתם ואין רודף אתכם', ואיזה קללה טמון בה. והנה בקהלת (ג טו) כתיב 'והאלוקים יבקש את נרדף', וזה מה שאמר כאן שאם היו נרדפים אזי היה הקב"ה מבקש אותם, והתוכחה כאן היא שלא יהיו נרדפים, ויאבדו זכות זו שהקב"ה יבקש אותם. (מהספר 'רשימות תלמידים ממרן הגר"ז הלוי זיע"א').

[עי' פרש"י בקהלת שם שכתב 'והאלוקים יבקש את נרדף ליפרע מן הרודף לפיכך מה יתרונו של עושה הרעה כאשר הוא עמל הרי סופו להשתלם' ע"כ, ולכאן צ"ב דלפי"ד כוונת הכתוב שהאלוקים יבקש את נרדף להפרע מן הרודף, אבל לא נאמר כאן שמי שהוא נרדף יזכה לסיוע מן שמיא, וא"כ שוב צ"ע מאי קללה היא זו שינוסו ואין רודף, וצ"ע. וכעצם פי' הפסוק בעניין זה נמצא כבר בספר דברי אליהו' משמיה דהגר"א זיע"א. והגרמ"ד הלוי פי' בעניין אחר, דאם יש רודף הרי יש לזה סוף, שלבסוף הרודף מתייאש מלרדוף, אבל כשאין רודף המנוסה תשאר לעולם. וגם כשיש רודף יודע הנרדף לאן לברוח, שאם הוא במזרח הרי הוא בורח למערב, אבל כשבורח ואין רודף כשמגיע למערב מדמה שהרודף שמה ואז בורח למזרח וכו' ולעולם אינו מגיע למנוחה].

ואם עד אלה לא תשמעו לי ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם (ויקרא כו יח).

פרש"י [והוא מתו"כ] 'שבע פורעניות על ז' העבירות האמורות למעלה' ע"כ. וכונתו למה שמנה לעיל (פ' טו-יד) שבע עבירות והן, לא למד, לא עשה, מואס באחרים העושים, שונא את החכמים, מונע את האחרים מעשות, כופר במצוות, כופר בעיקר. ואמר מרן זיע"א דמכאן מקור למש"כ הרמב"ם במאמר קידוש ה', וז"ל 'ותדע שצריך האדם לידע עיקר מעיקרי הדת, והוא שירבעם בן נבט והדומין לו נפרעין ממנו על עשיית העגלים ועל ביטול עירובי תבשילין והדומה לו, שלא יאמר אדם קים ליה בדבריה מיניה, לא יאמר זה אלא בדיני אדם בעולם הזה, אבל השם יתברך נפרע מבני אדם על החמורות והקלות, ונותן שכר על כל דבר ודבר שעושים, על כן צריך האדם לידע שכל עבירה שיעשה נפרעין ממנו עליה' ע"כ. ומקורו מפורש כאן, דאף דנתבע על שכר בעיקר, נתבע גם על שלא למד ועל ששנא את החכמים. (מהספר 'רשימות תלמידים ממרן הגר"ז הלוי זיע"א').

[וכעני"ז כתב הרמב"ם באגרת תימן, וז"ל 'ומי שלא יתכן לו לצאת בשום זמן, לא ינהל נפשו לאט ויפשע בעצמו ויעשה הפקר לחלל השבת לאכול איסורים ויעלה על לבו שפרק מעליו עול התורה, שהתורה הזאת לא יוכל להמלט ולהנצל ממנה אפילו אחד מזרע יעקב לעולם, לא הוא ולא זרעו ולא זרע זרעו, בין ברצונו בין שלא ברצונו, אבל הוא נענש על כל מצוה ומצוה שבטל מן הציוויים, כלומר ממצות עשה, וגם יענש על כל מה שיעבור ממצוות לא תעשה, ולא יעלה על הדעת שבהיותו עושה החמורות שלא יענש על הקלות כדי שיפקיר עצמו להן, אבל ירבעם בן נבט, שחיק עצמות, יענש על העגלים שחטא בהם והחטיא את ישראל, וכמו כן יענש על שבטל מצות סוכה בסוכות, וזה העיקר יסוד מיסודי התורה והדת, ולמדוהו ועשו היקש עליו' עכ"ל. והגרמ"ד הלוי הביא לזה מגמ' בתענית (יא). 'אל אמונה ואין עול, אל אמונה כשם שנפרעין מן הרשעים לעוה"ב אפילו על עבירה קלה שעושים, כך נפרעין מן הצדיקים בעוה"ז על עבירה קלה שעושים'.

ומובא בכתר ראש (מאמרים ה) 'כשישב החסיד הגר"א ז"ל ללמוד בפאסטרו', בא מומר אחד וביקש לשתות יי"ש, וציוה את בעה"ב שלא ליתן לו עד שיברך, ולא רצה לברך באמרו הרי הוא מומר ושותה ככל הנכרים בלא ברכה, אמר החסיד הגר"א ז"ל - שוטה וכסיל, בזה שהינך מומר לא פטרת את עצמך משום פרטי דקדוק מצוה קטנה, והרי אתה כישראל גמור, ומה שהרשעת וחטאת תקבל ענשים הראויים לך, והכפירה לא יועיל לך, ואף כשתכפור הכל, תיענש כמה וכמה עד שתצטרף, ותישאר ישראל כי זרע אברהם אינו כלה, ודכתיב ואעשה אותך לגוי גדול וכו' ונברכו בך כל משפחות האדמה. כשמעו את הדברים האלה יוצאים מפורש מפני הגר"א ז"ל"ה נודעזע למאוד וחזר בתשובה ונעשה ישראל כשר ועובד ה' באמונה ובטהרה. ע"כ (ובמקורות וביאורים בכתר ראש הנדמ"ח הביא לבאר בדברי הגר"א כמה שהסמך מהכתוב 'ונברכו בך כל משפחות האדמה' וכו', עפ"י מה שכ' רמח"ל בפ"י 'ונברכו בך' היינו לשון 'הברכה' כמו מכריך באילנות, וכאן נאמר לאברהם אבינו ברכה מיוחדת שאומות אחרות יכולים להיות ישראל ע"י שיתגיירו וכך הם מוכרכים בזרע אברהם, וזהו מעלה מיוחדת בזרעו של אברהם שיכול לקבל לתוכו אומות אחרות להיותם כמוהו, אבל בשאר אומות אין במציאות אפשרות להפוך לתוך אומה אחרת ממה שנולד).]

מי יתן והיה לבבם זה ליראה אותי כל הימים. כמה עובדות על גודל יראת החטא ודקדוק ההלכה של מרן הגר"ז זצ"ל.
 ראוי להרחיב קצת בגודל היראה של מרן זצ"ל בקיום ההלכה: דהנה מרן זצ"ל נקט שמי שנוסע באויר מעל הים אינו מברך הגומל, דיוורדי הים הוא דוקא כפשוטו שעובר דרך הים ולא באויר שמעל הים – (מהגרא"ל שטיינמן זצוק"ל, והביא שם עוד דדעת החזו"א דגם העובר באויר מעל הים חשוב בכלל יורדי הים וצריך לברך ברכת הגומל בחזירתו לשלום, והוסיף עוד שם דלדעת החזו"א נראה דה"ה בעובר במנהרה שתחת הים שצריך לברך ברכת הגומל). והנה הגרא"ל זצוק"ל נקט שמה שלא בירך הוא על דרך ודאי ולא משום ספק, ועולים הדברים עם מה שטען הגר"ד הלוי זצוק"ל כשישב פעם עם אחד הרבנים ואמר לו אותו רב שמרן זצ"ל לא בירך הגומל אחרי נסיעה באויר כי מסתמא היה לו ספק אם נסיעה באויר נקרא 'עובדי ימים' ולכן מספק לא בירך. וענה לו הגר"ד 'אם לאבא היה ספק בזה, הוא לא היה נוסע בדרך האויר. [הגרמ"ש שפירא זצוק"ל כפי שסיפר הגר"י וינשטיין].

ממעשה זה הרחיב הגרמ"ש זצוק"ל כמה ששמע ממרן זצ"ל שצריך השמירה של האדם בקיום המצוות צריכה להיות איך לא להכנס לכתחילה לבוין, כי אם כבר נכנס אז אין עצה קלה לצאת ממנו. ובהזב משבא (עקב) הביא על זה שבעת שעמדה על הפרק גזירת גיוס בנות לשירות לאומי וכל גדולי ישראל יצאו אז בכרוז פה אחד כי שירות לאומי לבנות הוא בכלל יהרג ואל יעבור, והמתנינו למוצא פיו של אחד מגדולי הרבנים שהיה מקורב לחוגי המזרחי שעדיין לא גילה דעתו בזה, והיה פחד גדול מה יאמר אותו רב, כי מאחר שהיה מראשי הסוכנות ודאי שאליו ישמעו ראשי השלטון, וכיותר פחדו משתדלנותם של שני עסקני המזרחי שפעלו אצל הרב ההוא שיצוה על גיוס הכנות. ונכנס אז הגאון רבי מאיר קרליץ זצ"ל אל רבינו זצ"ל להתיעץ בדבר. ורבנו הרב זצ"ל אמר לו, הלא אמרתי כבר שלא ימנו את הרב ההוא בנשיאות ועד הישיבות, כי עכשיו ודאי שראשי השלטון יאמרו שאינם מחשיבים את דברי גדולי ישראל רק את הרב ההוא שהרי הוא מנשיאות ועד הישיבות [והטעם שמינו אותו לזה הוא מפני שהיו זקוקים לתמיכה בישיבות וחשבו שאי אפשר לקבל סיוע רק ע"י הרב ההוא, ומרן זצ"ל אמר שאעפ"כ לא ימנו אותו לזה] שוב שאלו הגאון רבי מאיר קרליץ מה לעשות עכשיו, ושוב אמר לו מרן זצ"ל הלא אמרתי שלא ישימו אותו בוועד הישיבות. ושוב שאלו הגאון רבי מאיר זצ"ל, אומנם כן, אבל אחרי ששמו אותו בוועד הישיבות מה צריכים לעשות. ואמר לו מרן זצ"ל, אספר לך סיפור, מעשה ביהודי שהייתה פרנסתו ע"י חנות שהיתה לו, ופתאום נהפך עליו הגלגל והחל יורד מנכסיו, עד שראה שאם ימשך כך יגיע לפת לחם. חשב והחליט למכור כל הנשאר לו מחנותו ולקנות סוסים ועגלה, עגלה טובה שיש בה גם מקום למשאות הנוסעים, ויהיה בה כסאות לשבת, וגם יקנה שני סוסים חזקים כאריות, וע"י תכוא לו פרנסתו בריחו כי ודאי שהנוסעים יסעו איתו ולא עם בעלי העגלה האחרים שסוסיהם היו זקנים ועגלותיהם כבר נוטות להשבר. אומר ועושה, מכר היהודי כל מה שנותר לו מן החנות, וקנה שני סוסים חזקים עם עגלה טובה, וכך היה שכולם נסעו איתו ולא עם האחרים, וע"י זה התפרנס. באו אליו כל בעלי העגלה בטענה הרי יש לנו כאן חוקה של שלשים וארבעים שנה להסיע את האנשים ואתה לוקח מאתנו כל פרנסתינו, אמר להם היהודי ומה לעשות ומכים בסוסים והם נוסעים, אמרו לו אומנם עכשיו קיץ והאדמה יבשה אך בימות החורף שיורד שלג ומתמלאים הבורות בשלג ולא רואים את הדרך והסוסים עלולים להכנס לתוך הבורות ואיך יצאו משם, אמר להם הרי הסוסים שלי הם כמו אריות והם כבר ידעו איך לצאת משם, אמרו לו דברך טובים לתחילת ימות החורף, אבל בהתקרב ימי החנוכה והשלג יהיה גבוה, וגם העגלה תשקע בשלג, ומה תעשה אז, אמר להם גם אני חזק כמו שאתם רואים ואני אכנס תחת העגלה וארים אותה מתוך השלג, אמרו לו ומה תעשה במוף החורף כשכבר נמס כל השלג והמים באים בשטף חזק, ואז גם אתה גם סוסך וגם העגלה כולכם תטבצו ותמותו, אם כך אמר לו אכן חכמה לידע מה לעשות, א"כ באו ונשתתף יחד, ותאמרו לי את העצה לזה. מיד העמידו עדים התנו ועשו שותפות. לאחר שנשתתפו אמר להם, עכשיו תאמרו לי מהו הסוד של הבעל עגלה, אמרו לו בעל עגלה טוב יודע איך לא להכנס לבוין, אבל אם כבר נכנס אז אין מה לעשות. וכך סיים מרן זצ"ל את דבריו להגאון רבי מאיר קרליץ זצ"ל, הרי אמרתי שלא למנות אותו בוועד הישיבות ולא להכנס לבוין עכשיו שנכנסתם לבוין שוב לא ניתן לעשות דבר. וכן היה אומר הגרמ"ש שפירא זצוק"ל על מה שאומרים שבכריסק מחמירים, שאמר לו מרן זצ"ל שאינו מחמיר אלא שמפחד להכשל באיסור, והחומרא זה גדר לא להכנס למקום העבירה ועל ידי כך לא להכשל באיסור. וסיפר על חרדת הגר"ז זצ"ל מלהכנס למצב שאולי יכשל בדבר הלכה שנסעו פעם אחת ביחד באוטובוס בירושלים והיה נדמה להגר"ז שהאוטובוס נוסע לכיוון חומות ירושלים העתיקה ואולי יראה החומות ויש בזה דינים בהרואה ערי יהודה וירושלים ולא התכונן לכך, וסיפר, זצ"ל רעד כולו, ושלחו לשאול את הנהג האם בדרך יראו את החומות, ותשובת הנהג היתה שלא יראו את החומות, ולאחר דקות מספר שוב רעד מרן זצ"ל ושלחו שוב לשאול את הנהג כי ממש פחד אולי יעברו ליד החומות ואינו מוכן לכך, וסיפר הגרמ"ש שגם אחרי זמן רב עדיין היה ניכר הפחד בפניו ואפי' שהוא בדרכנו. עוד כתב הגרמ"ש שפירא זצוק"ל: ידוע רוב חששותיו וההיריונותו של רבינו הרב משריק זללה"ה מכל דבר מצוה אפי' דרבנן, וחסרי הדעת מפרשים זאת שכן ה' אופי טבעו ומוצו, אמנם אין זאת כי אם פחד ממש מכל דגדוד עבירה פן יכשל בה ח"ו או פן לא יצא יד"ח המצוה ח"ו. [בהיות המלחמה באה"ק, ונורו פגזים לכל עבר, ה' רבינו הרב זללה"ה ביראה גדולה ומחשב כדת מה לעשות ע"מ להנצל מן הסכנה, והנה משהגיעו פגזים לחצר הבית, מיד סרה ממנו היראה וה' בשלוח ובמנוחה, ואם אופי טבעו היה לחשוש, הרי אדרבא יש לחשוש טפי כשהפגזים בחצר, אלא, כל מחשבתו היה להמתחייב על פי דין למצא מפלט והצלה מן הסכנה, וה' ירא וחרד שמא לא יצא יד"ח, אך משהפגזים בחצר ואין שום דרך הצלה, וע"פ דין כבר אינו מחויב להשתדל בזה, אז נחה דעתו] והוא עצמו התבטא במחלתו האחרונה, בשבילי, שאני רגיל לחיות ע"פ השו"ע, קשה להיות חולה. הנה לא דיכר על ייסורי עצמו ממחלתו ולא על ייסוריו כל ימי חייו כידוע, כי אם מפחדו התמידי לקיום התורה והמצוה, וכמו שמביא רבינו יונה (ש"א י"ד) מאמר החסיד 'אנחתי מפחדך הרחיקה ממני האנחות'. נתקיים בו מאמר הנביא (מלאכי ב' ה') 'זאתן לו מורא ויראנו'. פעם ספרה בתו של מרן זצ"ל א"ח לחדכ"נ הגר"מ פיינשטיין זצוק"ל שכשמרן הגר"ז ברח עם ילדיו בימי השואה מפני סכנת ההשמדה של הנאצים ימח שמם וזכרם והיה זה יום ששי בבוקר נסע ברכבת מעיר בריסק למדינה אחרת שבה היה אמור להנצל ולאחר בערך חצי שעה התעניין מרן הגר"ז מתי תרכבת אמורה להגיע ליעד שלה ונתברר לו שהרכבת אמורה להגיע ליעד כערך ב' שעות לאחר כניסת שבת, ומרן הגר"ז נותר ממקומו ועמד ליד החלון וכל גופו נתמלא חיל ורעדה ופניו היו כלפיד אש ושוטח תפילה להקב"ה שלא יכשל בחילול שבת, ובתו הרבנית ליפשא הגדולה שבילדים נטלה האחריות בטיפול שאר האחים הקטנים וכמה שניסו הילדים הקטנים להטריד את מרן הגר"ז לא יכלו לגשת אליו כי נכחלו מפניו מגודל טרדת חילול השבת, וכך היה עומד מכוהל ומרבה בתפילה ותחינה לבוראו כערך שש שעות. והנה לפתע תרכבת הגבירה את המהירות כפול ומכופל מכפי יכולתה בטבע ודהרה עד שנפלה מהומה בקרב הנוסעים ומנהיגי תרכבת וכמה שניסו להאט את הנסיעה לא עלתה בידם כי מאת ה' יצא הדבר והרכבת הגיעה ליעדה בערך חמש דקות קודם כניסת השבת, ומרן הגר"ז נותר מהר ממקומו והצליח לקבל שבת שתי דקות קודם כניסת השבת והיה לפלא בעיני הגוים שאמרו אין אנו מכינים פשר הדבר שהרכבת הגיעה ליעדה ג' שעות קודם זמנה הטבעי, ורק מרן הגר"ז ובני ביתו ידעו סוד הדבר מפני מה זכו לקפיצת הדרך.

הגליון מוקדש לעילוי נשמת:

בן ציון בן בנימין

ע"ה

גליון רי"א, ל"ג בעומר ופ'
בחקתי - כ' אייר ה'
תשע"ט, רמת השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אלכסטיין זוקללה"ה

ל"ג בעומר

במירון

שיחת מו"ר זוקללה"ה
מתוך הספר 'בעקבי המועדים'
להרב ששון כהן שליט"א

איסור טומאת כהנים בקברי צדיקים

יש כהנים שנוסעים לקברי צדיקים כקבר רשב"י במירון, וכדו', ויש לדון בזה דלכאורה עוברים על איסור מפורש בתורה שכהן לא יטמא למת, המובא בריש פרשת אמור, ונמנה בספר החינוך במצווה רסג].

צדדי ההיתר ודחייתם

והנה מובא בפתחי תשובה יו"ד סי' שעב סק"ב, וז"ל - וע' בתשובת בתי כהונה בית דין סי' כג שכתב דמה שנהגו איזה כהנים להשתטח על קברי צדיקים אין להם על מה שיסמוכו דאי סמכי אהא דאיתא במדרש הובא בילקוט משלי סי' ט דאמר אליהו אין טומאה בתלמידי חכמים, ליתא שכבר כתבו התוס' בפ' המקבל קיד, ובפ' הבא על יבמתו סא, שהיה דוחה אותו, ועיקר טעמו משום דהוי מת מצווה. והאריך לבאר מי הכריח להתוס' לפרש כן.

ואי סמכי אהא דאיתא פ' מי שמתו מדלגין היינו על גבי ארונות וכו', א"כ ה"ע כיון דרוב ארונות יש בהם חלל טפה הרי אין כאן טומאה דאורייתא, ולהשתטח על קברי צדיקים לא גזרו. הא ליתא דהנך כולוהו משום מצווה, או כבוד הבריות אבל להשתטח על קברי צדיקים לא מצינו בזה מצווה ידועה, או כבוד חכמים. ועוד דלמא לא נקברו כלל בארונות, או נקברו

והוי כקבר סתום דהוא טומאה דאורייתא, ולכן שלא כדין עושין הנוהגין כן, עכ"ל.

גדרו של אליהו הנביא

ומה שתמה על אליהו שנטמא למתים והרי אליהו כבר אינו בין החיים, אז מה הקושיא והנידון לגביו. וכן קשה מה שמביאים ראייה מאליהו והרי לא בשמים היא ואינו יכול להחשב כחכם שבארץ שנקבע הלכה על פיו ומעשיו. וכתב החתם סופר ליישב דאליהו שעלה לשמים, יש לו אישיות כפולה, כשהוא בשמים כמלאך, אך כשהוא בארץ הוא אדם, ודינו כאדם, ואין לומר לגביו לא בשמים היא.

ומובא שם בתוס' [ב"מ קי"ד] דיש מחלוקת האם אליהו הוא פנחס והוא כהן, או שאינו כהן, וי"א שהוא משבט בנימין, וי"א משאר שבטים.

ועוד מתחדש שם בתוס' במה שתירץ שאליהו החיה את בן השונמית ונטמא לצורך כך, מפני שזה פקוק נפש. ומתחדש בדבריהם שפקוק נפש זה לא רק להציל חי שלא ימות, אלא מותר להחיות מת, גם ע"י שעובר על איסור טומאה, שסוף סוף מחיה אותו.

דברי התוס' בב"מ

וכתוב שם בתוס' ב"מ קיד, וז"ל משום דאליהו דחויי הוה מדחי ליה והיה לו להשיב אין מסדרין תדע שהרי השיב לו קברי עובדי כוכבים אינם מטמאים באהל כר"ש בן יוחי, אע"ג דלא קי"ל כוונתיה אלא כרשב"ג דמתני' דאהלות דאסר מדורות עובדי כוכבים משום אהל, וטעמיה דאליהו [דהיינו טעם ההיתר האמיתי של אליהו לדלג על הקברות] משום דרוב ארונות יש בהן פותח טפה, ויש מקום שלא גזרו כגון לצאת לקראת מלכים וכיוצא בו. [ותוס' מוכיח שמצינו כן באליהו שדרכו לדחות בטעם אחר שאינו עיקר טעמן] וכן מצינו כשהיה קובר את ר"ע היה דוחה שאמר ליה וכי אינך כהן, אמר ליה צדיקים אין מטמאים, ודחה אותו כן משום כבודו דר"ע. ועיקר טעמו היה לפי שהיה מת מצווה לפי שהיו יראים לקברו שהיה מהרוגי מלכות, עכ"ל.

עוד מסברות המתירים ודחייתם

השדי חמד מביא בשם הבן של הגר"ח מצאנו שביקר בארץ ישראל, והסתובב בארץ להוכיח את הכהנים שמקילים לבקר בקברי צדיקים, בטענה שצדיקים לא מטמאים שלא שולט בהם כח הטומאה, אך דחה דבריהם, והוסיף דלא גרע מנפל שמעולם לא עשה עבירות, ואין לו שום סיבה לטומאה, ואעפ"כ מטמא.

וכן ראייה מיוסף הצדיק שמבואר בגמ' שהיה באהל משה רבינו, שהיה במחנה לוייה ומוכיחה הגמ' שמותר להכניס מת למחנה לווייה, ומשמע שלמחנה כהונה אסור, ויש טומאה גם בארוננו של יוסף, ולכהנים אסור להיטמאות.

ועוד יש שרצו לטעון ולהתיר מכא ספק ספיקא, ספק אם צדיקים מטמאים, ועוד הרי דעת הראב"ד בהל' נזירות שאין כהנים בזמן הזה מזהירים על טומאה כלל, כיון שהם כבר טמאים ואין איסור להוסיף טומאה. א"כ אפשר להתיר מספק ספקא, אלא מביא השדי חמד בשם המשנה למלך כיון שהספקות האלו הם דעות בודדות ורוב הפוסקים החמירו, אין עושים ספק ספקא מדעת מיעוט.

ועוד מה שמביא השדי חמד מדעת הראב"ד שסובר שאין איסור לכהנים בימינו ליטמאות למתים. אמנם גם רעק"א מפרש כן כוונת הראב"ד שאין איסור טומאה לכהנים בימינו, אבל הנודע ביהודה מבאר שאין איסור תורה, אבל יש איסור דרבנן, ויש גם שמבארים בראב"ד שגם איסור תורה מודה שעובר, רק לא לוקים ע"ז. וא"כ אין הכרח שיש דעה שמתירה לכהנים טומאה למתים בימינו, שנוכל לצרפה לספק ספקא.

עליה למירון בל"ג בעומר

מביא השדי חמד שבזמנו פרסמו מכתב של החת"ס שמתנגד לעליה למירון בל"ג בעומר, ראשית כיון שנוהגים לשיר שם בכלי שיר, והרי זה בימי הספירה. ועוד עושים מדורה ושורפים שם בגדים, ויש בזה כל תשחית, ועוד שיוצא תקלה שגם כהנים רוצים לעלות, ועולים, ועוברים על איסור ליטמא למת, וכנ"ל.

לעצרת, עד ל"ג בעומר מפני שבאותו זמן מתו תלמידי רבי עקיבא.

ובסעיף ב' כתב המחבר נוהגים שלא להסתפר עד ל"ג בעומר שאומרים שאז פסקו מלמות, ואין להסתפר עד ל"ד בעומר בבוקר. אלא אם חל יום ל"ג ערב שבת שאז מסתפרים בו מפני כבוד השבת. ואמנם הרמ"א נקט בהמנהג להסתפר ביום ל"ג, והוסיף ומרכים בו קצת שמחה ואין אומרים בו תחנון. ואפי' לנוהגים ע"פ המחבר שלא מסתפרים עד ל"ד, לא אומרים תחנון בל"ג.

וצריך ביאור בזה דממ"נ אם עדיין יש אבילות איך יש שמחה, ואמנם בשו"ע לא כתב המחבר דין זה, [שלי"א תחנון] אך המנהג פשוט בא"י שלא אומרים תחנון, ונוהגת שמחה בל"ג בעומר. ויתכן שבזמן רבי יוסף קארו מחבר השו"ע, לא פשט מנהג זה, ורק אחרי התפשטות תורת הארז"ל ע"י תלמידיו נפוץ העניין של השמחה בל"ג בעומר.

ומדוע באמת נוהגים שמחה בל"ג בעומר, מקובל להבין מפני שפסקו תלמידי רבי עקיבא מלמות. אך בביאור הגר"א כאן סי' תצג, כתב, ומרכים וכו', כמ"ש בסוף מסכת תענית שבו פסקו מתי מדבר. ושם מבואר בבבא בתרא קכא, שעד שלא כלו מתי מדבר לא היה דיבור עם משה רבינו שנאמר ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות מקרב העם, וסמך ליה וידבר ה' אלי לאמר אלי היה הדיבור, א"כ עשו משתה ושמחה על הדיבור שחזר למשה כמו שפירש רשב"ם שם, אז השמחה הייתה על ריבוי התורה, שחזר הדיבור למשה רבינו, וקיבל שוב תורה מאת ה'.

א"כ בל"ג בעומר שהשוה הגר"א לשם, השמחה היא על ריבוי התורה, שבזמן שמתו תלמידי רבי עקיבא היו טרודים באכלם בין אם זה היה בשנה אחת ובין אם זה היה במשך כמה שנים, עכ"פ היה חסרון התורה, וכעת שפסקה המגפה היה ריבוי התורה וע"ז השמחה.

ומתו התלמידים במיתת אסכרה, בזמנינו יש חיסונים שונים למניעת הדבקות במחלות שונות, ולכן אין את המחלה הזו אבל בדור הקודם היו רבים שמתו ממחלה זו. סיפר לי אחד שלמד איתי בישיבה בפתח תקוה שכשהיה ילד נתקף במחלה זו, וסבל הרבה מזה. וסיפר לי זקן מרמת השרון שיש הרבה תינוקות שקבורים בבית הקברות שמתו מאסכרה. וא"כ הפרופסורים בזמן רבי עקיבא היו יושבים ודנים, איך כ"כ הרבה אנשים נפטרים מהמחלה, והיו קובעים שיש כאן מגפה, מחלה מדבקת, וצריך למצוא דרכים להתמודד נגדה. אבל חז"ל מלמדים אותנו שהסיבה למגיפה היא רוחנית, והיא מפני שלא נהגו כבוד זה בזה, שכשלא מבינים את השורש הרוחני תולים בסיבות אחרות כמחלה מדבקת, מזג אוויר וכדו'.

ועלינו לקבל על עצמינו חיוזק בשמירת כבוד בין התלמידים כהכנה לקבלת התורה, ואצל תלמידי רבי עקיבא הקב"ה דקדק כמו שמדקדק עם הצדיקים, כחוט השערה, ואולי במשהו הייתה חסרה והירותם בכבוד הדדי, עכ"פ אנחנו צריכים לקחת מוסר, ולהיזהר יותר בכבוד החברים.

וידוע שימי ספירת העומר הם גם ימי אבל על פטירת תלמידי רבי עקיבא, ותמוה דמה דינם של ימים אלו ימי חול המועד כדברי הרמב"ן, או ימי אבל כמנהגנו.

והביאור הוא שדוקא מפני שימים אלו קדושים ונעלים ואף מכונים כחולו של מועד בלשונו של הרמב"ן, החובה נוצלם ולהתעלות בהם בהכנה לקראת מתן תורה, בתיקון המידות והמעשים, ולכן דוקא בימים אלו נתפסו תלמידי רבי עקיבא על שלא נהגו כבוד זה בזה, ועל כן הונהגו כימי אבל לדורות על פטירתם, ולהזכירנו את חובת הימים, בהתחזקות בלימוד התורה ותיקון המידות כהכנה למתן תורה. וע"י עמל התורה כראוי בשקיעות ובהתמדה אפשר להגיע לשבירת ותיקון המידות ע"י עמל בלימוד הגמרא והתוס', בהכנת הרשב"א וקצוה"ח, ראשונים ואחרונים, כך קונים את הכלים לקראת מתן תורה.

עבודת ה'

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹקִים מִי אֲנִי כִּי אֵלֶּךָ אֶל פְּרֹעֶה וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם"

(שמות ג', יא)

פרש"י שמושה שאל ב' שאלות, מי אנכי, מה אני חשוב לדבר עם המלכים, וכי אוציא את בני ישראל, ואף אם חשוב אני מה זכו ישראל שיעשה להם נס ואוציאם ממצרים.

אך הרשב"ם מפרש שמושה שאל באיזה טענה שאומר לפרעה ישמע אלי להוציאם. דהיינו וכי פרעה שוטה שאני אבוא ואומר לו בשם ה' שאני באתי להוציא את ישראל ישמע לי, להוציא לחפשי עם רב, עבדים ושפחות לבני עמו. ומשיבו הקב"ה לפי פירשו של הרשב"ם בהוציאך את העם ממצרים אני מצווה לך עכשיו שתעבדו את האלוקים על החר הזה ותקריבו עולות, וטענה זו תוכל לומר, כי לזכות לאלוקים יניחם ללכת, עכ"ד.

וראים מכאן שגם אצל הנכרים מתקבל על הדעת שיש עניין לעבוד את האלוקים, דזה מתקבל על השכל שיש מי שמנהל את העולם. ולעבודה זו נצטיינו למנות, ומהות הספירה שכמו שיש מצות שמייטה אחר ז' שנים ויובל אחר מ"ט שנים, שעניינם ללמד שאין בעלות על פירות הארץ, ואין בעלות על הכספים, ואין שליטה על הקרקעות, שבשמיטה הקרקע הפקר, והחובות נשמטים, ויובל כל הקרקעות והעבדים חוזרים, אף בספירת העומר סופרים אנו לקראת העבדות של התורה, ללמדנו שאין בעלות האדם על עצמו ורצונו, אלא יש רצון ה' בעסק התורה, וע"ז באים לחירות האמיתית שאין לך בין חורין אלא מי שעוסק בתורה, שמי שעוסק בתורה, שולט על טבעיו, רצונותיו, תאוותיו, ועושה את רצון ה' לטוב לו כל הימים.

טעם השמחה בל"ג בעומר

כתוב בשו"ע או"ח סי' תצג דינים הנוהגים בימי העומר, שנוהגים שלא לשאת אשה בין פסח

ומביא השדי חמד תשובה מא' מרבני צפת שבזמנו, שאמר הנח להם לישראל שאם נהגו כך בעם ישראל לעשות הילולא על ציונו של רשב"י במירון, כנראה שאין בזה איסור. ומוכיח מהזהר שביום פטירת הצדיק נחא ליה בזה ששמחים ושרים שירי קדושה והתעלות. וגם אין כל תשחית בהשלכת בגדים למדורה, אם עושים כן להגדלת האור לעילוי נשמת הצדיק. אבל כהנים צריכים לזהר לא לעלות למקום שמשמא.

למעשה ודאי צריך לדעת, לגבי תזמורת נוהגים להקל, ויש להם על מה לסמוך. אבל לזרוק בגדי משי יקרים למדורה, אי"ז נכון, רק אפשר להדליק ע"י שמן ונרות שמייעדים להדלקה. **ולעצם הנסיעה למירון**, צריך גם לחשב את הענין של ביטול תורה.

וכן לגבי מה שהיו שדנו לגבי לטוס לחוץ לארץ לקברי צדיקים להתפלל, אם מותר לצאת לחו"ל בעבור זה. צריך לדעת שחוץ מהענין של יציאה מזהארץ, לתלמידי חכמים שיהיה להם מזה ביטול תורה, אסור להם לנסוע בין בארץ ובין בחוץ לארץ. ולכן גם בל"ג בעומר שזה באמצע הזמן [ויש יותר ביטול תורה] מפורש בשדי חמד שעדיף להתחזק בלימוד תורה ולא לנסוע לקבר רשב"י במירון, וכדו', ואפי' אם לוקח ספר ולומד כל הדרך, בדוק ומנוסה שאינו לומד באותה איכות שלומד בבית המדרש.

מעלת ימי הספירה

כתב הרמב"ן עה"ת [ויקרא כג, לו] "וצוה בחג המצות שבעה ימים בקדושה לפניהם ולאחריהם כי כולם קדושים ובתוכם ה', ומנה ממנו תשעה וארבעים יום שבעה שבועות כימי עולם, וקדש יום חמישים כשמיני של חג, והימים הספורים בינתיים **כחולו של מועד בין הראשון והשמיני בחג**, והוא יום מתן תורה שהראם בו את אשו הגדולה ודבריו שמעו מתוך האש, ולכן יקראו רבותינו ז"ל בכל מקום חג השבועות עצרת, כי הוא כיום שמיני של חג שקראו הכתוב כן".

ולפי זה מבואר גם מדוע שונה שבועות משאר הרגלים ששאר הרגלים התייחדו במצוות, מצה בפסח, וסוכה ולולב בסוכות, ובשבועות אין מצווה מיוחדת, ואף הקרבת שתי הלחם אין זו מצווה מיוחדת, אלא זה חלק מהקרבן מוסף של החג, והרמב"ם [הלכות מעשה הקרבנות פ"ב ה"ג] מונה את שתי הלחם יחד עם כל שאר קרבנות צבור, ומוספין של החגים.

ומבואר לפי דברי הרמב"ן ששבועות הוא ההמשך לפסח, לגאולה שהחלה בפסח, והגיע לשיאה בחג השבועות במתן תורה. שבה זכו לשמוע את דבר ה' ממש ללא שום מחיצות, ואע"פ שכתוב "לא יראני האדם וח"י", וה"ה לשמיעה, ברגע של מתן תורה נהפכו בני ישראל לאנשים אחרים, וזכו לשמוע את דברי ה'.

פנינים משולחן רבנו הגאון רבי אברהם גנחובסקי

זצלה"ה

לע"נ הרבנית
הצדקנית מרת
אסתר הרטה ע"ה
בת הרי"ר רפאל
יונה זצ"ל

פרשת בחוקותי תשע"ט

ויש לדון כהצד הראשון, דהרי בחזון איש (חו"מ ליקוטים סי' י"ט לדף כ"ד א') נקט דאחרי שהוזמו המזימים, הגמר דין חוזר למפרע, ואין צריך לדון מחדש.

אמנם אם לא הוזמו המזימים, ובאו עדים אחרים על המאורע, בזה מסתברא דבעינן גמר דין חדש.

ג. גוסס שנתרפא

אמנם כל הא דאמרינן דנתברר למפרע, היינו דוקא לענין אם הוזמו העדים, אמנם בגוסס שנתרפא, יש לדון דבאמת אין לו ערך, דמה שהעריכוהו בהיותו גוסס לא יחול כיון דאז היה גוסס, והא שאחר כך נתרפא הוה מצב שנתחדש. וכן הדין לענין חיוב דמים.

חיוב דמים בהוזמו העדים

הנה יש לעיין עוד, מהו בכהאי גוונא לענין חיוב דמים, כגון בפלוני שנגמר דינו למיתה, ואמר אחד דמי פלוני עלי, ואחר כך הוזמו העדים. מי אמרינן דפטור מלשלם דמיו, דהרי בשעה שהתחייב לא היה לו דמים, או דילמא חייב לשלם דמיו, דאגלאי למפרע דהיה לו דמים, דהרי אגלאי דהעדים היו זוממין.

א. מזיק בשר בשעה שסברו שטריפה

הנה שורש הספק קא נעא נמי לענין מזיק חפץ, כגון בהיו עדים שהדבר אסור באכילה או בהנאה, והזיק אדם את החפץ, ואחר כך הוזמו העדים, האם חייב לשלם מחמת מזיק.

כגון בגוונא דהיו ט' חנויות מוכרות כשירה ואחת מוכרת נבילה, דאמרינן דבנמצא הלך אחר הרוב ומותר לאוכלו, ובא אחד ומצאו, והוה ידידה מכיון דאין בו סימן, ובאו ב' עדים שהוא נבילה, ואחר כך הוזמו העדים, ואם כן הדר מוקמינן לה שהוא כשירה מצד הרוב. ובא אדם והזיק האי חתיכה.

והנה אם הזיק לאחר שהוזמו, או קודם שהעידו, ודאי דחייב לשלם ככשירה, והנדון אם הזיק לאחר עדותם וקודם הזמתם, האם ישלם כמחיר של כשירה או דילמא כמחיר של נבילה.

ב. צדדי הספק

הנה צדדי הספק, דלחד גיסא יש לדון דחייב לשלם דמים כמחיר של בשר כשירה, דהרי השתא אגלאי למפרע דהעדים היו זוממין, ואם כן באמת הבשר היה דבר יקר, ואם כן ישלם כשעת היוקר.

אמנם לאידך גיסא יש לדון דלא ישלם אלא כמחיר הזול של נבילה, דהרי מכל מקום באותה שעה שהזיק והתחייב לשלם דמיו היה זול, ואם כן חשיבא כנתייקר אחר כך. [וכן הוא צדדי הספק לענין הנידון הנ"ל בחיוב דמים כשנגמר דינו למיתה].

ג. מסברא הוה טעות וישלם הכל

הנה מסברא נראה דחשיבא טעות, וישלם הכל. [ויש לדון מפאת דנתייבא מהאכילה, וכדכתבו תוספות בכריתות כ"ד א' ד"ה דאמר].

אך יש לדון דאין כן, דהרי אם היה שמועה בשוק שעומדים לבנות דירות רבות, וכתוצאה מזה ירד הערך, והזיק אדם להאי דירה, ואחר כך נתברר שכל השמועה בטעות יסודה, חשבינן לה כזול ולא אמרינן דהיה טעות, ואם כן יש לומר בעדים נמי.

נגמר דינו והוזמו עדי

כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת (כ"ז כ"ט)
הנה אמרינן במשנה בערכין (ו' ב') מי שעבר עבירה שחייבין עליו מיתה, ונגמר דינו למיתה בבית דין של ישראל, ואחר כך אמר אחד עליו ערכו עלי, אינו חייב כלום, דמי שחייב מיתה אין לו ערך. וילף מהא דכתיב 'כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה', ופירש רש"י, מי שהוא ראוי לחרם וליהרג אינו בכלל פדיון. ויש לדון מהו בנגמר דינו למיתה ואחר כך הוזמו העדים, האם יש לו ערך:

א. אין לו ערכין

צדדי הספק, דלחד גיסא יש לדון דאין לו ערכין ופטור, כיון דהעריכוהו בשעה שאין לו דמים.

ב. יש לו ערכין

אמנם לאידך גיסא נראה דיש לו ערכין וחיל הערך למפרע, דהא אגלאי מילתא דלא היה גמר דין. והרי לא סגי בהא שילך ליהרג, אלא בעינן גמר דין אמיתי, דהרי על די גמר דין של עכו"ם ודאי יש לו ערכין כיון דאינו כדן. [ואף היכא דמעדיין עליו מכח הגמר דין להתיר את אשתו]. ואם כן שפיר נימא דבנידון דידן הרי אגלאי מילתא דלא היה גמר דין ואם כן יש לו ערכין.

[וכן הא מצאנו (ערכין ד' ב') דהמערך מנוול ומוכת שחין נידון בערכין, אע"פ שאין להם שווי, ועל כרחך מוכח שבערכין חייב גם כשאין להנערך שווי, ויוצא ליהרג שאני, דיש עליו דין מיתה].

ב. פנים יפות ומנחת חינוך

הנה כתב בפנים יפות (שם ד"ה נפשות) דאם דהוזמו העדים לאחר גמר דין, [או הגוסס הבריא], פטור, כיון דהעריכוהו בשעה שאין לו דמים. אמנם ראיתי דכתב במנחת חינוך (מצוה ש"ט) לדבר פשוט דבהוזמו עדי חיל הערך למפרע וחייב לשלם הערכין.

כמה נידונים בהנ"ל

הנה יש לדון בנידון הנ"ל בכמה נידונים. א. מהו לענין נכרי. ב. מהו אם הוזמו הזוממין ג. מהו בגוסס שנתרפא:

א. גמר דין אצל נכרים

הנה יש לעיין למאן דאמר (רבי מאיר, כדאיתא במשנה בערכין ה' ב') דנכרי דנכרי נערך, האם נערך באופן שהיה עליו גמר דין בבית דין של נכרים מכח אחת ממצות בני נח.

ובפשטו בזה הוי שפיר גמר דין כיון דהיה כדן.

[ויש לעיין לענין הא דאמרינן בסנהדרין (ע"א ב') דאשתני דינא אשתני קטלא בנתייקר, אבל לאחר גמר דין לא אמרינן לה, האם היינו דוקא בבית דין של ישראל או דילמא גם בבית דין של בני נח].

ב. הוזמו המזימים

תו יש לעיין, להאמור דבהוזם העדים אגלאי דהיה לו ערך, מהו אם אחר כך הוזמו המזימים, מי אמרינן דאגלאי למפרע שכבר נגמר דינו למיתה, ואם כן לא חל הערך, או דילמא בעינן עכשיו גמר דין חדש, שחרי נפטר מגמר דין הראשון, ואם כן היה לו ערך.

אבל יש לחלק, דעל ידי עדות חשיבא טעות טפי, כיון דהעידו שקר. ואע"פ שבהא שמועה נמי הוה שמועה שישודה שקר, מכל מקום יש לחלק דעדות הוה טעות טפי.

להוכיח נידון הנ"ל

הנה הבאנו לעיל נידון לענין חיוב דמים, בפלוני שנגמר דינו למיתה, ואמר אחד דמי פלוני עלי, ואחר כך הוזמו עדיו, האם חייב לשלם. ויש לדון להוכיח כשתי הצדדים:

א. חיוב דמים

הנה לחד גיסא, לכאורה שמענין מדברי פנים יפות הנ"ל דסבירא ליה דבגווי הנ"ל לא ישלם מכיון דאזלינן בתר שעת החיוב, ומה שאחר כך הוזמו העדים חשיבא כנתייקר. דהרי כתב בהדיא לענין חיוב דמים, דבהוזמו עדיו פטור מלשלם, והכי נמי נימא לענין גוונא דמזיק.

ב. מהרש"ם מבואר לא כך

אמנם לאידך גיסא, לכאורה מדברי מהרש"ם מתבאר דחייב לשלם, דהנה אשכחן עובדא בתשובות מהרש"ם (ח"א סי' ע"ה) באשה שחטפה תרנגולת מן השוק, שסברה שהוא שלה, ושחטה וראתה בו שאלה של טריפות, ויען שנזדמן לה קונה נכרי לא שלחה לשאול להרב אלא מכרה לנכרי בזול כדמי טריפה, ונתברר שלא היה שלה. מעתה הנידון כמה היא צריכה לשלם להבעלים.

ומתבאר מדברי מהרש"ם, דאם הוזיקוהו או פשעו בה בגוונא דחייב שומר בתשלומין, [כגון ששלח לשאול למורה הוראה והשליח הוזיקו או פשע בו], פטור המזיק מהמחיר היקר, דיש ספק מה ערך החפץ, דתליא מה היה הרב פוסק, דאם הבשר אסור מחירו זול, ואם הבשר מותר מחירו יקר, והלכך המוציא מחבירו עליו הראיה ופטור מספק. וזה כאשר המזיק הנתבע, אך אם בעל החפץ חייב כסף למזיק, יכול לנכות מחיובו המחיר היקר כיון דאיהו מוחזק.

אמנם מתבאר להדיא מדברי מהרש"ם דאם לאחר שהוזיק החפץ נשאלה השאלה, כגון שהיתה תרנגולת והיה שאלה בצומת הגדין והשליח פשע או הוזיק בכל התרנגולת, אך צומת הגדין נשארה, ושאלו את המורה, בזה כפי שורה אחר כך יתחייב המזיק, דאם יורה להיתירא יתחייב המזיק במחיר היקר ואם יורה לאיסורא חייב במחיר הזול. [דאם לא כן לא שייך למידן המוציא מחבירו עליו הראיה]. והשתא אם נימא כפנים יפות דלא אמרינן דאגלאי למפרע דלאחר ההזמה המחיר גדול, אם כן לכאורה תיקשי פיסקא דמהרש"ם, דיש לשום החפץ כערכו קודם ששואל להמורה.

ג. לחלק

אלא יש לחלק, דשאני בגונא דמהרש"ם דהדבר כמו בספק קמן, והלכך קבעינן דיש ספק מה מחירו, משא"כ בגוונא דפנים יפות לא היה הדבר בספק, דהרי עדיין לא היה שום נידון על כשרות העדים.

ד. נפקא מינה כשכבר באו עדים

הנה לפי זה אם אמר דדמי זה שיצא ליהרג עליו, והיה לאחר הגמר דין וכבר באו עדים והזימו, אך טרם נפסק הדין, יודה פנים יפות, דידענו דיש כבר ספק על דמי האדם.

אך אולי עדיין יש לחלק, דכל זמן שלא נגמר הדין דפטור, לא מספקינן בעדים הראשונים ואמרינן דהאחרים המזימים הם עדי שקר.

וגם היכא דהנידון לא על ידי הזמה אלא באופן שמכח הרוב או חזקה נגמר דינו למיתה, והעדים המזכים מעידים כנגד רוב או חזקה, וטרם נגמר הדין לזכותו, לא מספקינן.

ודוחק הוא דמכל מקום קמן הוי ספק לענין המחיר.

ה. טומטום

הנה אמרינן (ערכין ד' ב') דטומטום או אנדרוניוס אין לו דין ערכין,

דבעינן זכר ודאי ונקיבה ודאית, ומכל מקום יש לו דמים. וכתב בשפת אמת (ערכין ב' א') דהדמים יהיו כמחיר שמשלמים על ספק.

ויש לעיין מאי שנה מהך דכתב במהרש"ם דערך המזיק דהשתא תליא בהכרעה שיהא אחר כך האם העוף כשר, והכי נמי נימא דערך הדמים תליא בהא שיתברר אחר כך מה דין הטומטום, דאם נקרע ויתברר שהוא זכר או נקבה, אם כן צריך לשלם לפי מה שהתברר.

ויש לחלק דהתם במהרש"ם עומד להתברר מיד, משא"כ הכא אינו עומד להתברר מיד. אלא יש לעיין מהו בטומטום שעומד להקרע מיד.

מזיק בשר הכשר מטעם רוב

הנה יש להביא עוד ראיה להנ"ל, דהנה בשר הנמצא במקום שרוב הבשר כשר, והזיקוהו, חייב המזיק לשלם כמחיר בשר כשר. ותיקשי, דניחוש שמא הוה נבילה דאין הולכין בממון אחר הרוב, אלא חזינן דזהו מחירו.

א. כיון דמותר באכילה

הנה אולי התם עדיף דכיון דמותר באכילה אם כן זהו מחירו. אבל אינו מוכר, והרי מהו אם יתברר אחר כך שהיה נבילה.

ב. הוחזק למילי אוחרי

הנה לפי מה שכתב בהפלאה בכתובות (ט"ו ב') דכשהוחזק למילי אוחרי מהני הרוב גם לממון, יש לדחות, דגם כאן הוחזק לבשר כשר למילי אוחרי.

אבל אין כן דעת תוספות בכמה מקומות (כתובות שם ד"ה להחזיר, כ"ט א' ד"ה ועל הכותית). ועיין בתשובות הגר"א (תנינא סי' קכ"ט וסי' קמ"ח) דאזיל בסברת הפלאה, אך הגר"א במקום אחר (תנינא סי' ס"ז) נקט לדינא דלא כהפלאה, דכתב לענין פדיון הבן ולא ידעינן אם לוי או כהן דפטרין ליה מפאת דאין הולכין בממון אחר הרוב.

ג. מכה בהמה ישלמנה

הנה בהפלאה בכתובות (שם) הביא נמי ראיה ממכה בהמה ישלמנה, ודילמא במקום סיף היה נקב, וכן בגניחת השור דילמא היה טריפה. ולכאורה הא מכל מקום זו שומת השור, אלא חזינן דפסיקא ליה דאזלינן בתר האמת.

ומיהו התם יש לומר דהיה עומד להתברר לאחר מכאן דהיה טריפה.

ד. סיבת המחיר

הנה ודאי דבהמה שעברה בדיקה ונמצאת כשירה, משלמים עבורה יותר מסתם בהמה, דיתכן שתהא טריפה, ומכל מקום לאחר ששילם ונמצאת כשירה לא יוכל המוכר לדרוש יותר דהכא הוסכם ביניהם דזה המחיר.

והנה אם תימצא טריפה ישאר המקח, הדבר מובן שעשו מחיר באמצע, אבל באמת בנמצאת טריפה הא הוה ליה מקח טעות, [ולא מפאת הבדלי המחיר אלא מפאת דרצונו בבשר שיכול לאכלו ואף אם יהא אותו המחיר], ואם כן נמצא דהקונה משלם קודם בדיקה פחות מכשירה ואע"פ שאם טריפה יקבל כספו. וצריך לומר דמכל מקום הכי הסכימו מפאת דלא כל טריפה מתבררת וגם לא תמיד חוזר המקח וכיוצא בו.

מעתה הא דהקשה בהפלאה במכה בהמה ישלמנה, ישלם המזיק פחות מכיון דדילמא הוה טריפה, דאין הולכין בממון אחר הרוב, הנה לכאורה יש לומר דזהו המחיר, ואף כשיתברר דהוה כשירה אינו נוטל יותר, ואע"פ דמחיר זה הוא נמי מחמת הידיעה שאם יהא טריפה יקבל כספו, והשתא בתשלום הנויקין אין כאן ענין זה, מכל מקום השתא הם דמי החפץ. ולא אדע אם כל זה נכונה. [א"ה. וכן נפקא מנה בטענה זו לענין הנידון הנ"ל בבשר שנמצא].

דברי יצחק

מראות מרן רשכבה"ג רבנו אהרן יהודה לייב שטיינמן זצוק"ל | גליון מס. 1

דברים אהדים

הנהגתו בקודש זה הכל רק מה שיכול להועיל לעבודת ה' מה הטעם שרבינו שומר את תמונתו של ר' שמחה זליג השיב רבינו שע"ז נזכרים בצדיק.

יזכנו ה' שנזכה ע"ז לעורר את הלבבות ליראת שמים ולדקדוק הלכה, ויה"ר שלא יבוא תקלה מתח"י.

ובהזדמנות זאת אנו פונים למי שיש בידו תמונות מחיי מרן זיע"א שיש בהם מן הלימוד, נשמח מאוד אם ישלח לנו למערכת "קובץ גליונות".

הגליון מחולק לב' ענינים:

א. הלכה והנהגה. שבו יהיה אי"ה תמונה של הנהגה בהלכה או קיום מצוה של רבנו זיע"א.

ב. ימים מקדם. שבו יהיה אי"ה תמונה של אידוע וכדו' שאירע בימים אלו בשנים קדמוניות.

לאחר התגובות הנפלאות שקבלנו על המדור החדש והמיוחד בדברי שי"ח יפה מראה' שבו זכינו להביא מידי שבוע בשבוע תמונה על מרן רשכבה"ג שר התורה שליט"א ובה הנהגה או הלכה, והדברים הביאו להרבה אנשים תוספת ביר"ש ובדקדוק הלכה וכבוד חכמים.

ולאחר שבס"ד בגליון חג הפסח הבאנו קובץ "דחזיתיה" תמונות מרבותינו זצוק"ל ויבדלח"ט בעניני חג הפסח, והתגובות הנפלאות שזה הביא, חשבנו בס"ד מרובה להמשיך בסגנון זה.

ולע"ע להביא מידי שבוע תמונות מחיי מרן רבן של ישראל הגרא"ל שטיינמן זיע"א, ובהם תמונות שניכר הנהגתו בדברי הלכה, או בדרכי הנהגה, בתוספות הסבר ודברים הנלווים.

ומספר נכדו הרה"ג ר' גדליה הוניסברג שליט"א: רבנו שומר בארוננו תמונתו של הגר' שמחה זליג זצ"ל ראש המורים דבריסק ורבות קיבל רבינו ממנו אחד שאל לרבינו הרי כל

ובאחד השנים האחרונות דל"ג בעומר, נסע רבנו מחוץ לבני ברק, וראה בדרך מדורות ל"ג בעומר, ומכונת כיבוי גדולה, ואמר לסובבים אותו: אם לאש של העוה"ז, צריך מכונה כ"כ גדולה, איזו מכונה גדולה צריך לאש של העוה"ב...

[ועל תפילות רבנו עצמו במירון כבר הובא בכאיל תערוג מועדים – עניני ל"ג בעומר]

ימים מקדש

ליארצייט של הגאון רבי משה קופשיץ זצ"ל

חיבה גדולה היה לרבנו לקהילת חניכי הישיבות שבשכונת רוממה בירושלים, ולעומד בראשה הגאון רבי משה קופשיץ זצ"ל [גלב"ע ל"ג בעומר]

באחד הפעמים שהגיע רבנו למסור שיחה בבית כנסת לאחר מכאן התפללו מעריב, והרב ביקש מרבנו שישב על מקומו במעריב, ורבנו בשום אופן לא הסכים לשבת על כסא המרא דאתרא, עד שנאלצו להביא כסא פשוט אחר ולשים ליד כסא המרא דאתרא.

סיפר הרה"ג ר' שמריהו אלפא שליט"א שהיה תלמיד ישיבה בכפר סבא, ובאחד השנים היה אחד אחראי במטבח בשם הרה"ג ר' דוד קליינפלץ זל"ה שפתח שם בכפר סבא סניף של אג"י. וארגנו אוטובוס לנסוע למירון בל"ג בעומר ואף אחד לא נסע, ובקשו מבחורים מיש"ג בישיבה ליסוע עמם בלי כסף, וזה היה מציאה גדולה עבורינו ונסיון גדול בשבלינו. אבל כמובן לא זזנו בלי לשאול את הרה"י. אני התביישי לשאול, לכך אחרים הלכו לשאול, האם אפשר ליסוע.

ורבנו אמר להם בחריפות אם רבי שמעון היה קם ורואה מה קורה סביבו, היה מת בחזרה. [א"ה, מקרה זה אירע לפני כשבועיים שנה שעדין רבה עזובה שהיתה שם בכמה וכמה ענינים ואכמ"ל].

ומ"מ בשנים המאוחרות אמר רבנו כמה פעמים לאנשים [נשואים] שהיו שרויים בצרה, או זקוקים לישועה, שיש ב' מעלות בזה. שהרי מירון הוא מקום תפילה קדוש, ועד כדי כך שטען שאולי גם בתחית המתים זה ישאר מקום קדוש, כי זה התקדש בכל התפילות שהתפללו שם כל השנים.

וגם שנמצאים שם בל"ג בעומר בזמן קצר רבבות אלפי ישראל שמתפללים יחד, וזה כוח תפילה עצום. וצריך התבוננות גדולה בענין זה.

והתבטא שעל אף שעבר אלפים שנה מפטירת רשב"י, ונמצא גבוה מעל גבוה, ניתן לומר שבל"ג בעומר שכ"כ הרבה מישראל באים על ציונו ודאי שיוירד ונמצא שם.

ואחד ממקורביו ששאל אותו שהוא נוסע למירון על מה להתפלל על רבנו, וענה: לזכות להיות יר"ש, ולזכות לזכות את הרבים.

וכשנשאל איזה פרק תהלים כדאי לומר שם, [בסתם ימות השנה] אמר שכדאי להתאמץ לומר את כל התהלים, ובס"ד

~ קניני חיים ~

הנהגותיו והליכתיו של מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א
בעניני מ"ח קניני תורה

כפי שהתפרסמו בספר החדש שיצא זה עתה
ע"י תלמידו הרה"ג ר' יצחק אוהב ציון שליט"א ראש כוללי דרך אמונה

בְּשִׁמְיעַת הָאֶזֶן

יהודי מחזיק תורה נכנס אצל רבינו שליט"א בכדי להתברך, ואחר שבירכו רבינו שליט"א ביקש רשות לרבינו לומר לו איזה ווארט יפה ששמע. ואמר שראה ווארט זה באיזה מקום ואינו זוכר היכן, ורבינו כבדו לומר, ואותו גביר החל מרצה דבריו בפני רבינו במשך דקות אחדות, ואחר שרבינו שליט"א שמע את כל דבריו בסבלנות מרובה אמר לו שאכן ווארט זה נמצא בספר פלוני.

בְּאִימָה

סיפר הרה"ג ר' אהרן הוניגסברג שליט"א שבשנים קדמוניות זכה להיות משמש בקודש אצל מרן הקהילות יעקב זצוק"ל בביהכ"נ לדרמן בשעת התפילות, ומקומו של מרן הקה"י היה במזרח של ביהכ"נ, ובנו רבינו שליט"א היה יושב באמצע ביהכ"נ, וביהכ"פ לקראת תפילת הנעילה היה רבינו שליט"א עוקר את מקומו והולך לישב ליד מר אביו זצוק"ל, והיה דבר זה לפלא. ולפני זמן שאל ידידי הרה"ג ר' גדליה הוניגסברג שליט"א את רבינו שליט"א אודות הנ"ל ומה היה טעמו שעשה כן, ואמר לו רבינו שליט"א בזה"ל "שהיה מגיע תפילת נעילה היה תוקף אותי פחד ומרוב פחד הלכתי לעמוד ליד אבא".

שאלתי לרבינו שליט"א, מהא דאיתא בשבת (ל' ע"ב) "כי הא דרבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחי רבנן לסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא". ולכא' אמאי לא חשיב במתני' באבות בשמחה ואח"כ באימה. והשיב לן רבינו שליט"א בזה"ל "תחילתה בשמחה וסופה בשמחה".

בְּדִקְדוּקַת חֲפָרִים

בספר "הספרים" (פ"ב) מספר שבזמן שעסק רבינו בכתיבת ספרו שקל הקודש על הלכות קידוש החודש, נצרך להסתייע באברך שמומחה בענייני קידוש החודש בשם הרב הסגל שליט"א שלומד בכולל סלבודקא וגר בקרית ספר, ובתחילה נסע רבינו לקרית ספר לדבר עמו ולא מצאו בביתו, ולכן נסע לכולל סלבודקה. כשראהו הרב הסגל היה מופתע מאוד, ושאל מיד את רבינו מדוע הטריח את עצמו להגיע לכולל, הלא ודאי שאם היה קורא לו היה מגיע מיד לביתו. והשיבו לו רבינו בפשטות האופיינית לו "אני הוא זה שצריך אותך ולכן באתי אליך".

בְּמִקְרָא

הראיתי לרבינו שליט"א מה שפורסם בעלון לאור הנר (מהרב שלמה לווינשטיין שליט"א, גליון 248) בזה"ל "סיפר לי ד"ר הרט שמישהו ניגש פעם לרבי חיים קניבסקי שליט"א ושאל אותו כמה פעמים כתובה בתורה

המילה משה, על אתר השיב לו רבי חיים בהחלטיות שש מאות ושנים עשרה. שאל אותו היהודי אבל כבוד הרב בדקתי במחשב ויצא שיש 614 פעמים, אמר לו רבי חיים המחשב טעה, יש בדיוק 612 פעמים. תמה האיש כיצד יתכן שהמחשב טועה, ורבי חיים הסביר אתה בקשת מהמחשב שימצא את המילה משה וכתבת זאת בלי ניקוד, בתורה כתובה המילה משה 612 פעם ומלבד זה האותיות מ.ש.ה. מופיעות פעמיים אחרות אך בניקוד אחר, האחת "אם ימעט הבית מהיות משה", והשניה "שמט כל בעל משה ידו".

ושאלתי לרבינו שליט"א אם עובדא זו נכונה מכיון שיש לי איזה תמיה בזה, משום דידוע לי דרבינו שליט"א אינו יודע כלל מענייני הטכנולוגיה ופשוט שאינו יודע מה הוא מחשב והיאך הוא עובד וכדו'. [והראיה לדבר כששב רבינו מבית הרפואה מעייני הישועה לפני שנים רבות, סיפר לבני ביתו כי אחד הרופאים הציע לו להביא לחדרו מכשיר (אוצר החכמה) שבאמצעותו יוכל לעיין בכל הספרים, ומרן שליט"א דחה הצעה זו ונימק דבריו שבכל מקרה הוא יודע כל ספר היכן הוא נמצא ומה הריוח אם בכל מקרה צריך לגשת לארון ולהוציא את הספר]. ואמר לי רבינו שליט"א בענוות חן שאינו זוכר אם היה כזה סיפור או לאו, אבל מה שהקשיתי שאינו יודע מה זה מחשב וכו' אינה קושיא, מכיון שכבר הסבירו לו מה הוא מחשב.

בספר בית שמואל (שמות אנשים) כתב "פנחס מלא יו"ד כי במסורת כולם מלאים חוץ א". ואחד שאל לרבינו שליט"א שחיפש במחשב "פנחס" חסר יו"ד ולא מצא. ובקשו רבינו שיביא נביא שמואל א' פ"א פסוק ג' והראה לו ששם כתיב "ושם בני עלי חפני ופנחס כהנים לה". ומחמת שהוא חיפש "פנחס" ולא "ופנחס" לכן לא מצא התוצאה. ללמדך אמר רבינו, שהמחשב אינו למדן.

ראיתי להביא הכא עוד כמה דוגמאות מבקיאותו של רבינו שליט"א, והם מעוררים הלבבות לחשקת התורה. מפורסם שאחד שאל לרבינו שליט"א ששמע אומרים בשם הרב דבמדרש איתא שגובהו של נבוכדנאצר היה טפח, ושאל הלה שחיפש בכמה תוכנות ולא מצא דבר זה. ואמר לו רבינו דמשום שחיפש המילה טפח לכן לא מצא, כיון שהמדרש כתב זאת בלשון ארמית "פושכא". וחיפש אותו אדם כך ומצא. [והוא במדרש ויקרא רבה פרשת שמיני (פי"ג סי' ח') ובילקוט שמעוני על דניאל (רמז תתרס"ב)].

בְּמַעוֹט תַּעֲנוּג

יש תחת ידי מכתב שכתב רבינו שליט"א למרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל, וכמדומה שלא נדפס בשום מקום, וזת"ד.

ב"ד. כ"ט שבט תשע"ה, שמיטה.

כבוד מרן מחותני שליט"א, יישר כח על הספר החדש ימלא פי תהלתך. מה שהעיר מרן שליט"א בדף ס"ג א' על מה שאמרו באבות כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו', ובזמנינו אין אנו רואים זה, לכאורה כוונת חז"ל שזה דרכה של תורה שאפי' אם רק פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה אתה מקבל עליך שתלמד תורה, וזה בודאי יכול לקבל עליו גם בזה"ז. והקב"ה יזכהו להדפיס עוד ספרים אחרים עד ביאת הגואל בב"א.

חיים קניבסקי.